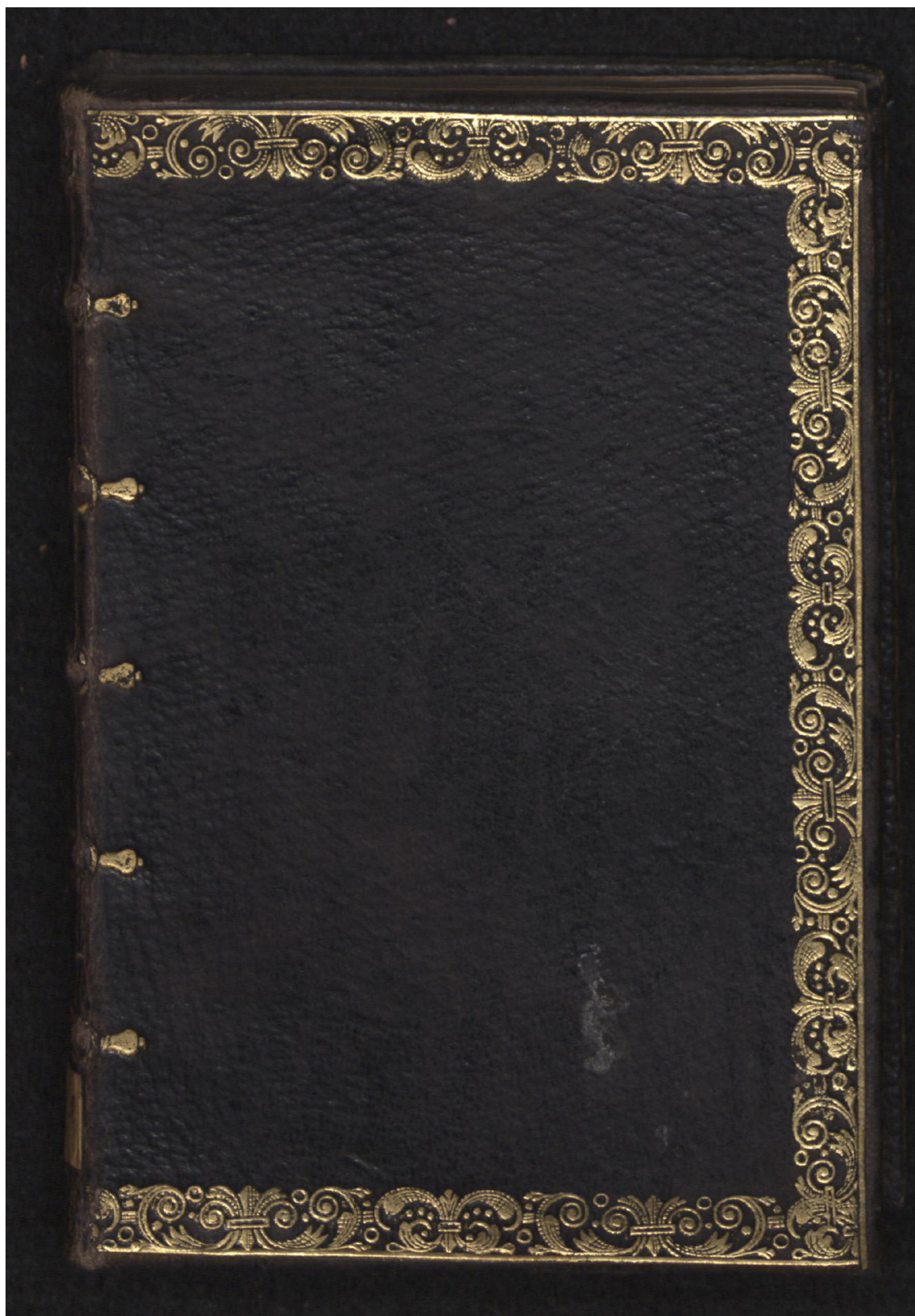
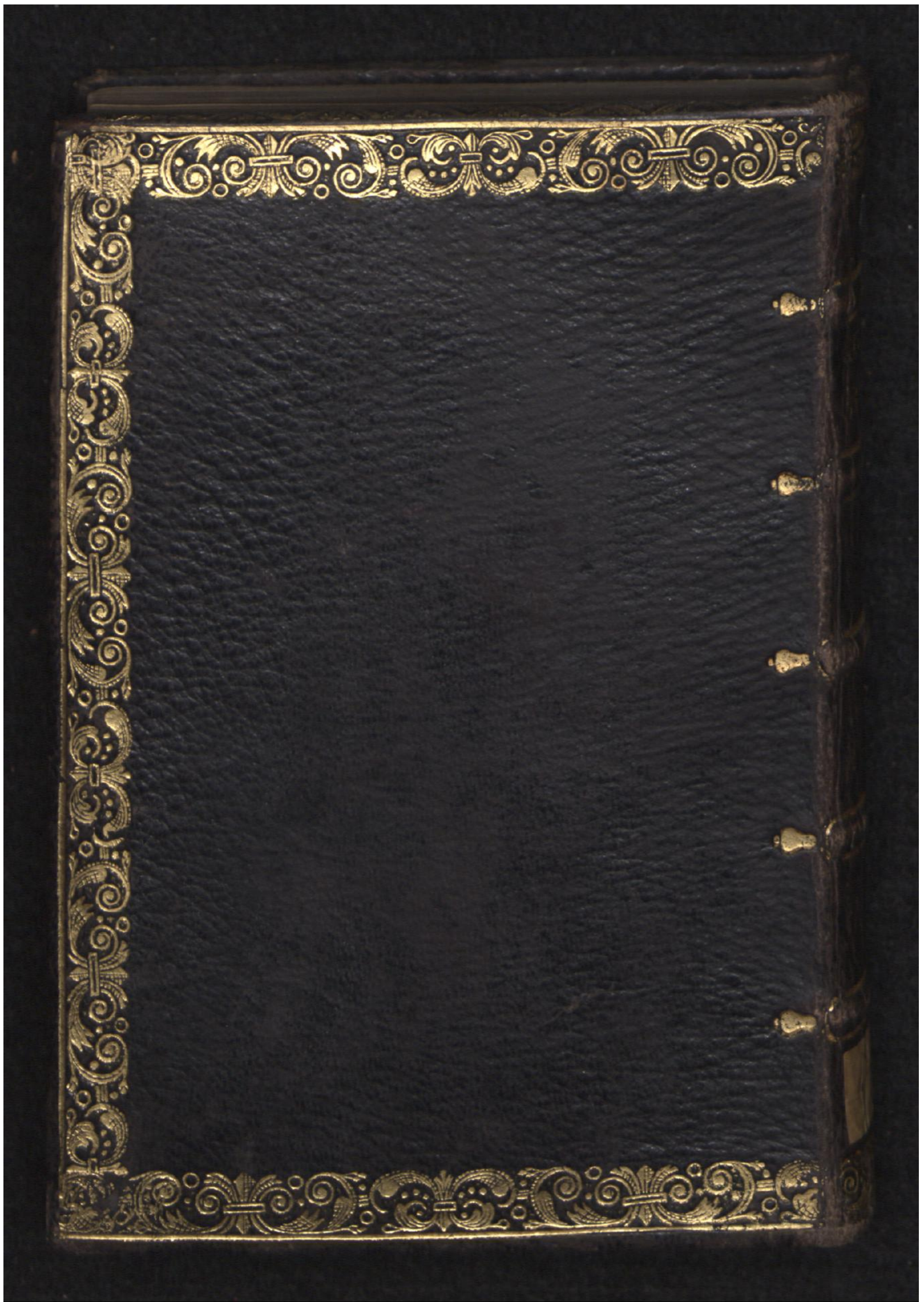

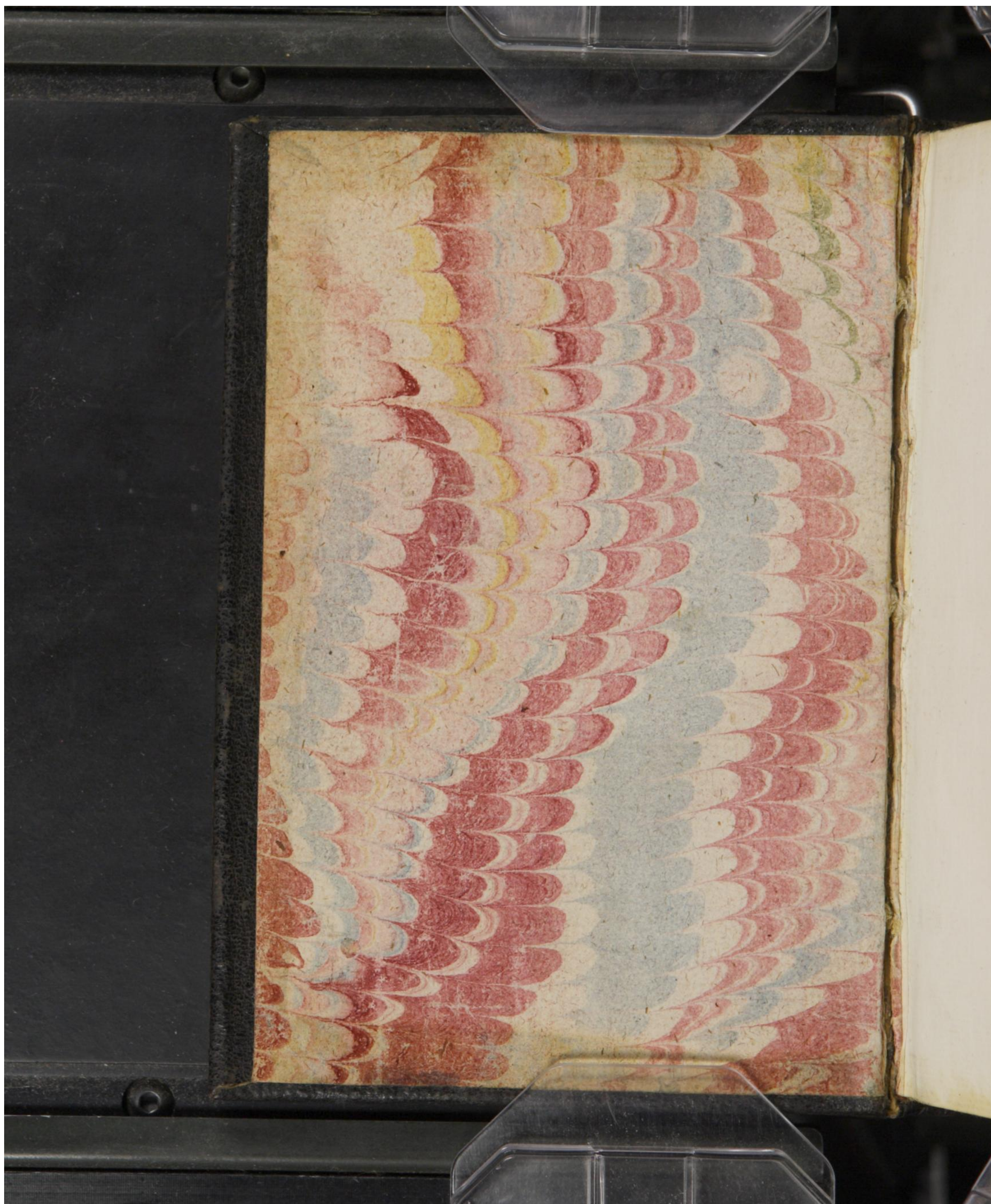

KIRKE
ORDIN:

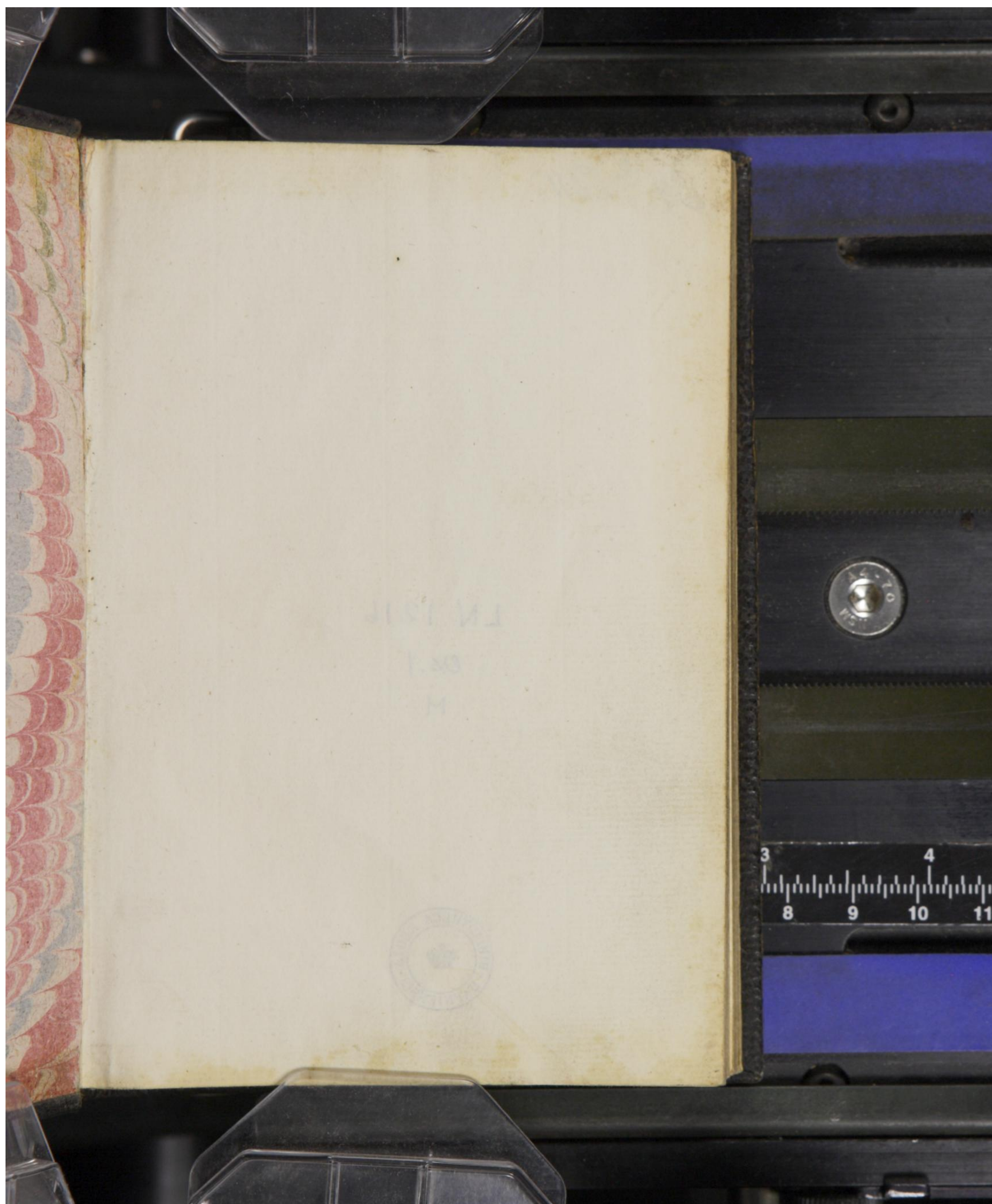

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

7

Den rette Ordinants som paa Herre dagen i Ottense bleff offuerseet oc beseglet / Huorledis Kirckertienisten skal holdis vdi Danmarckis oc Norgis Riger / oc de Hertugdomme Slesuig / Holsten.

Her bag i Bogen findis ocsaa/ de Sex oc tiffue Artickle/som bleffue samtycte oc beseglede i Ribe

Prentet i Københafn / Paa ny igen Aar M. D. Liii.

1553.
C·B·

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

B.R.H.

VI Christian met Guds Naade Danmarckis/ Norgis Slaues oc Gottis Konning Hertug i Slesuig Holsten Stormaren oc Dytmersken/ Greffue i Oldenborg oc Delmenhorst.

Hilse vore Riger oc Hertugdomme met naade/ fred oc lycke aff Gud.

✿ Effter at Gud vor Herre haffuer vel stillet denne Orlog oc Bulder/ som nu paa nogen tid varet haffuer. Oc giffuet oss vore Herrefader Faders/ Oc Herre Faders Rige til at styre oc regere/ Da er det vor aller ypperste oc største vilie oc begering at wi maatte ophielpe den forfaldne Jesu Christi vor Herris lerdom. Oc ret sand Christen dyrckelse/ huilcket wi lenge til forn vore Lande ønsket haffde / til saa lenge wi det nu fuldkomme kunde/ deſſ vor Herre Jesus Christus tack oc loff haffue/ For hues sag skyld wi forsamle lode høylerde mend oc Predicanter aff

der aff Kirckerne vdi Danmarckis Rige oc vore Hertugdomme. Oc befole dem at de oss skulde bescriffue en Christelig Ordinätz om huilcken wi oss raadspørre kunde. Oc der samme Ordinantz oss bleff offuer antuordet/ forsende wi hende til verduge Fader Docter Morten Luther/ ved huilcken Gud aff sin milhed oc barmhiertighed (i disse siste tider) haffuer send igen Christi hellige oc rene Euangelium/ Saa offuersaa hand/met andre flere høylerde Mend i den hellige scrifft/ i Vittemberg/ samme Ordinantz/ oc dømde hende god oc ret at vare.

✿ Men paa det saadan en gudelig handel maatte gaa des rettere til/ Da haffue wi begeret aff høyborne Første Johan Frederick Hertug aff Saxen/ Kørførste etc. vor besønderlig gode ven at hand hid sende oss elskelig Hans Bugenhagen aff Pomern/ en Doctor i den Hellige scrifft/ huess samme høylerde mands raad oc tilhielp wi met vort Raad haffue brugt til at fult gøre denne hellige Ordinantz. At mand skal vide oss icke

at haffue verit ſelffraadige eller framfuſinde her vdi denne hādel/mē at haffue brugt ſaa mange oc merckelige tilhielpere.

❧ Der ſamme Ordinantz vor nu bleffuē fuldkommē/da indførde wi hende ved vor Cantzeller for vort menige Rigis Raad/ Saa beiaede de ſamme Ordinantze oc ſamtyckte den vdi alle maade.

Aleniſte vaare de det begerende at Predickerne motte paamindes at de met det førſte vilde fare lempelige vdi den Chriſtē menighed/met de Syndere/ huilcke met tidē kand formenes det hellige Sacramēte/ Oc huem vilde ey lade ſig dette vel behage/ om hand ellers er en Chriſtē? Effterdi her tracteres dog inted andet end det rene oc klare Euangeliū. Deſligeſte Sacramēterne effter Chriſti egen indſkickelſe/ Sang oc hellige lectier/ om en erlig ſamquem til Predickē/ oc det hellige Sacramentes tildelelſe/ Huorledes vngdommen maa optuctis i Bogē oc gode konſter/ til Guds hellige Ord oc den hel-

lige

lige scrifft/Huorledis Tienerne vdi den hellige Kircke mue bliffue vel forsørgede oc Scholerne holdes ved mact/ De Fattige haffue deris røct/ At Børnelerdomen maa vare vdi alle huss/at ocsaa bønderbørn mue nu her effter vide det som ey alenište bønder/ men ocsaa Eddelemend/ Ja vel Konger oc Førster haffue icke selffue her til dags vist.

❧ For huilcket de skulle staa Christo til rette som sig haffue berømmet den hellige Kirckis hoffder/oc dog alligeuel haffue taget sig selff oc sin egen nytte vare/ Huad kand nu her vdaff vare mishageligt? Huo vil sige noget her aff at vare/ det Christne menniske skulle ey selffue hiertelige gerne see gaa for sig?

❧ Men at mand ey skal mene oss at haffue aldelis her vdi brugt ander mands tycke / Da bekende wi met stor tacknemmelighed/ at Gud aff sin godhed haffuer end oc saa oss giffuet nogen forstand vdi det hellige Euangelio/ Saa ville wi nu sige denne vor tycke om denne Ordinantz.

❧ Tho honde stycker forhandles her i denne Ordinantz/ Det ene hører Gud aleniste til/ som er det at wi ville haffue Guds ord som er Lowen oc Euangelium retsindelige Predicket/ Sacramēterne ret vddelde/ Børn vel oplerde/ at de mue bliffue vdi Christo som ind i Christum ere døbte/ At Kirckitienerne/ Scholerne/ Oc fattige folck maa forsørgis sin føde.

❧ Saadant er icke vor Ordinantz/ men der met ville wi tiene vor Herris Jesu Christi Ordinantz. Huilcken er vor eniste Larer oc Mester/ saa vel som vor eniste frelser oc visse Salighed/ Om huilcken Faderen robte oc sagde/ Hører denne. Som hand oc selff siger Mine Faar høre min røst/ Den samme haffuer selff obenbaret oc giffuet oss Euangelium ind i verden/ huilcket til forne haffde varit aff euighed vdi Gud skiult. Oc det befoel hand at Predicke for alle creature.

Saa ind-

Saa indskickede hand oc Daaben oc det
hellige Alters Sacramente/huilcke hand be-
foel at vddele oc anname lige effter den sam-
me sin egen indstigtelse/oc ey anderledis/ J-
mod det Euangeliũ oc det Christi indstig-
telse/ skal mand ingen høre eller skøtte/ om
det end vaare en Engel aff Himmelen som
nota Paulus tør sige/ Ja som Christus end selff
siger. Mine Faar kende ingẽ frẽmed mands
røst/ men fly der fore. Hui vilde wi nu væ-
re saa daarlige at wi vilde her vdi forbide
nogen Concilium. Oc (maa ske) her for-
inden dø i voris vantro oc vgudelighed.
Concilia eller menniskelig Ordinantz kun-
de inted her gøre imod Guds Ordinantz.
Der som de Concilia vilde fordømme dieff-
uelsens lerdom oc Antichristelig skick/ aff
huilcke wi her til dags ere bleffne bedragne
Oc vilde befale at Predicke Euangelium
renlige oc retskaffenlige/ Oc lade Sacra-
menterne vddelis effter Christi egen indskic-
kelse oc den Apostoliske Lerdom/saa som wi
nu gøre met dette vort Concilio oc Ordi-

nantz

nantz/ Da maatte de io vare wgudelige oc
ingen Christne som dem icke annamede/
Men saadant haffue wi lenge alt forgeffuis
bid effter etc.

✿ Nu ville de sige/ Wi formene icke Eu-
angelium/ Men i skulle dog forbide vor dom
oc sigelse paa ,eders lerdom.

✿ Der suare wi saa til/ at wi inted acte
saadant skuffelig oc daarlig snack. Wi haff-
ue det rette oc sande Euangelium/ som Pre-
dicker de beslagne samuittigheder Synders
forladelse forgeffuis / aleniste for Christi
Guds Søns skyld/ som giffuen er for oss/
Oc naar wi saaledis ere skilde ved synden/
da regnis wi retferdige faar Gud/ Oc ere
Guds børn oc arffuinge til det euige liff/oc
alt det gode Gud haffuer/Huilcke Gudfa-
der vil euindelige elske vdi sin elskelig Søn/
den wi formedelst Troen haffue anāmet/den
samme haffuer Faderen giffuet oss/Hui skul-
de hād ey ocsaa giffue oss alt andet gaat met
hannem? Andet Euangelium haffue wi

icke. Men for dette Euangelio aff huilcket Gud prisis oc æris/ haffuer den Antichristelig parthi foet oss Dieffuelsens lerdõ/ som lærer at Predicke løgen vnder skrømpteri / saa hun drabelige siunes at være en sand Guds tieniste/ Der haffue de foet oss plict oc bod for synden/ Statuter/ Closter regel/ Obseruantzer/ Afflad/ Pillegrims gong/ brøderskab/ deris optencte offering/ deris veyerstyggelige Messer/ Skiersild/ viidt vand/ beskickede fastedage/ wnøttige Prestetider/ Vigilier for de døde/ Hellige steder Klocke daab/ Smørelse/ Ragelse/ Viide kleder/ Deris wrene renliffuedhed/ Deris forsuorne Ecteskab/ Huilcket Gud dog haffuer skicket oc indstictet/ Forboden mad/ Christi Blods kalck/ den de haffue forbodet/ Helligens paakald/ Den Misbrug de haffue indførd/ vdi alle gierninger oc Ceremonier/ ved huilcke de haffue lerd oss at wi skulle forlige oss met Gud/ Oc gøre plict oc bod for synden/ Oc saaledis forhuerffue syndsens forladelse etc.

De sagde

✿ De sagde sig vel at kende Gud/ som Paulus siger/ Men met saadan lerdom oc handel negte de det sande hellige Euangeliũ Jesu Christi Blod/ oc Gud Faders barmhiertighed/ der de icke lode synders forladelse bliffue forgeffuis/ aleniste for Jesu Christi skyld.

✿ Disse Antichristelige lerdom/ løgen oc bedregeri sende wi nu Dieffuelẽ hiem igen/ den de ere komne fra/ Oc giffue Gud are/ i det wi tage ved Christi Euangelium/ Saa lade wi ocsaa Sacramenterne giffues/ och anamme dem rettelige effter Christi egen instictelse / Ja wi anamme dem aff vor Herre Jesu Christo selff/ endog ved Tienerens haand/ lige som wi oc anamme Euangelium aff hannem selff/ endog ved Tienerens mund som det forkynder.

✿ Huad fattis oss nu/ at wi ey haffue det sande Euangelium/ effterdi wi ere nu ved Troen til Christum/ forligte met Gud oc giorde til Guds børn?

Saa be-

✿ Saa bekende wi nu det samme som wi Tro/ wi lære oc vore Børn lige saa/ wi paakalde/ wi bede/ wi tacke Gud/ oc høre Guds Ord/ der bliffue wi varafftige vdi/ det er oc den sande Guds dyrckelse effter de try første Bud. etc.

✿ Oc saa lade wi oss lære om gode gierninger oc it Christeligt leffned/ om tolmodighed vnder det hellige kaarss. Om lydelse/ Om at Christne folck haffue icke vden en Low at leffue effter/ som er kierlighed/ vdi huilckē huer effter sit kald tiener andre/ sine neste oc er der visse paa/ at hand gør det Christo selff til tieneste. Gud giffue oss naade til at gøre saadāne gode Troens fructer i god oc bequemmelig tid.

✿ Dette haffue wi her til sagd om de stycker som hører til Guds Ordinantz oc skick/ Huilcken icke skal kaldis vor/ Icke heller skal aff noget menniske krenckes oc offuertredis. Oc biude wi hende at holdis/ paa det wi der met bliffue vor Herre Jesu Christo lydige som samme Ordinantz/ haffuer

uer skicket oc befalet / sig til ære oc oss til Salighed. etc.

✿ Men det andet stycke i denne Ordinantz maa kaldis at vare vort/fordi det vdi maa vel somt (foruden Guds fortørnelse) forvandles endog det oc saa Gud tilhører/ Sō er huad wi haffue skicket om personer/ Tid/ sted/ tal/ maade/ prestetider/ sang oc Ceremonier/ om visitatz/ om en erlig samquem etc. icke foruden skelig sag/ oc ey met nogen sønderlig hellighedz mening/ men den sande Guds Ordinantze der førre er om talet / til tieniste. At den maatte diss bedre met bequem hederlighed holdis/ Thi alt saadant skal tiene Guds Ord. Oc huem vilde nu her effter i saadant it Euangeliske Liuss/ begere hine wnyttige oc forfengelige Ceremonier/ som oc haffue vrange meninger paa sig / om Guds dyrckelse oc retferdighed/ huilcke mand pleyer at holde for Guds tieniste/ oc saadanne gode gierninger det fortieniste skulde haffue met sig /

imod

imod Troen til Christum oc Guds Riges Euangelion : wi haffue her effter vel nock at gøre met de rette nødtørfftige gode gierninger / at wi tørre ey beuare oss met saadant klammer oc wnyttelig tingest.

❧ Thi bede wi alle vore Vndersaatte ehuad stat de ere vdi / at de anamme oc huer paa sin maade holde oc beuare denne Guds oc vor Ordinants / den wi her nu haffue ladet vdgaa / Oc saa vore Lensmend oc Superattendenter at de met det første de kunde lade gaa for sig baade i Købsteder oc paa Lădzbyer det som her beskicket staar / Oc tencker det ved eder selffue / At efftersdi de forskaffe sig selff en Dom oc fordømmelse (som Paulus siger) huilcke denne Guds Ordinantze ere modstandige som ere verdzlig magt oc øffrighed / Huor megit mere de da monne fordømme sig selffue som foracte oc modstandige ere vor Herris Jesu Christi hellige Euangelio / Huilket Mose haffuer oc tilforne kundgiort / Huilcken som icke hører denne Prophete (Christum) den vil ieg heffne offuer / siger Herren.

Icke

❧ Icke ſkulle wi end heller ladet bliffue wſtraffet/der ſom nogen fordriſter ſig til aff egenſindighed at ſtaa mod noget vdi denne Ordinantze/ Thi wi haffue icke end helder den magt / oſſ er aff Gud giffuen/til forgeffuis/ Vor Herre Chriſtus beuare eder euindelige / AMEN.

Fortalen

Efterdi her nu dis verre/ haffuer verit tuedract oc wenighed vdi Riget i det / at der haffuer verit en ſtor misbrugelſe oc haffuer ey verit holdet i den ene Kircke ſom i den anden en menige brugelſe baade met Meſſer/Predicken/Daab/Sacramentet oc anden Guds tieniſte/ Da haffue wi met vort elſkelige menige Danmarckis Rigis Raads Raad oc ſãtycke/ offueruept Rigens oc dets indbyggers gaffn oc beſte/ paa det at Riget ſkulde vare vdi rolighed baade om Religionen oc om andet/ Samtycket

oc giort

oc giort der en Christelig Ordinantz paa/ om Religionen/ som her efterfølger/ Huilcken Ordinantz wi ville at holdis skal vdi alle Sticter/ oc Kircker offuer alt Riget/ Vden saa er vdi en almindelig fri Christelig generali Concilio anderledis beslutti s oc samtyckis/ Da ville wi alle tid skicke oss der vdi som fromme Christne bør at gøre. Til ydermere sandheds bekendelse haffue wi Christian Konning ladet her vnder henge vor Maiestatis Indzegel/ disligeste haffue oc wi Rigsens Raad/ Mogens Gyøe til Krenckeruppe Danmarckis Rigis Hoffmester/ Johan Friiss til Hasselagger Cancellere. Tygge Krabbe til Vegholm Danmarckis Rigis Marsk/ Predbiørn Podebusk til Voesborg Riddere. Offue Lunge til Tiirsbeck Ridder. Axel Bragde til Krogholm Ridder/ Mogens mück til Palsgaard/ Erick Banner til Aesdal/ Oluff Rosenkrantz til Valløff Riddere. Holgierd wlffstand til Heckeberg Ridder/ Knud bilde til Swaneholm Ridder/ Trud wlffstandt

-landt til Toruppe Ridder/ Esgi Bilde til Volden Ridder/ Knud Rud til Vedby Ridder/ Claus Bilde til Vandaass Ridder/ Claus Podebusk Ridder/ Axell Vgerup til wgeruppe Ridder/ Knud Gyldensterne til Thim/ Erick Krūmedige til alneruppe/ Mogens Gyldenstierne til Iuersnes Ridder/ Peder Ebbesen til Turestrop/ och Jørgen Quidzow til Sandagger/ Danmarckis Rigis Canceller met vor vidskab oc gode vilie hengd vore Indzegler faar denne kircke Ordening for oss oc vore arffuinge/ vdi vor Herris Jesu Christi naffn Giffuet i Ottense vdi Almindelig Rigens Herredage/ Aar effter Guds byrd M. D. xxxix. den fiortende dag i Junii Maanet.

En god Ordinantz oc Kircke-skick er begreben besønderlige i disse sex stycker.

Det Første er lerdommen

AT mand skal vduele gode skickelige Predickere som kunde oc ville retsindeltge predicke oc tilbørlige vddele Sacramenterne/ Oc rettelige forclare Catechismum (det er Børnelerdom) om de x Guds Bud/Troens artickler/Pater noster oc Sacramenternis brug/ for de vnge oc wforfarne oc wlerde Christne.

Det Andet er Ceremonier oc vduortis kirckitieniste.

AT der forordineris oc tilskickis nyttelige oc endrectelige Ceremonier det er vduortis skickelser offuer alle Sogne kircker/ paa det/ simple oc enfoldige folck icke skulle forargis aff nogen wligelighed i nogen saadan handel.

Det Tredie er Scholerne.

❧ At der tilskickis gode bequemme Scholemeste

lemestere vdi Købstederne oc smaa Steder/ Huilcke met ret skickelighed kunde oplære vngdommen vdi alle maade.

Det Fierde er en Menige. Almisse Kiste.

FOr Kirckens tienere oc de Fattige At der maa vare at forsørge Kirckens tienere deris naring aff/ Oc saa de Fattige mue bliffue behulpne.

Det Femte er om Superattendenter oc deris Prouster.

AT der maa vare saadanne som kunde holde tienerne ved deris embede/ oc see til met at alle ting maa alle vegne gaa skickelige oc ret til.

Det Siette er om Bøger

❧ At gode Sogneprester maa haffue/ at

drage nogen merckelig sand gudelighed vd-
aff/ Oc ey bliffue snart wforseendis for-
giffne aff nogre onde Bøger- Huordanne
mange ere alle rede vdgaangne Ocsaa dag-
lige io flere vdgaa.

Om lerdommen huilcken oss
til vor Salighed tiener/ved huilckē Guds
velgierninger/ de Christus oss haffuer for-
huerffuet / vdkyndis faar folck
oc vddelis iblant alle
dem som Tro.

SAa indholder den samme lærdom
sønderlige tre puncter.

✿ Først/ det hellige Euangelii Predic-
ken huilcken der hoss ocsaa hart kreffuer
sand Pænitentz oc bedring/ Troen oc
hendis fructer som er gode gierninger.

✿ Den anden/ Sacramenternis skicke-
lig oc lofflige indskickelse oc brug/ huilcke
ocsaa

ocsaa kreffue en sand Pænitentz / styrcke Troen / oc paaminde oss om Troens fructer.

✿ Den Tredie / en enfoldige forklaring paa Børne lærdom / i huilcken der klarlige vises vdi huad maade mand skal rette oc bedre sig / giffues kundskab paa Synder oc gode gierninger oc vises baade huilcken den rette sande Tro er / oc huorledis wi maa hende offuerkomme.

✿ Fremdelis skal nu den hellige Euangeliske Lerdom alle vegne være ren / visse oc endrectig hoss alle / oc for alle ting skal her met flid oc retskaffenhed trengis hart ind paa denne artickel om Menniskens retferdighed / at huer maa forstaa huad Troen er / oc huad hun vdretter / Huorledis wi hende offuerkomme / Oc huilckelunde Mennisken vorder retferdig / Ja ocsaa huad mening Predickerne skulle selffue der om haffue / Oc huorledis de Predicke skulle.

✿ Her ville wi nu fortelie nogre synderlige Artickle til huilcke mand (som til oprindelig vdsløð) maa vdi Predicken haffue besønderlig tilflucc/ at talen ey skal hid oc did vige/ oc haffue huercken hoffuit eller hale/ Som er disse efterscreffne.

Om Guds low oc Gudfryctighed.

Om Euangelio oc Troen til Gud.
Om Pænitentze/ huorledis mand skal sig rette oc bedre.
Om Kaarssit.
Om Bønen.
Om Gode gierninger
Om den Fri vilie.
Om den Christelig Frihed.
Om Guds euige forsiun.
Om Menniskelig paafund.
Om øffuerighed oc Herskab.

Om

Om Ecteſkab.
Om Helligen.
Om Faſte
Om Billeder.

Oc Saadanne ſtycker flere/ At Predicker=ne ey forſtørre enfoldige folckis ſind/ met nogen wfornumſtig predicken/ oc kyſe dem ſaa fra Euangelio. Huilcke wi oc her vil=le haffue paaminte/ at de vare vaare lige/ oc for alle ting ſee ſig vel faare/ naar de tale om Guds euige forſiun/ Om den Chriſtelig frihed/ eller om andre ſaadanne Troens artickler/ ſom langt oc viet offuer=gaa Menniſkelig forſtand/ vdi huilcke artic=le menniſkelig ſkiel lader ſig ocſaa lettelige forarge/ Ocſaa ſkulle de tage ſig vare/ at de ey forklare oc handle noget ſom mørckt/ oc wforſtandeligt er vden de oc ſkienbarlige nø=dis til/ Huilcket de altſammen aff Guds naade muelige vel bekōme/ om de ellers ide=lige ere i Gudelige Bøner/ Oc met flit be=de Gud/ oc ere vindſkibelige til at laſe

gode

gode Bøger/ oc sønderlige for alle andre articklerlare met all flit den om Synd och Syndsens forladelse

✿ Nu staar Sacramenternis retskaffen tildelelse/ oc Børnelerdommens enfoldige vdleggelse her paa/ At Sacramenterne lige effter Guds Ord vddelis/ Oc Børnelerdom lige saa met beskedenhed forklaris/ Oc saa ville wi oc biude at saadant skal ske lige ens hoss alle.

✿ Nu er der aff Christo Jesu vor Herre insticktede tho Sacramenter/ Daaben oc Herrens Naduere/ Om huilcke baade der laris vdi Børnelerdom/ Disse tilligges det tredie som kaldis Pænitentz det er bod oc bedring/ naar en Syndere bekender sig selff oc fortryder sin vildfarelse oc synd/ Oc tager saa affløsning formiddelst Euangelium/ Oc kommer igen til den pact hand haffuer giort met Gud i Daaben.

Det Andet Stycke er om Ceremonier.

Huilc=

❧ Huilcke ere Saadanne stycker vdi Kirckerne der menlige ere optagne for en god skickeligheds skyld/ oc det foruden al Retferdigheds oc nødtørfftigheds mening.

xvi Om huorledis mand skal handle met de Quinder/ Som deris egne Børn ligge ihiel.

Først om Børnesang oc les-ning i Kirckerne.

✿ Ath venne dem der met til den hellige Scrifft/ Huor vicarierne vel oc saa mue vare til stade/ Huilcke endnu nyde sine Prebender/ men dog lade sig aff Scho-lemesteren raade.

✿ Om Søgne dage fra otte eller ix slat/ naar det ringer/ mue Børnene effter seduan søge kircken/ oc som tho Børn haff-ue begynt Antiphonet/ Saa skulle Chore-ne imod huer andre siunge effter samme Antiphens Tone/ iii Ottesangs Psal-mer eller oc ferre. effter sogne Prestens tyc-ke/ at Børnene ey besuares met alt for-megen sang/ Oc der til met en part aff de xvii vdi den Psalme Beati immaculati/ met Gloria patri etc. Oc altid naar den forscreffne psalme Beati etc. er vde/ Da skal mã en siunde i hendes stad/ siunge dẽ psalme

Quicun

Quicunque vult saluus esse/ Oc siden sa-
ge Antiphonet igen / oc siunge det vd.

✿ Strax effter Antiphonet er vd-
siunget/naar der icke Prædickis/da skal it
Barn i den stad som Capitelet pleyde at
lessis aff det ny Testamente/begynde en
latine Lectie met denne begyndelse/ Lectio
Sancti Euangelii Matthei/ Capite Pri-
mo/ Oc enden saa som Prophetierne ple-
pede at endis/ der mand ocsaa vil/ Da
maa en anden ocsaa lesse en / Ja vel ocsaa
den tredie disligeste/om det saa gaat siun-
nis/ Men da skal den tredie Lectie vare
paa Danske/ aff det samme de andre tho
vaare paa Latine.

✿ Effter samme Lectie maa de be-
gynde en Dansk sang / eller oc Benedic-
tus met it Antiphona, om de saa ville/Si-
den skulle Børnene falde paa knæ oc siun-
ge kyrie eleison/ Christe eleison/ kyrie-
eleison/ oc lesse Pater noster.

Der

✿ Der nest skal en aff tienerne sige/ Ostende nobis Domine misericordiam tuam / Met sit gensuar aff Choret/ Saa/ Dominus vobiscum/met Collecten.

✿ Paa det siste siunge Børnene Benedicamus Domino.

✿ Oc der som da nogle ere/ der for nogle merckelige sager begere at berettes/ mue de bliffue berette/ Eller oc effter Predicken/ om der skal Predickes/ Dog skal der vare skinbarlig nødtørfftighed paa ferde / paa det at det Menige Naduere ey maa siunes at foractes der met.

✿ Lige saa om somme søgne dage fra tho eller iii slet / naar det ringer/ maa mand lige saa siunge iii eller ferre Afftensangs Psalmer/ effter Antiphonis Tone/ vndertagen nogen part aff den Psalme Beati immaculati.

✿ Fremdelis skulle Børnen siunge lectier

lectier faar Capitelet aff det gamle Testamente/ met forscreffne begyndelse oc ende/ saaledis/ Lectio libri Geneseos capite primo etc. Der effter Søgnedagis Hymnen/ Siden en Danske sang eller Magnificat met it Antiphen/ oc saa endis de lige som om morgenen.

❧ Om hellige dagis afften/ oc om hellige dage til Afftensang/ maa alle ting gøris ved den samme maade/ Men da skal effter Lectierne siungis it Responsorium met Gloria Patri/ Siden Hymnen/ Oc effter Hymne/ Magnificat met it Antiphen. paa det siste Nunc dimittis foruden Tone/ oc saa endis det lige som her tilforn.

❧ Til Ottesang om Søndage oc hellige dage skulle faar Predicken siungis iii Psalmer eller ferre/ Oc tho parter aff Beati immaculati/ met it Antiphen/ Effter huilcke Børnene skulle/ met medelmaade

røst/ foruden Tone/oplesse Catechismum det er Børnelerdom/ Saa dog at Scholemesteren begynder først paa huer part/ Saaledis at siunge saare.

✿ Først/ Hac sunt præcepta domini Dei nostri/ Siden forfølge det Børnene langsommeligen/ Først en Saa en anden/ Ego sum Dominus Deus tuus/ Non habebis Deos alienos.

ii Scholemester/ Hi sunt articuli fidei nostræ/ Siden Børnene/ Først en/ Saa en anden/ Credo in Deum Patrem.

iii Scholemester/ Hæc est oratio Dominica/ Siden Børnene effter huer anden Pater noster.

iiii Scholemester/ Hæc est commendatio Sacramenti Baptismi/ qua mandauit Christus/ vt in ipsum Baptizemur dicens/ Siden Børnene effter huer andre Ite in vniuersum mundum etc.

v Scholemester/ Hæc est promissio vsus et donatio Clauium Ecclesiæ/ Siden Børnene/ Ait Jesus/ Tu es Petrus et su-

et sup·r hanc petram etc.
vi Scholemester/ Hac est institutio Sacramenti Corporis et Sanguinis domini nostri Jesu Christi/Børnene/ Dominus noster Jesus Christus etc.

✿ Effter denne Børnelerdom mue Børnene/ om saa gaat siunes/ lese Lectierne/ Effter Lectierne/ maa it responsoriū siungis/ oc Børnene mue siunge verset met Gloria Patri/ Siden Te Deum laudamus/ Oc ende det effter seduanen.

✿ Om Søndage oc hellige dage skal alle ting gøris vdi Afftensang/ lige som om hellige dages afften/ Men der som sangen forlengis mere end nøtteligt er faar predicken der skee skal /Da maa Kirckeherren handle met Scholemesterē/ at hand forkortedet.

✿ Fremdelis ville wi oc biude/ at i Domkircker oc Clostere skal alle ting ligesaa holdis met alle Gudstienister/Oc ey de skulle lesse nogre prestetider vden de

Tempore / Oc flitelige vocte sig at de so inted siunge som kand vare den hellige scrifft imod.

✿ Ja / her see Bispen eller Superintendens flitelig til / at her inted andet skeer enten i Domkircker eller Clostere.

✿ Wi ville lade dem bescriffue en skick saar sig selffue vdaff den hellige scrifft Huorledis de skulle siunge de vii. Dags tider / Oc den lade trycke bag effter denne Ordinantze / At de aff Bibelen mue øffue sig vdi Guds Ord.

Huorledis Messen skal

holdis i almindelighed saar folcket / Thi alle andre Alter messer affleggis aldelis / Oc aleniste een holdis / saar dem som sig vill lade berette / fordi Messen er dog inted andet / end Herrens Naduerls brug / til at trøste de skrøbelige samuittighe-
der / Oc atforkynde
Herrens død.

Saa

DAa skal der nu holdis en Høymesse om Søndagen faar dem som ville berettis/ vdi de vonlige Messeklader/ Offuer ith bret Alter/ met vonlig Kalck oc Disk oc tende liuss.

✿ Canickerne/ oc synderlige de huess Domkircke icke er nogen Sognekircke/ mue holde paa Latine en Søndags Messe/ Dog om der er/ som ville berettis.

✿ Den tidende Messe som kaldis Canon/ ville wi de skulle plat offuergiffue/ oc saa maa de forkynde Herrens død.

✿ Her skal mand acte at Pater noster/ oc Ordene som liude paa Naduerem/ bliffue læsde paa Danske/ Saa vel i Domkircker som vdi andre/ effter som det bliffuer dem forscreffuet.

✿ Tieneren som Messen skal holde/ skal falde paa knæ faar Alterit/ oc ved sig selff læsse Confiteor.

✿ Saa skal hand oc bede for Ordsens fremgang/for Kongen/oc Riget/den stund Folcket Siunger.

✿ Siden skal hand forfølge Messen effter den vedtagne Sed/Saa dog at hun icke bliffuer besmittet met noget ord som liuder om offer eller gierninger/ som vdi Pawens Kircke er skeet met misdyrckelse oc bespaattelse.

✿ Først skal siungis eller lessis indgongen/ som kaldis Introitus/ Men icke nogen der icke tagē er aff den hellige scrifft saa som de ere / der falde om Søndage / oc om Christi høytiders dage/ tagen vdaff Psalteren eller vdi den sted nogre Danske Psalmer oc synderlige paa Landzbyerne.

✿ Kyrie eleyson vnder atskillige noder/ effter tidsens atskillighed / lige som her til dags haffuer varet holdet / met den Engilske lofsang/ Gloria in excelsis Deo/

den

den Presten skal paa Latine eller Danske begynde/ Oc siden skal Kircken forfølge det.

✿ Saa vender hand sig til Folcket/ oc siger / Herren vare met eder/ oc vender sig saa om igen oc lass Collecten/ Men alt paa Danske / oc den aleniste een/ vden tidsens nødtørfftighed esket end een/ Oc folcket skal alt suare Amen.

✿ Naar det er nu giort/ saa vender hand sig atter igen til Folckit oc lass Epistelen paa Danske.

✿ Halleluia/ som er en euig liud i den hellige kircke skulle tho Børn siunge/ met versid/ foruden den lange hale bag effter

✿ Siden i den sted som mand pleyde at siunge Gralen/ maa siunges en Dansk sang/tagen vdaff scrifften/eller oc en Grale Aleniste met tho vers.

✿ Alle Sequentzer skulle ladis tilbage vden i de iii Christi Hoffued høytider/Fra

Jul ind til Kyndermøsse/ Grates nunc omnes/ met sin Danske sang der hoss/ Nu lader oss alle tacke Gud vor Herre etc.

✿ Fra Paaske oc til Pindzdag Victime Paschali laudes/ met sin Danske/ Christ stod op aff døde/ ✿ Oc Pintzdag Veni Sancte Spiritus/ met sin Danske sang/ Nu bede wi den HelligAand etc.

✿ Nu vender hand sig til folcket igen/ oc less Euangelium paa danske/met denne begyndelse/ disse efterfølgende ord etc Der nest vender hand sig atter til Alterit oc begynder/ Credo in vnum Deum etc.

✿ Der effter siunges paa danske / I Tro alle sammen paa en Gud etc.

✿ Her effter skal nu altid den vonlige Predicken skee / oc naar hun er vde/ ere da de som ville berettis/saa berede sig dem Brød oc vin/effter som de ere mange til som skulle berettis. Da skulle de samme giffue

giffue sig op til Alterit/ Mendene ved den høyre / oc Quinderne ved den venstre side.

✿ Naar Tieneren er da rede/ Saa vender hand sig til Folcket som vil berettis/ oc skal gøre en formanig til dem om Sacramentet.

✿ Naar det er giort/ saa vender hand sig til Alteret oc skal met høy røst paa danske siunge / Lader oss alle bede/ Fader vor etc. oc Chorid suarer Amen.

✿ Oc stray der paa begynder hand Testamentens ord/ Men offuer alt paa danske/ Oc stray paa Ordene maa hand bequemmelige opløffte/ oc lade vnder dis ringe met klocken som sed er/ om Tieneren saa tyckis.

✿ Thi her vdi skal den Christelig frihed holdis ved mact / Saa dog at folcket der om tilforne paamindes / saa meget som behoff gøris/ Saa skal oc her inted

oruandles vden Superattendentens Samtycke oc befalning.

❀ Naar Prasten vdskiffter Brødet oc Kalcken/ da skal hand inted sige til dem som berettis/ efftersom det er alle Folck offuerlydelige sagd der det bleff viidt.

❀ Oc skal Tienerne flitelige legge vind paa/ at de vide talled paa dem som skulle berettis/ saa at de icke nødis til at vite tøsser.

❀ Oc men folcket berettis/ begynder Scholemesteren Jesus Christus er vor Salighed/ eller noget andet saadant.

❀ Oc stray Folcket er beret / Saa skal sangen opholde etc.

❀ Naat det er nu giort saa vender sig Prasten til Folcket/ oc siger/ Herren vare met eder/ Oc vender sig saa om igen oc lasser Collecten for en tacksigelse oc Folcket skal suare Amen.

❀ Siden skal hand atter vende sig til folcket/ Oc sige først/ Herren vare met eder.

Der

Der effter skal hand velsigne Folcket met den velsignelse som screffuit staar Numeri vi Capittel.

✿ Herren velsigne dig oc beuare dig/ Herren lade liuse sit ansigt offuer dig/ oc vare dig naadig/ Herren lette sit Aasiun paa dig oc giffue dig fred.

Saa skal Kircken suare/ Amen.

✿ Oc Scholemester skal begynde/ en kort Psalm paa Danske/ oc der met bliffuer det vde.

✿ Vnder dis føre sig Tieneren vdaff Messeklederne oc fli alt tingest sammen/ Falde saa atter paa kne faar altered/ oc tacke Gud saa lønlige ved sig selff.

✿ Men naar der er ingen at berette/ da skal der icke viies Sacramentet/ At wi icke falde atter igen i Sacramētens misbrug brugendis det mod Guds befalning/ Dog maa Prasten alligeuel forfølge Messen vdi

en Messe Serck aleniste forudē Hagel/faar en Sogestoel oc icke faar Alteret/oc offuerspringe Naduerens Ord/ oc saa effter en sang eller tho lesse en Collect eller tho Oc paa det siste velsigne folcket som vonligt er.

✿ Vdi de store Christi Høytider / som Jul/ Paaske / Pintzdag/ Hellig Trefoldigheds Søndag skal der siungis vdi Stederne Introitus (det er indgaang til Messen) paa Latine/ Gloria in excelsis / met Sequentier som rette ere/ Ocsaa præfationes latinæ/ Huilcke Tieneren saa skal begynde.

✿ Dominus vobiscum/ Sursum corda etc. Der nest Sanctus/ oc saa Pater noster/ met Naduerens Ord/ Men dem altid paa Danske maal/ Paa det siste Agnus Dei.

✿ Men her raader Tieneren dog selff altsammen.

Huorledis til skal gaa met Predicken

Fordi

FOrdi Euangelii Prædicken Tiener oss til at faa Guds Aand/ oc den euige salighed/ met huilcken Prædickerne sønderlig staa i Christi sted/ Som hand selff haffuer sagd Luce. x Huo eder hører den hører mig/ Oc derfaare skulle de icke lade sig nøye met/ huilckelunde det kommer frem/ Men met retskaffenhed skulle de bequemmelige forfølge det/ som it Guds Ord/ oc fremsige det som aff Gud/ oc vdi Guds Asiun ved Jesum Christum at de vdi ingen maade forkrencke det enten met tilleg eller frategt etc.

FØrst skall hand da som Prædickendis vorder/ formane folcket til at paa kalde Guds hielp/ Der nest skal hand fortellie Texten som skal forklaris/ oc siden vdlegge hende / Oc ey skal hand forlenge sin Prædicken offuer en time.

✿ Icke skal hand helder staa oc sige huad hãnē lyster selff/ Mē huad der hører til sagē skal hād paaminde met klare oc velforstandige ord.

✿ For alle ting skal hand affholde sig fra allehaande skendsel oc forhaanelse / Saa at hand ingen rører ved naffn / Aleniste skal hand straffe Synden i almindelighed / Oc saadant som hand haffuer hørt oc ved forvist / Huad hand inted haffuer hørt talet om / det skal hand tige.

❧ Icke skal hand helder hadskelige lade ilde paa Papisterne / met mindre end hand der til trengis aff paamindelse oc exempel.

✿ Naar Prædicken er nu vde / saa skal da Predicanten atter tilraade Folcket At bede faar det Aandelig oc verdzlig liffs nødtørfftighed / oc alt det behoff gøris / Oc aller mest for vor Naadige Herre oc Köning At Gud oss vil ved hannem beskerme / oc giffue det hellige Euangelio sin rette framgong / At wi vnder hans Naade met fred maatte kunde forfremme Guds ære / Saa skal da den Menige kircke bede Pater noster. etc.

Naar

❧ Naar den er vd bedet/Saa skal Scholemesteren begynde en Dansk sang / sønderlige for fred / oc met den hele Menighed siunge den vd.

Eller om der er nogen synderlig nød for hende da siunges en Psalm / at Gud den oss naadelig fra vender/ Eller lesses Letanier/ oc siden en Collect/ som liuder om samme nødtørfftighed/ Oc suare sig Folcket der til Amen.

Siden følger formaningen/som tilforne er hørt/ vdi Messen/ etc.

❧ Her skal mand nu acte/ at de vonlige Letanier skulle i det mindste siungis een sinde om vgen effter Prædicken/ huilcken dag Sogne Præsten vil.

❧ Om Søndagen vdi Staderne skal altid Prædickes det vølige Søndags Euangeliū vdi Ottesang aarlige om morgenē aff Capellanen oc vnder Messen aff Sogne Præsten.

❧ Men effter maaltid Børnelerdom altid faar de vnge saa vel som de gamble/ Først Budordene / Der nest Troens artickler/ Siden/ Pater noster/ Oc paa det siste huorledis Sacramenterne ere indstictede oc brugis skulle/ Saa dog at der stedtze huersinde en punct fuldendis/ Oc altid i enden skulle de følge en viss oc endrectig vdtydning/ lige som hun staar i Lutheri lille Catechismo.

❧ Icke skal oc nogen der beuise sin visdō oc skarpsindighed/ men alle ting skal hand her gøre til Kirckens opbyggelse/ paa det der maa altid høris alt det samme aff alle/ oc Folcket maa dis vissere vnderuises aff lerdōmens endrectighed/ Men al den stund en partis artickle forklaris/ huer for sig / da skal altid den sāme hele part met alle sine artickler fortellies/ Dog saa langsommelige at vnge folck met alle andre tidendis hoss sig selff kunde følge met/ ocsaa skal huer part ved sin synderlige maade begyndis/ oc endis met den tale som der til-

hører

hører/ den ene saa vel som den anden / Oc strax samme Børnnelerdom i alle sine parter er saaledis endet saa skal mand altid tage først paa igen.

Tøsser om vgen skal i det høyeste Predickis i Staderne om Onsdagen oc Fredagen/ Men naar obenbare nødtørfftighed sig begiffuer/ da kand mand vel tage de tho dage til etc.

✿ Oc ey skulle der andre Bøger Prædickis end de som ere latte oc nyttelige/ saa sõ Søndages Episteler eller noget saadant / Met huilcket mand kand formane Folcket til sand pænitentz/ sand Gudfryctighed/ret tillid til Gud/ oc sande gode gerninger/

✿ Thi Troen kand icke vare ret foruden pænitentze/ Icke helder pænitentze foruden Troen/ Oc de tho vil Christus haffue baade predickede til sãmen. Luc. xxiiii

✿ Men dog laste wi icke at der ocsaa i de stader huor som meget Folck er /oc dag-

lige

lige Prædickes aff andre Bøger /der som det ellers forhandles som kand vare til opbyggelse.

❀ Paa Landzbyerne/skal oc lige sammeledis altid om Søndagene prædickes det vonlige Euangelium en halff time/ oc den anden halff time skal brugis til at forklare Børnnelerdom vdi/ Oc der som nogre aff de nu ere Sogneprester paa Landet/kunde icke ret Prædicke det som Gud til hører/ da mue de aff Danske Postiller lesse ord fra ord faar sine Folck / baade Euangelii vdlegninge/ oc Børnelerdoms forklaringe Dog saa at de met tiden venne sig til at Prædicke oc tale selff/ At de ey tage nogen Aarsage til lisenhed/ aff det som saa nogen tid offuerbaris met dem i kierlighed.

❀ Huer Søndag skulle Landzpresterne forklare een artickel aff nogen part vdi Børnelerdom / Oc al den stund de duelie vdi een part/da skulle de oc saa (som førre er

sagd

sagd om Købstæderne) altid fortellie den hele part/ Som naar de ere i Budordene/ oc haffue it at forklarè/ Da skulle de alligeuel oplæsse alle de andre/ endog der saa til forklaring/ icke flere vdlegges end det ene Oc lige sammeledis i Troens artickler Oc Pater noster.

✿ Oc saa beskedelige skulle de oplesse samme artickler/ at huer aff Bonde folcket kand saa tidendis ved sig selff tellie dem effter.

✿ Men huer part aff samme Børnelerdom skulle de altid met saadan en visse oc kort vdlegning beslutte/ som der staar i Lutheri lille Catechismo/ De skulle oc icke gøret anderledis end saa / Oc altid skulle de begynde oc ende huer aff disse sex parter (som Børnelerdom indeholder) met nogen merckelig begyndelse oc ende/ oc det skal vare altid/ For hueſſ skyld samme Børnelerdom oc skal begyndis paa ny / stray effter hand er engong endet.

Effter

✿ Effter predicken skulle Predickanterne tencke til at lade altid ske bøner/for vort Herskab/for den almindelig nødtørfftighed oc det rene Guds ordz fri framgang/Saa at huer Mand aff ganske hierte oc hu beder Gud met en Pater noster.

✿ Paa det siste skal der siungis en danske sang/eller de vonlige Letanier/met en Collect/om den meninge nødtørfftighed det saa kreffuer etc.

✿ Mod de tre Christi første Høytider Jule afften/Paaske afften/oc Pindz afften til afftensang/skal predickis fierde parten aff en time/Men det ville wi at skulle ske alenistе vdi Købstæderne Oc paa de sãme høytider iii dage omkring/oc saa effter middag skall Mand predicke om Høytiden.

✿ Paa de andre høytider som er Nyt Aars dag/Epiphaniæ/sõ kaldis Hellige tre Kongers dag/ Kyndermøsse dag/ Marie bebudelses dag/ vor Herris Himmelfars dag/ Marie besøgelsis dag/Sanct Hans Baptistes dag/Sanct Michels dag / oc alle Helgens

gens dag/ skal der Pradickis aleniste om dagen/ oc inted om afftenen til forn/ uden mand vil.

✿ Thi flere Høytider holde wi icke end disse samme/ met Søndagene.

Nogre synderlige Predickene

falde om Aaret/ som S: Staphens dag/ da skal der pradickis om Diaconer/ oc der hoss tales om Sanct. Laurentzis exempel/ at Folcket maa indgrundis en merckelig omhyggelighed for de Fattige.

*

✿ Paa S: Hanses dag som falder tredie Jule dag/ om Atskillige kald/ At huer acter sit kald/ oc lader sig saa vare befallet/ at hand icke det forlader etc.

✿ Den Søndag Esto mihi/ Det er Fastelagens Søndag/ skal læsis det Euangelium Matthæi iii. Om vor Herris Jesu Christi Daab/ oc den dag skal forklaris alt det Daabsens Sacramente haffuer paa sig.

✿ Skertorsdag skal forklaris Christi Legems oc Blods Sacramente/ Oc der som nogen da vil lade sig berette/ Da skal alle ting met sang oc læsning gaa til effter Søndagens skick oc vtiff.

✿ Alenifte skal Folcket flitelige paamindis/ at mand ey den tid tager Sacramentet aff blote seduaane for tidens skild.

✿ Oc om afftenen skal der oc talis noget om den Fode tuet/ Huorledis Christus toede Disciplernis fødder /oc saa om den bangehed hand følde i vrtegaarden før end hand gick til Døde.

¶ Langfredag/ om morgenen effter Sønnesang/ naar det menige folck haffuer vdsiunget den Danske sang tilsammen.

Saa

❧ Saa skal Predicanten opsige oc op-
lasse den hele Pass/stycke effter andet/Lige
som hand er sammen screffuen vdaff de fire
Euangelister/ ved Docter Hans Pomer/
ind ttl opstandelsens Historie.

❧ Oc begyndis saa/ Dette er vor
Herris Jesu Christi pines Historie/ som
hun er aff de fire Euangelister opscreffuen.

❧ Der vor Herre Jesus Christus haff-
de effter Naduerens tacket/ Da gick hand
hen offuer den beck Cedron. etc.

C Der effter maa hand paa en halff
time vise Folcket/ Hans Pinsels brug/ oc
siden effter maaltid videre forklare de andre
stycker t Passen/ etc.

❧ Der som oc nogen begere at be-
rettis paa samme dag/Saa lade sig beret-
te/ Men al den part aff Messen/ Som
vonlig er for Predicken/ maa bestaa sig/

Saa at mand begynder effter predicken paa formaningen/ Oc lader Pater noster følge strax effter.

Den Søndag Quasi modo

geniti/ nest effter Paaske/ aff den orsage/ som Euangelium Joannis xx. giffuer/ skal predickis om den hellige Kirckes nøgler mact oc myndig-hed.

❧ Sant Hans Baptistes dag skal mand predicke om Guds ords liudelig predicken mod hin gendøbere som praale saa fast met det Prophetiske ord / Erunt theodidacti / At huer skal leres aff Gud selff / oc der met foracte den mundelige predicken oc legge alle Scholer øde / At mand dog icke lader historien om S: Hans staa til bage/ Huilcken ey kand met een predicken vel endis/ Om hans vndfangelse/ Fødsel/ predicken/

dicken/ oc Halshugelse/ Thi kand der bliffue noget bestaaende til en anden sinde/ Oc saa maa der vel paa samme dag siungis Psallite regi etc.

✿ Alle helgens dag skal der predickis om den rette Christelig Tro/ som Gudz helgen haffde/ oc huorledis mand dem skal efterfølge/ At den helige kircke maa forstaa huorledis helligen maa gudelig hedris foruden paakald / oc al vrang dyrckelse.

✿ Sant Michels oc alle Englers dag skal skee en almindelige tacksigelse for al den grøde mand haffuer det aar faaed/ Oc for en tacksigelse skal der met hiertens gudelighed siungis strax efter predicken aff den hele menighed.

Te Deum laudamus etc.

✿ Saa skal der den hele dag baade om morgenen fore middag/ oc efter maal-

tid Prædickis om Englerne/ huad gaffn wi haffue aff deris tieniste/ Oc hui mand maa vel altid tacke Gud.

Om Hellige dages hold

❧ Thi her maa holdis synderlige hellige dage icke for dagenes egen skyld / Men paa det at Ordet maa bliffue Prædicket/ oc at alle stycker de Euangelium indholder maa til gaffn bliffue forklarede/ etc.

❧ Ingen Hellige dage (som først er sagt) tage wi ved vden de vonlige Søndager at Folck en sinde om vgen maa huile sig aff arbeyde/ Høre Guds ord/ anamme Sacramenterne almindelige met huer andre/ bede om al nødtørfftighed/ oc tacke Gud for sine velgerninger.

Tre

TRe Christi Hoffuid høytider vdi tre Samfelde dage holde wi for Christi Histories skyld hellige/ Desligeste Nytaars dag/ Hellig tre Kongers dag/ Kyndermøsse dag/Mariæ forkyndelses dag/ Oc der som den samme falder i dimmel vge/ Da skal hand holdis Palme Løffuerdag effter gammel sæd.

Vor Herris Hiemelfardz dag.

✿ Mariæ besøgelsis dag met sit vonlige Euangelio/ Men Epistelen skal lesses aff Esaiæ Prophetie Cap: xi. Der skal vdgaa en quist etc. Oc endis der/Oc hans leyersted skal vorde hederlig/ etc.

✿ Sanct Hans Baptistes høytid/ S: Michels dag for en tackstelse/ Oc alle Helligen dag.

✿ Apostlers dage/ skulle aff Predicke stolen forkyndis/Oc met S: Mariæ Magdalenæ / Och Sanct. Laurentzis

dag opsettis til deris neste efter følgendis Søndage / Sancte Maria Magdalena dag maa vel siungis den Sequentze Laus tibi Christe. etc.

❧ Dog skal der paa samme Søndage alting Lessis / siungis oc predickis effter som der om Søndagen falder / At der aleniste bag vdi Predicken paamindes / om der er nogen vist oc sandrue om dem vdi Scrifften / der mand kand tage effterstun aff / til at Tro Gud / Elske sin neste / oc taalmodelige bære det hellige Kaarss.

❧ Men huor som skeer daglige predicken / der maa det være friit at forhandle samme Euangelium eller Historie paa samme dag som hun falder etc.

Huorledis Daaben skal tilgaa

❧ Thi Daaben er dog en beseyling paa de stycker huilcke wi Tro om Christo /

sto/ Ja en pact den Gud haffuer giort met
oss vdi Christo/ styrckendis Tro-
en Oc bemerckendis pæ-
nitentz huilcken kreff-
uer it Christeligt
leffnet.

Børn skulle Døbis met Dansk leff-
ning/ oc vdi dē samme Funt som sed-
uane er/ De skulle blotis / oc saa iii
sinde offuer øses met vand/ Dog skal mād
giffue skøde paa deris førlighed/ om det er
saa i tiden at de oc taalet at bares / Thi
mand søger met Daaben Børnens velfart/
oc icke deris forderffuelse/ Saa skal nu Dø-
befaderen adspørie fadderne hues Barn det
er/ oc om det er hiemme Døbt/ der som hād
hører da/ at det er rettelige Døbt / da skal
hand ingelunde døbet igen/ Efferdi der er
icke vden een Daab til/ Ephes: iiii. Ale-
niste skal hand da opregne Troens artick-

ler/ lesse Euangelium Marci Oc
bede Pater noster.

✿ Siden skal hand sige til dem som neruerendis ere/ oc sønderlige til Fadderne/ Huilcke Barnsens forældre der til bede skulle/ Oc saa siden det er døbt/ om de kunde icke saa fage tilforn komme ved.

Kare Brødre oc Søstre/ dette Barn er nu Døbt/ oc haffuer allerede den hellige Aand met synders forladelse/ Der faat ville wi icke døbet igen/ At wi ey bespaatte oc forhaane den Helligaand/ Huilcket i Faddere skulle vide Saa som vitnesbyrd for alle andre/ Oc tacke vor Herre oc Gud/ som det haffuer taget til Naade ved Christum/ Siden skal hand sige til Barnet.

✿ Herren beuare baade din indgong oc din vdgong fra nu oc ind til euig tid.

Fadderne suare Amen.

✿ Oc bede saa den siste Bøn/ som lessis sist i Barne Daabet/ Den almectiste Gud oc vor Herris Jesu Christi Fader etc.

Paa

✿ Paa det siste skal hand met faa ord tale Fadderne til/ At de her om skulle alle vegne bære vitnesbyrd/ Oc der som det saa hende sig/ at forelderne til Barnet døde/de da ville(saa meget som dem er mugeligt/om de ere neruerendis til stede) være samme Barn i foreldernis sted i de ærinde som Salligheden er anrørindis.

✿ Men der som Barnet icke er døbt/ eller der tuiles (som vel offte skeer) paa barnsens Daab(Thi Daab skal icke met vilkaar haffue varing hoss oss vdi Kircken som mand pleyer at sige/ Est du icke døbt da døber ieg dig) Da skal der først gøris en formaning til Fadderne som der staar hoss at de mue bliffue paamindte om Daabsens ypperlighed oc saa skulle de formanes/at de acte paa huad der nu sigis.

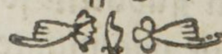
✿ Saa skal hand begynde / Fader vd du wrene Aand etc.

Naar

❧ Naar Daaben er da skeet saa skal atter en formaning gøris til fadderne efter seduane At de mue vide huad de ere barnet plictige/ om det hender sig at forelderne dø/ førre det kommer til skels alder/ At de da oplære det i Børnelerdommen/ Om de ere der tilstede at det maa/ naar det opuoger bliffue ved Christum lige som det ved Daaben er indpodet vdi hannem

Huorledis Affløsning skal tilgaa.

❧ Thi den fører en Syndere (om hand ellers Troer) igen til den Pact vdi Daaben bleff giort.

❧

INgen skal affløses vden at hand aff Synders veyerkendelse begerer affløsning / Derfaare skulle Sognepresterne vdi Stederne/ være til stede i Kircken om

om Løffuerdagen vnder afftensang/ Men paa Landz byerne/ før end Messen holdis om Søndagen / oc lade sig finde redebon faar alle de scriffte ville oc berettis.

❀ Den som scrifftet skal gøre scriff-tefaderen regenskab paa sit leffnet / oc enten i almindelighed bekende sig en Syndere/ eller oc veyerkende noget det hād haffuer forsømmet vdi sit kald/ Eller om samuittigheden noget nagger/ da skal hand det sige fram/ Ellers kreffues her icke alle Synders opregnelse oc huers i seer/ Men at mand nogle forteller det kant saare quegne samuittigheden.

❀ Men her maa alt Tieneren vare fornumstig oc skødsom oc aff Guds ord føre lægedom til synden/ huer som hun er til. Ocsaa løse hannem aff met handz paaleggelse/ vden hand finder hannem at vare bandset Oc icke endnu forligt met den hellige Kircke igen.

✿ Der effter om hand vil berettis/skal hand flitelige atspøris huad forstand oc mening hand haffuer om Herrins Naduere.

Om hand oc forstaar huad Herrens Naduere er/oc huad nytte hand haffuer met sig/oc for huad sag hand begerer at brugen/ Oc om hand haffuer vdi Christi schole saa yderlige forbedret sig / at hand veed at opregne de x Bud/ oc andet som hør til Børnelerdomen/

✿ Der som hand det icke kand/da bliffue sig paa denne side/ som den der haffuer icke Brøllups kleder/ vdluct aff Naaduerens delactighed.

✿ Dog skal dette saa vnderuises hannem aff Presten i det lønlige scrifftemaal/ at hand saa skal holde sig fra Sacramentet/ indtil hand retter sig/eller lærer noget bedre/ Paa det hand ey skal komme i noget ont rycte / der som hand faar altered saa obenbarlige foruises etc.

Der

❧ Der skal ingen Manddrabere faa affløsning før end hand bliffuer forligt met saguolderen/ Oc faar fornøyet baade Herskab oc saguolderne/meget mindre skal saadan en giffues breff oc gøres Tryg/vden saguolderens oc Herskaffbs samtycke/Men her met scriffue wi nødtørfftigheden ingen Regel faare/ Thi hun haffuer ingen low.

❧ Men den som effter saadan Mandslet er bleffuen met Herskab oc hans Venner/ som drebt er/forlict/Da skal hand effter gammel seduane/ tage nogre til sig aff sine kyndinge oc vennet / Oc gaa saa om Syndagen til hannem/ som er Sogneprest der samme steds/ Oc der strax effter Predicken faar høye Alter giffue obenbare sin Anger oc Ruelse til kende faar alle etc.

❧ Naar Sognepresten hannē saa haffuer hørt/Da skal hand formane den hele Kircke til at bede for hannem/trøste hannē met det hellige Euangelio/oc saa affløse hannē.

Lige

✿ Lige i samme maade skulle oc de som ligge hoss deris egen neer sleet / oc saa maange som met obenbarlige laster haffue obenbarlige fortørnet den hellige Kircke gøre obenbare pligt etc.

✿ Begiere de da aluorlige oc aff hiertet at affløses da maa de faa afløsnīg obenbare / Oc bliffue forligte met Menigheden den hellige Kircke etc.

✿ Fordi de synder som vitterlige ere / de skulle obenbare met affløsning forladis / Men de som lønlige ere / dem maa mand oc lønlige affløse etc.

✿ Her skal mand dog inted forsømme hoss dem som ere dømte til døde / oc skulle affliffues for deris misgierninger / dem skal giffues affløsning / Oc saa disligeste Sacramentet / om de det ere begierendis.

Huorledis mand skal Berettis.

Thi

Thi denne berettening er de tro Christnes stadfestening/ ia/ sandelige it Pant/ huilcket oss giffuer vitnesbyrd oc vished/ at wi skulle faa de stycker huilcke oss loffuis i Euaugelio/ som er Synders forladelse/ retferdigheds tilregnelse oc det euige liff.

✿ De som ville da berettis oc anamme Sacramentet de skulle alle vegne annamme det vnder begge parter.

✿ Oc der som nogre ere skrøbelige i Troen/saa at de icke tøre saa anamme det eller oc at de ere icke endnu saa vittige/ de kunde io vel paa iii Maanetz tid/aff flittige/oc fromme Predickere lade sig saa meget vnderuise vdi Christi indskick/ at de oc kunde faa vilie til/Saa at anamme det/synderlige naar de see exempel aff andre Christne. Der som de da icke ville høre/da kand mand icke dømme dem for skrøbelige eller vanuittige/Men at vare forherdede oc genstridige mod Christi indskick. etc.

✿ Til den hellige samquem (Huilcken hører aleniste de Christne til) skal ingen tilstedis met mindre end de haffue ladet sig op faar tieneren / oc haffue bedet hannē om at bliffue berette / Icke skulle helder alle de / som bede der om / til lades / før end de haffue giort skel for sig oc for deris Tro / Oc suaret til de spørsmaal som gøres til dem om Nadueren / Vden mand dog kender dem at vare skickelige oc retskaffne nock.

✿ Ja der som de end fulduel vide at suare, da skal dog giffuis act paa deris sæder / om de icke ere dannede effter forstanden da skulle de holdis fra Sacramentet / Dog skal det skee i lønlige scrifftemaal som føre er sagd.

✿ Saa skal her nu først ingen tilladis / til denne hellige delactighed / aff dem som Tro / de sig icke haffue faar Kirckens Tienere til kende giffuet.

✿ Der nest ingen aff dem som haff-

ue ladet sig offuer høre/ oc kunde icke suare til det/ de atspøris.

✿ Desligeste ey heller nogen aff de forhørde/ som icke lader met følge vdi sit leffnet/det som hand haffuer i offuerhøring bekent/oc der hand giffuer sig vd faare.

✿ Thi skal mand nu holde disse effter screffne fra denne delactighed i det Hellige Sacramente.

✿ Først de som obenbare ere bandsette oc icke affløssde igen.

ii ✿ De som forherdelig henge ved nogen vitterlig Ketteri.

iii ✿ Affsyndige Mennisker oc vfornumstige Børn.

iiii ✿ Saa maange som hordryckelige leffue vdi nogen obenbare

laster/som Horekarle/Skørleffnere/Aager-karle/Slømmere/Skendgeste/Voldzmend Oc aller mest Guds ordz forhaanere oc for-actere/de som obenbare oc forudẽ al Guds fryct saa synde/ oc berømme sig dog meget met store ord aff Euangelio.

❧ Vdi en sum/ er dette meningen at de Christi discipler som sig haffue beteet for Kirckens tienere/haffue ladet sig offuerhøre oc bekendt sandhed Oc haffue her til beuiist bekendelsen met deris leffnet/ oc saa haffue foed affløsning/ Oc ey ere bleffne forskudne de mue lade sig berette/oc gaa frem/ Mendene først/ oc saa Quinderne etc.

❧ Oc saa skal der affkyndis altid huert Aar tøsser/ Huilcke sig skulle vnder-holde fra Alters Sacramente/Palme Søn-dag/ ot fierde Søndag i Aduent/ etc.

Huorledis mand skal samele Folck vdi Ecteskab.

Met

MEd Ecte personer paa Ecteskabs vegne haffue Guds ords Tienere inted at skaffe/ vden at giffue oc viie dem tilsammen/ oc at vnderrette deris bekømrede samuittigheder/ Alt andet hører verdzlig øffrighed til.

❀ Der skal ingen giffues tilsammen vdi Ecteskab mod forbud/ vdi de forbødne Led/ Icke helder de som lønlige emellom sig selffuer haffue troloffuet sig sammen/ foruden deris vilie/ huilcke de ere vndergiffne/ Eller de som icke ere tilforne en sinde oc anden obenbare forkyndte vdi kircken/ Oc met en almindelig bøn/ haffue ladet sig hielpe hoss Gud.

❀ Men huor som tho nu ere/ der ingen hinder er hoss i disse eller andre maade/ de mue vdi kirckens naruerelse effter Ladzens vedtagne sæd/ aff kirckens vedtagne Tienere lade sig samble/ effter den skick oc

maade som staar i Docter Mortens lille Catechismo.

❧ Saa skal nu effter denne dag inted Ecteskab tilstedis vdi det tredie Led/ Paa det der maa holdis den høffuiskhed/ Och naturlig blysomhed til slectẽ som her til dags aff vore forfædre haffuer varit holdet etc.

Huorledis Kirckens Tienere skulle tilskickis.

FOrdi Præste ordenig er inted andet end en skick vdi Kircken / at kalde nogen til at tiene vdi Guds ord oc Sacramenter/ Thi ingen skal aff sig selff/ vden hand bliffuer Loulig kaldet/ vnderstaa sig den tieniste vdi Kircken/eller indtrenge sig i nogen Sogen.

❧ Saa mue nu alle Præster vdi huert Herrit eller Leen/met deris Superintendent

vduelie

vduelie sig een aff Predicanterne/ huilcken de acter duelig der til/ Huad helder hand boer vdi Købsted eller paa Lantzbyen/ til at vare en Proust offuer Prasterne oc Kirckerne vdi Herredet.

✿ Naar mand behøffuer da en Tienere vdi nogen Kircke/ da skal der før end nogen vdueltes/ flitelige bedes om hannem/ effter Christi eget ord oc exempel.

✿ Siden skulle de baste aff Kircken/ huilcke det samme behøre / paa den menige Almues vegne met Prousten / vduelie sig den de acte bequem der til/ den Kircken kand met it gaat rycte/ om it gaat leffnet oc gode seder/ forscriffne til Superattendenten offuer samme sted/ Saa skal Kircken met scriffuelse forskicke hannem til Superattendenten oc der lade hannem forhøres om sin lerdom oc forstand.

✿ Men huor som nogre ere de rettighed

haffue aff Arildz tid/ at foꝛlene nogre Kirc-
ker ſom ſande Patroner der til / Oc pleye
at keyſe Sognepꝛeſter eller Pꝛedickere der til
oc dem faar Biſpen indføꝛe/ Der ſkal Kirc-
ken dem bede om en Mand huilcken hun
acter at vare bequem/ at de ſaa kunde ind-
føꝛe den ſamme faar Superattendenten.

✿ Vdi Købſtederne ſkal denne rettig-
hed vare hoſſ Borgemeſtere oc Raad/ end
oc ſaa der/ huoꝛ ſom Raadet her til dags ic-
ke pleyer at haffue nogē ſlig rettighed/ Om
de ellers icke voꝛde denne voꝛ Oꝛdinants
oc ſkick Miſbꝛugendis/ Oc Kircken ſom
ſaa vdſkicker ſamme perſon til Superatten-
dēten oc Lenſmandē/ ſkal ſtaa hans taring.

✿ Der ſom ſamme Perſon den Kirc-
ken ſaa begierer/ findes da ſkickelig vdi ler-
dōmen Da ſkal Spuerattendenten foꝛſcriff-
ue hannē til Lenſmandē offuer ſamme ſted/
at hand hannem anammer oc ſtadfeſter paa
voꝛe vegne etc.

Der

❀ Der skal Eeden den hand skal gøre saa liude oc ey anderledis.

JEg N. Vduold Sognepreſt til den Kircke N. Loffuer min Naadigſte Herre Konning troſkab / at ieg vil forfremme det hans Kongelig Maieſtat kand vare til ære / Lydelſe oc Fred / ocſaa loffuer ieg / At ieg vil vare flittig vdi mit Embede / det mig befales / ſaa lenge ſom ieg bliffuer der ved / Der ſom ieg enten wforſeendis eller aff menniſkelig ſkrøbelighed noget forſømmer / da forlade mig det Gud ved ſin Søn vor Herre Jeſum Chriſtum / Men her emod vil ieg aff ret foract inted gøre ſaa ſandelige hielpe mig Gud met ſit hellige Euangelio.

❀ Der ſkal da vor Lenſmand ſtray ſom hand kommer / tage blidelige emod hānem oc forſende hannem ſaa met ſcriffuelſe bort til Superattendenten / at hand ey ſkal beſuares met lang tæring / Oc Kircken ey

 heller

heller altforlenge ombare Sogneprast/ oc sin Siele sørger paa Guds vegne/ Huilcket ey kand vare foruden fare.

✿ Icke skal helder vor Lensmand tage noget aff hannem/ at vore Lensmend ey lade sig befinde vdi slig gierighed/ Den wi Superattendenten fornene.

✿ Ocsaa at vore præster ey skulle siunes eller nødis til/ aff en forbandet Simonii/at købe sig det hellige Kircke embede til/ der høuiske oc lerde Dannemend skulle tilkaldis/ Oc end met en hellig paamindelse til nødis/om de ellers icke vilde/Saa langt er det der fra/at de wgudelige oc slemmelige skulde købe sig det til.

✿ Saa kand det nu icke sømme vore Lensmend/ som her til dags icke sømmede Pawens Bisper/ vden de ville to alsomhøyeste lastes for Tyrannii oc Simonii.

✿ Men der som scriffueren der breffuet scriffuer skal noget giffuis for hans arbeyde

som

Som dog er føye/det vare en halff gylden/ Oc i det aller høyeste een gylden for en ære skyld/Den maa samme vduold Sogne-prest giffue Lensmands Scriffuere/ Dog skal Kircken den bekaaste som hannem haff-uer vdsent.

✿ Siden naar hand kommer igen til Superattendenten met breff/ skal hand tage hannem ind i Kircken der vdi Byen som hand bor/oc faar Alteret befale hannem sit Embede met saadan en fadson oc skick.

Først skal en aff Presterne naar Epi-stelen er lest i Messen / stige op vdi Predickestolen oc sige saa.

DEnne dannemand N. haffuer denne kircke N. vduold oc kaldet til at Tiene sig i det hellige Euange-lio/ aff huilcken hand haffuer it gaat vitnesbyrd om sit leffnet/ Oc er aff Bispen

offuerhørt

offuerhørt at vare skickelig i sin forstand oc retskaffen Lerdom / Saa skal hand nu til samme embede ordineris oc til skickis faar Alteret/met hellige ordz opløsning Formaninge/henders paaleggelse/ oc en gudelig bøn til Gud/Thi formaner hand oc beder/ at huer Christen vilde bede at Gud vilde lade sin Tienere met hans tieniste vere sig behagelig/Oc den maatte kõme til Gudsære oc mange Menniskers salighed/Oc saa skulle i gierne tacke Gud ved Jesum Christum/at hand saa verdis til at sende sin hellige Kircke Predicanter/Thi sandelige disse ere de gaffuer huilcke Christus opfarendis til Himmelen/gaff sin Kircke som screffuet staar/ Ephe: iiii etc.

✿ Saa skal da hand som Embedet er anammendis/ met nogre andre Prester som der hoss kunde vare/falde paa knæ faar Altered den stund Peblingene siunge paa latine/ Veni sancte Spiritus.

✿ Saa skal Superattendenten staaendis faar

faar Altered / lesse den Collect.

✿ Deus qui corda fidelium etc.

✿ Siden skal hand vende sig om til Folcket / oc paa Danske lesse / den hellige Lectie som liuder om Bisper / vdaff den Epistel til Titum. etc.

✿ Der nest skal hand ligge hannem faare som Kircken skal anāme / en befalning om Euangelio retsindelige at predicke / Oc Sacramenternes børlig vddelelse / Siden at hand skal ret lare om Pœnitentz / om kaarssit / om Herskab / Oc den liudelse der til hører / om gode gierninger / oc at hand met den sande lerdom skal staa mod vildfarelse / Oc saa ath hand skal gierne lesse oc studere vdi den hellige scrifft / oc idelig bede.

✿ Til huilcket altsammen hand met liudelig røst suare skal faar alt Folcket / At hand met Gudz naadelig hielp det flittelig gøre vil. ect.

Saa skal

✿ Saa skal da Bispen/det er Superattendens/ met de Præster der hoss ere/legge hender paa hannem/ oc paa Danske bede met liudelig røst/Pater noster. Oc en Collect/Som der til skal vare giort forudeȳ Tone/ Oc paa det siste skal hand bede oc deȳ menige Kircke suare Ameȳ.

✿ Saa skal mand da siunge/ Nu bede wi deȳ HelligAand etc.met alle sine verss

✿ Vnder des falder Superattendenteȳ paa knæ oc beder ved sig selff/ Meȳ naar det første verss er vdsiunget/da reyser hand sig oc staar vend oȳ til Alteret.

✿ Desligeste reyse sig de andre Præster met deȳ soȳ ordineret er/Saa gaar hād heȳ oc staar icke langt fra Alteret/at hand maa annamme det Hellige Sacramente til huilcket hand da faar alle de andre skal gaa først freȳ.

✿ Saa skal da deȳ ganske handel met denne tilskickelse oc ordineringe fuld endis

efftet

effter det ord Paulus siger Creaturet helliges ved Ordet oc Bønen etc.

✿ Siden skal Superintendenten met sin beseglede breff forskicke hannẽ til Prousten oc tale hans beste hoss hannem/saa vel som hoss de andre Prester/ Om der er nogre flere i samme by som hand er forordineret til at vare Sognepræst.

✿ Desligest til Borgemestere oc Raad oc den hele mennighed at hand skal vare deris Predicker vdi Guds ord Oc vddele dem Christi Sacramenter / Saa skal Prousten om Syndagen eller den neste hellige dag der effter/vdi predicken tale hans beste faar folket/oc lesse Bispens breff at hand er rettelig kaldet/offuerhørt/oc til Embedet Ordineret.

✿ Naar vor Lensmand haffuer siden noget arinde did hen (ellers gøres det icke behoff hand farer did enlste for den sag skyld)

Da skal

skal hand paa Kongens vegne giffue Folcket i samme sted befalning/at de skulle vide forscreffne Prastis beste / oc giffue hannem paa sin tid huad hannem til falder Oc sige dem det haardelige til/at hand paa Kongēs vegne vil straffe offuer de wlydige.

❀ Saa er nu dette vor aluorlige befalning ath vore Lensmend saadant skulle vdrette Naar det dem kand vare leyligt.

❀ Fremdelis findes vel her de Sogne vdi Riget/huor huercken er saa megit folck eller saa rundelige forsørgede/at huer kād holde sin Sognepreſt/ Der aff kommer det da at en Sogneprast nødis til at tiene mange sogner / baade met sin store wmag oc deris føye forbedring/Thi skal ingen Sogneprast haffue flere Kircker/end hand til gaffns kād met predicken oc Sacramenters tildelelse vel bestaa / Oc met sin Degen lare Børnelerdōmen/det er Catechismus / oc besøge dem i sin tid/til at lare dem effter Ordinantzen/

som

som Superattendenten hannē faare scriffuer met Prousten i samme Herrit/ Saa maa der/ da aff flere Sogner bliffue een Sogen/ Huor som Superattendenten/ Prousten oc vor Lensmand saa siunes / Oc scriffue oss det saa til at wi det stadfeste.

❧ Ingen Tigge Muncke skulle vdi vore Riger effter dēne dag opholdis/ Huercken skulle de Tigge eller Predicke / eller høre Scrifftemaal / Men de som gamble ere oc skrøbelige oc til inted Embede bequēme vdi Kircken/ de mue bliffue vdi Closteret /der de haffue deris føde for Gudz skyld Saa dog at de skulle afflegge Cappen oc Closterkleder/ oc icke bespaatte Euangeliū.

❧ Item de Billeder den vanuittige Almue loffuer sig heden til/oc gør dyrckelse/ til hulcke oc er stor tillaab/ aff languerendis steder met stor affguderi skulle plat tagis

ff bort

bort. Thi huer mand ved io skøt at saadant er inted andet end affguderi.

✿ De Sognepræster som ere nu saaledis forordinerede til den Aandelig Tieneste at Predicke Euangelium/mue saa lenge actes oc kaldes det de ere, som de bliffue varactige vdi retsindige Lerdom/ oc gode sæder oc it ærligt leffnet, At de icke beuare sig met nogre timelig handel/ som dem/ oc deris Embede icke vedkōmer / Men det som de begynde at bliffue andre end de vaare/oc end dē bør at vere/oc ey raade Bod paa naar de ere paaminte/ Da maa de vel effter Superattendens oc Proustens skøn/ aff Herskabbet settis til rette/Ja affsettis /Oc regnis for wordinerede/lige som andre almues Folck.

Huorledis de forherdede skulle Bandsettis.

✿ Thi Band er det yderste legedom Kircken haffuer

ken haffuer til at handle obenbare synder oc laster met / Oc der faare skal mand holde hart der ved vdi denne siste tid.

❀ Saa mange som obenbare ligge vdi obẽbare laster/oc saaledis fortørne Kircken/ som Horkarle/ Skørleffnere etc. Oc ville icke rette sig/naar de ere en sinde oc anden sinde paaminte/ Men bliffue forherdede i deris ondskab/ de mue holdis for hedenske oc fordømmelige Matth: xviii.

❀ Icke skulle de heller stedis til Alters Sacramente/dem til des større fordømmelse/Saa lenge som de sig icke lade fortryde/ det de saa obenbarlige haffue ilde gjort/ Men til Predicken maa mand stede dem Dog skal mãd vnder des flitelige aduare. dẽ at de fryckte Gud/ Oc ey foracte den samme dom som Predicãterne paa menhedens vegne/effter Guds ord/ haffue ladet liude offuer dem/paa det de icke opuecke nogẽ større

Gudꝛ dom mod ſig / oc vende ſaa det Kirc-
kens Moderlig riiſſ ſig til en euige fordøm-
melſe / thi huad ſom helſt Predickerne vdi de
maade effter Gudꝛ ordz liudelſe beſiutte / det
vil Gud holde ved fuld magt.

❀ Dog maa wi met den bandſette vel
haffue en mēniſkelig omgengelſe for den me-
ninge fred oc roligheds ſkyld / Men inted ſkal
mand handle met hannem ſom met en broder
paa det hans wdyd ey ſkal Kircken til leggis

❀ Alt det andet hører Herſkabbet til /
Fordi Guds beſpaattere / Horekarle / Jom-
fru krenckere / kirckerøffuere / oc Kirckernes
wgudelige offuerfaldere de falde ocſaa vnder
ſuerdet / Saa er oc ſuerdet Kircken ſin tieni-
ſte ſaa meget plictug / at hun der ved maa
bliffue vdi fred.

Huorledis mand ſkal
beſøge de vanføre
oc fattige.

Det

❧ Det bør oc aller mest rette gode Prædickere at gøre/ For de haffue aller mest faat andre behoff at høre Euangelium/de anamme det oc helst/ Der faare skulle Prædickerne idelige besøge de fattige oc vanføre / Oc flittelige naar Aarsagen giffuis / paaminde Folcket/at de noget tidelige effter siugen tager dem/ sende bud effter dem/ at de kunde siden des ideligere gaa til dem/ Oc giffue dē paamindelse oc gode raad/ oc ey bide indtil den aller yderste nød / met mindre end nogen bleffue hastelige aff en brad oc vforseet siugdom forrasket.

❧ Huort de ere da en sinde kalede/ did skulle de sidē vnderstyndom gaa hen igen effter som den Siuge haffuer behoff/vden hand haffuer nogre andre hoss sig de hannem kunde gøre fylleste nock met vnderuisning etc.

❧ Men der som de icke kaldis/da ere de redelige aarsagede/ om de icke komme etc.

✿ Naar Præsten kommer da bort/at berette den siuge/ da skal hād synderlige giffue act paa/ huorledis den siuge haffuer skicket sig vdi Guds ord/at hand des bedre til gaffns kand vnderuise hannem.

✿ Der nest om den siuges vilkaar kant det taale/ Da skal hand aff klare steder i scrifften beuise alle Mennisker at være Syndere/ Oc ved Troen aleniste til Jesum Christum at faa Synders forladelse.

✿ Siden huor til Christus haffuer indskicket sin Naduere / effter formaningens indhold/ som hannem skal faare holdis føre hand berettis.

✿ Vnder des skal hand befale at brede en ren dug paa bordet/Oc lade sette it tend liuss op om det er til fangs.

✿ Saa skal hand ligge brød paa Disken/oc lade vin vdi kalcken.

Oc

❀ Oc naar det er gioꝛt / da ſkal hand vende ſig om til dem / ſom nærverendis til ſtede ere oc ſige.

❀ Voꝛ Herre Jeſus Chꝛiſtus ſiger ſaa ſelff Matth xviii. At huoꝛ ſom tho eller tre ere i hans naffn foꝛſamblede / der er hand mit iblant dem / Oc huad ſom de i hans naffn bede / det ſkulle de viſſelige faa / Efterdi wi ere da i Herrens naffn her foꝛſamblede At holde en amindelſe om hans Naduere / da ville wi i Guds naffn giffue voꝛ ſiuge Broder eller Søſter hans hellige Sacramente / ſom icke kand met oſſ komme til den Chꝛiſtelig nadueris delactighed.

❀ Saa ſkal hand met klar røſt paa Danſke leſſe Føꝛſt Credo oc Pater noſter oc ſiden Naduerens oꝛd oc ſige.

❀ Voꝛ Herre Jeſus Chꝛiſtus i den nat hand bleff foꝛraad etc.

❀ Oc recke ſaa den Siuge Chꝛiſti Legom ſom mand pleyer/

Der nest skal hand oc tage kalcken oc sige sämeledis. Lige saa tog hand oc kalckē. etc.

❀ Tienerne skulle oc føre sig vdi høff-ueske oc bequemme (dog vonlige) Præste kleder naar de saa tractere Sacramētet/ Det Høyuerdige Sacramente til en ære.

❀ Paa det siste skal hand flitelige vnder-uise den siuge om Daaben oc kaarssit/ Oc for alt andet raade hannē til taalmodighed/at den Herre oc Gud sender kaarssit til/ icke paa det hand vil forderffue oss/mē kalde oss/ til bod oc bedringe/oc lære oss saa at kende oss selffuer oc hannem at hand da anrobet oc paakaldet skal dele sit gode oc naade met oss Thi huilcken Hand elsker den refsser hand/ oc haffuer en besønderlig behageligħed der til/ Lige som en Fader til sin Søn/ Och dette fordi/ er den Sabbat/ huilcken mand skal holde den Herre Gud hellig/At mand taalligen lider alting/ skulde det end gelde til Døden/ at vor Daab maatte saa bliff-ue fuldkommen/ Helst fordi at vor Død er vdi Christo ingen Død/ Men en indgong

til

til det sande liff/ Som screffuet staar Huo sõ troer paa mig hand skal aldrig dø.

❧ Men de som i deris liffs tid haffue foractet Euangeliũ/eller oc dog leffuet ilde/ville de aff Predickerne lade sig omuēde paa deris siste/ saa er det gaat/ Men ville de icke/da maa Christi Legoms oc Blods Sacramente icke giffuis dem/at de ey annamme det sig til større fordømmelse/ Mē huilcke som Christum bekende oc kendis deris onde leffnet/oc ret aluorlige bede om Sacramentet / dem maa mand foruden alle fare giffue det/Thi Tieneren kand dog icke videre dømme end effter som hand seer oc hører.

❧ Der til met skulle de oc flitelige besøge de fattige vdi hospitalerne en gong eller tøffer om vgen/ oc trøste dem venlige met Guds ord /Desligeste ocsaa vnderuise dem der som behoff gøris.

Huorledis mand skal gaa til dem som dømde ere til døde.

✿ Huilcket samme oc er en miskundelig gerning/ Den Christus oc saapaa den yderste dag vil torkende sig ved Matth: xxv

✿ Saadanne vdedisk som skulle rettis skulle predicanterne icke alenste naar de vdledis til pine/ Men oc saa anden sinde den stund de sidde/ offte besøge/ at de kunde snacke met dem/ oc vnderuise dem til Guds naadis beyerkendelse/ For efftterdi saadāne obenbare syndere menlige foracte Guds naade/ met mindre end de tislant met paamindes/ Da skulle de neppelige kunde lade sig vdi Guds naade ret grundelige vnderuise/ Mē der som Gud giffuer nogre aff dem sin naade de met ret aluorlighed bekende sin tro/ begere saa Sacramentet/ dem skal det io for eens giffues/ dog een dag eller tho førre de rettis/ Men

❧ Men dem der saadan en troes bekendelse icke findes vdi/maa mand befale Gud/ endog der inted skal lades til bage aff den vnderuisning dem kand giffuis/ Oc ey mand skal offuergiffue dem før end de bleff-
ue rette.

Huorledis mand skal Jorde Lig.

❧ For de Dødes begraffuelse er oc regnet iblant miskundelige gerninger/ For hues skyld tieneren ey skal kedis ved at søge did naar hand til kaldis etc.

❧ Naar nogen Christen er aff død/vdi Herren oc bares nu til graffue/Da maa mand lade ringe oc de som ville haffue ringet de skulle giffue til Kirckens bygning den pendinge som mand til forn pleyde at giffue/Oc det icke for de dødes skyld/ men til ath opvecke de leffuende/Oc huor som Scholer

ere mue Peblingen gaa for Liget. Oc siunge enten Benedictus/eller den Psalme.

Vaar Gud hand er saa fast en borg etc
Aff dybzens nød/Miserere etc.

Met den Antiphē/ Men wi leffue paa iordē her ect. Eller noger andre danske Psalmer Men huor som Scholer ickę ere/der maa de følge tidendis effter liget / som det haffue ladet vdbare.

✿ Naar mand er da kommen til graffuen/saa legger mand Liget ned oc kaster paa vnder des maa Børnene siunge met folket
Wi tro alle sammen paa een Gud ect.
Oc Nunc dimittis paa danske.

✿ Saa skal predickanten (om hand haffuer stunder oc er bedē der om) gøre en formaning aff Sanct Pouil eller noget andet sted i scrifften/til folcket met saadanne ord

✿ Kære Brødre oc Søstre/effterdi wi høre oc see etc Oc paa det siste bede dem alle

alle falde paa knæ oc bede Pater noster/ At wi mue alle varafftige bliffue vdi troen baade vdi liff oc død·

Huorledis Jordemodre skulle vnderuises

✤ Saadanne Jordemodre skulle mand haffue/ sō ere erlige oc Gudfryctige/ som forstaa sig noget paa sit embede/ oc bo paa bequemelige steder/ saa vel de fattige som de rige til hielp·

✤ Predicanterne skulle vnderuise disse Jordemodre/ naar de der til ere vdualde/ huorledis de sig da skulle haffue baade met barsel quinderne oc met forstered / Først at de skicke sig saa met barselqinderne/ oc dem som saa frammerlige rede til/ at de kunde trøste dem oc formane dem til tacksigelse / Først for Guds vælsignelse/ som er liffsens fruct/ Huilcken icke vederfares alle Quinder/ Der

nest

Der nest fordi at Gud er selff narucrendis tilstede met hielp oc bistand at beuise der som hand paa kaldis ii Machabei vii met sin ege naruerelse /gørendis selff det beste.

❀ Fremdelis at de mue forstaa den smerte de lide vdi fødzelet/ at vare it Kaarss der dem er aff Gud paa lagd/Genes: iii. Huilcken dem skal dog met Guds hielp snarlige vendis om til en stor glede Joan: xvi. Oc skulle de end staa i nogen liffs fare at de vare dog taallige/ oc befale sig Gud met alle dem som bare hans kaarss/ Men der tør mand dog icke meget tale om/ vden der siunes stor fare paa ferde.

❀ Ydermere at de haffue sig saa met fructen oc fosteret / som vdi Moderens liff Død findes at de befale det Gud/Oc acte det sig inted at komme ved som Døt er/ oc ey er til verden fød/ Aleniste gøre sig der sin flid til at hun som er faare spent maa bliffue ved.

❀ Men finde de Fosterne leffuende/ eller

noget framkomne, dog nar døde / Da skulle de alligeuel icke Døbe dem / som pleyer at skee / før end de ere aldelis fødde.

✿ Fordi der kant inted igen fødis / det icke end er fød / Befale sig det icke vdẽ Gud met disse eller saadane ord / O Herre Jesu Christe som haffuer en besynderlige behagelighed i de Børn / huilcke dig tilbaris / Oc gierne anammer dem til det euige liff / Du som sagde Lader Børn komme til mig etc. Effter huilcket ord wi offre dig dette Barn / icke vdi faffn / Men met vore Bøner.

✿ O Jesu vor kære Herre oc frelsermand Anamme det kære Herre / Oc lad det euindelige nyde din forløsning / den du oss forhuerffuede paa Kaarssit / Amen.
✿ Oc der som det hender sig at Barnet saa hen dør foruden Daab / da skal mand dog icke mistrøste paa samme Barns salighed / effter det ord / Lader Børn komme til mig

Oc huad

Oc huad som helst i bede i mit naffn etc.

✿ Der som Barnet er oc i liffs fare effter det er fød/ da skal Jordemoderen met andre Gudfryctige Dannequinder som hoss ere/ strax befalet Gud/met disse eller deslige ord.

✿ O Herre Jesu Christe dette Barn offre wi dig effter dit egit ord / oc bede dig at du anammer det/ oc lader det bliffue en Christen /eller oc met det snariste saa.

✿ O Herre Jesu anamme dette Barn oc der met skal det strax Døbes met disse Ord.

✿ Jeg Døber dig i naffn Faders/ Søns/ oc HelligAandz Amen.

✿ Der som mand haffuer hastet at Barnet er icke naffn giffuit/da maa mand siden giffuet naffn.

Siden baris det til Kircke / Aleniste at barnens Daab maa aff tieneren stadfes-tes oc forkynddes vdi faddernes naruerelse.

Men

❀ Men ingenlunde skal det døbis igen Paa det wi icke forsee oss imod den Hellige scrifft/ Vden oc saa er/ At naar mand haff- uer offuerhørt Fadderne/der da er tuilsmaal paa Barnens Daab/som føre er sagd.

Huorledis mand skal vnder- uise Barselquinder.

THi saadanne Barnemodre ere de rette Guds redskaff/han- nem til en hederlig brug / och der faare des mere affholdene hoss Gud som de ere nærmere til at føde.

❀ Skulle de fordi aff Predicanterne flitelige vnderuisis / At naar de saa rede til barsel mue venne sig til offte at befale Gud deris liffs fruct met disse eller saadanne ord.

❀ Wi tacke dig almectige euige Gud for denne din velsignelse / Oc bede wi dig/

O Herre Jesu Christe/at du vilde lade denne fruct være dig altid befalet/Oc efftterdi du haffuer befalet at lade Børn komme til dig/da offre wi dig ocsaa dette foster met dēne vor bøn at du ananmer det/oc lader det faa it euigt gaffn / aff dit hellige dyrebare Blod/Amen.

✿ Saadanne Børn som saa effter deris vilkaar oc Christi eget ord / befales oc faaes hannem i hende/de mue icke holdis at være fordømde i moders liff/mere end Jsraeliternis Børn/som inden ottende dagen døde womskorne / Huilcke mand icke holder faare at være fordømde.

✿ Saa er oc det deris trøst/at de ey fordi tørre skyete sig/at hōre den onde mand til som aff vanuittighed her til dags ment er oc aff en vantro/om saadanne end mere fristis end andre/thi Sathan legger sig der vel fast effter/at hand maa gøre quinderne det deris kald hadeligt oc kedsomeligt/ved huilket de

aller

allermest teckis Gud/ i Timoth: ii.

✿ Item endog de ere nu Fri for Mosi low at de ey tørre holde sig der effter.oc ey behøffue at lade sig aff tieneren indlede naar de effter deris Børne fødzel ville gaa i Kirc=ke/dog mue de holde sig hiemme som sed er Om det icke end skiedde aff skrøbelighed/ gøre sig det dog alligeuel for en høffuiskhed oc erligheds skyld/ Paa det de ingen skulle være til forargelse/oc ont exempel Oc der met (maa skee) raade ilde for deris Børn.

Huorledis der handles skal met de Quinder som deris Børn ligge ihiel.

DEn Quinde som vforseendis emod sin vilie ligger sit eget Barn ihiel (huilcket sogne presterne dog skulle flitelige i predicken formane at ey skal skee) Hende skal sogne presten indføre for Super=

attendenten/ Oc aff hannem skal hun begere affløsning aff synden.

✿ Saa skal Superattendenten legge hinde en muelig pending faare at vdgiffue/ den hun kand vel aff sted komme/ Oc den samme skal forskaffis vdi den meninge Kiste til de fattige.

Om Børne Scholer.

AT Børn mue optuctis/ oc vdi sindene beredis til Euangelium/ aff huilcken beredening den første Barndom bliffuer skickelig til sand Christelig Gudfrygtighed oc andre dygder/ oc begriber de kunster huilcke meget kunde hielpe enten at lære det/ der hører til Gudz ære vdi Christendommen/ Eller til at opholde oc beuare it gaat Ciuile oc verdzligt Regemente.

✿ Vdi huer Købsted skal vere en Latine Schole oc duelige oc bequemme forstandere/ som dem kunde regere iii eller ii vdi det mindste.

Til dem

❀ Til dem skal vngdommen settis til/At hun ey falder fra Christo igen / den hun een sinde er bleffuit til veygd vdi Daaben.

❀ Men gode predicanter skulle alle tid raade i alle steder Almuen til met al vindskibelighed at forældre tencke sig det at vere deris Børn plictige/At Gud det oc kreffuer aff dem. Oc at den meninge nødtørfftighed haffuer behoff / ath der maa vere de til ved huilcke wi kunde lade sand Gudfrictighed i Christendommen effter oss/hoss vore efterkommere / Eller saa bruge dem siden vdi verdslig Regemente til meninge mands behoff.

Dette skal oc Superattendenten met vor Lensmand / naar de fare om / flitelige paaminde/haardelige tilskønde/oc paa vore vegne/strengelige biude /at saa skal skee/Ja oc saa hielpe til met/baade met raad oc gierning/at Scholerne mue komme til sig.

Huorledis Scholerne skulle haffue sig.

Vdi huer Købsted skal vere aleniste een Schole/Oc alle hine andre Puge Scholer som her oc der holdts skulle affleggis/Saa skal hun delis i flere atskillige Lectier/at der kand gøris skielnet paa børnen/Icke skal der helder andet læres i dem end latine/Fordi latine Scholer forderffuis gierne aff de danske oc Tyske Scholer/Oc saa søge de mere deris egen fordel oc forbedring end børnens/som lesse Greisch oc Hebreisch/som det vel kender sig selff.

Huor som er iii forstandere til Scholen/der skulle lectierne vere iiii. Men huor sō er icke vden tho/der skulle lectierne icke vdē vere iii.

Den første lectie maa vere faar dem som lære A B C/Och som lære at staffue De første maa sidde paa den ene side oc de andre paa den anden.

✿ A B C D Børn skulle lære ath lesse aff de Bøger der met A B C D etc. indholde Pater noster/Credo/de x budord

Daabsens oc Nadueřens ord/met andre saa=
danne børnebønner/Huilcke mand skal om
afftenen lade gaa hiem met tho gloser.

✿ Lessesincker som ere komne aff A
B C D Bogen / oc haffue lert noget saa
hen at lesse/ De skulle haffue Donatum oc
Catonem/ Ja Catonem skulle de lære ath
lesse / Men Donatum at tyde ord fra ord/
Oc skulle de der vdi flitelige øffues/ Och
naar de eensinde haffue vdlerd dem/saa skul=
le de igen begynde paa ny/ Jnd til de haff=
ue lerd ret at lesse / Vnder des skulle de och
huer dag scriffue oc vise deris scrifft/Oc de
skulle desligeste oc vises om afftenen / hiem
met tho gloser/Oc om morgenen høris igen
naar de lesse deris lectie op.

Den anden Lectie maa vere faar dem
som kunde ret lesse oc lære Regle in Gram=
matica/Deris bøger skulle vere om morge=
nen Grammatica Philippi / Oc for en øff=
uelse in Grãmatica/mue de haffue Esopũ at
tye / Oc venne sig saa vnder det samme til
met at Declinere oc Coniugere effter.

❀ Effter middag Esopi Fabulas Oc om afftenen Moselani Pædalogiam / Oc naar de ere noget redske der vdi / saa maa dem faaes til met nogle Colloquia Erasmi aff de beste oc skøniste / vnder des skulle de flitelige øffues / at de altid tale Latine / scriffue ret / oc lære at tye ret kunstelige / Oc om afftenen skal mand giffue dem it prouerbium / oc lade dem der gaa hiem met / saa de sige det op igen om morgenen.

❀ Den tredie lectie maa vere faar dem som noget ydermere ere forbedret in Grammatica / de noget saa hen kunde declinere coniugere oc tye / Deris bøger mue atter vere om morgenen Grammatica Philippi / Huor dem da Terentius atter skal tagis igē til at øffue dem in Grammatica / Mand skal och lade dem tye och sige Reglene der til in Grammatica vden at.

❀ Om effter middagen skal dem faare lessis Terentius / Huilcken de oc skulle lære

vden

vdē at/Oc naar de haffue der vdi noget for bedret sig/nogre vdualde Comedia Plauti Om afftenen nogre de steckiste Epistola Ciceronis/ eller noget andet saadant.

❧ Disse skulle altid tale latine / huer dag noget opsige aff Terentio/Ensinde huer Vge scriffue Episteler/ Oc om afftenen gaa hiem met ii verss / som haffue en skøn forstand om gode seder.

❧ Den fierde Lectie vdi de Scholer/ som Scholemesteren er selff tredie maa vere faar dem som kunde nu noget saa hen baade tale oc scriffue latine/Deris bøger mue vere atter Grammatica Philippi om morgenen/ Huor at der til en øffuelse in Grammatica Vergilius vel maa tagis igen/ oc nest vdtyelsen skal dem der vises de merckeligste Figurer som er i orde/oratier oc sententier/ Oc naar de der vdi ere vel øffuede/Da maa dem til met om sier til lesses Dialectica oc Rhetorica Philippi.

❧ Om effter middagen Vergilius/oc der nest Metamorphosis Ouidii/Om afftenen Officia Ciceronis/ eller hans familiares Epistolæ.

❧ Disse / offuer det at de inted andet skulle tale end latine/skulle oc huer dag oplesse nogre verss aff Vergilio / Stilen skulle de flitelige øffue/Oc huer vge skulle de gøre Episteler eller verss.

❧ Den Femte Lectie maa vere faar dem som ere nu maadelige hen forsøgte i latinen./ Och siunes at haffue nu vel styrcket nemmet/Saa at de nu kunde scriffue oc tale ret oc god latine/ Dem maa Scholemesterē vel faare lesse noget fundamēt vdi Graisch.

Men dog saa/ at det skeer foruden al affdrag oc forsømmelse vdi latine/ Thi deris mening er wlidelig som ville at børnen skulle lære Graisch och Hebreisch før end de faa noget fremmelige forbedret sig vdi Latinen.

❧ Scholemesterne skulle beholde i alle

Købsteder/ det de her til dags haffue hafft Oc der som de nogen sted icke ere rundelige nock forsørgede/ Da kand Superattendenterne oc Sogne præster der vdi Byen giffue oss det tilkende/ Thi wi ville at baade de oc andre som vngdommen skulle faare staa/ skulle hederlige vere forsørgede/ Oc ville wi gierne legge til aff vort/ huor noget fattis.

Om øffuelse i Scholerne

✿ Om morgenen fra sex slet/ Oc ind til otte slet/ skal offuer al Scholen Grammatica flitelige øffuis.

✿ Først paa ordens vegne/ at mand kand vide deris rette vdspryng/ der nest deris rette vdtydning/ at mand kand vide huor ordene henge ret tilsammen/ Oc paa det siste at mand kand lære at ret accentuere/ oc vide vnder huad Tone huer Syllaba skal vdtryckis oc fremtalis effter som disciplerne vdi huer lectie ere bequemme til at begribe.

✿ Oc denne øffuelse skal altid saa skee der faar skal mand altid naar hun er vde/tagen paa ny igen / At vngdommen maa der vdi saa vel øffues/oc fornēme den rette Grammatische art.

✿ Der faar raade de saare ilde for Børnens lære som formene dem at komme ved Reglene / Oc mene at Grammatica kand vel anderledis læris bedre.

✿ Naar Otte slar/skulle de aff de øffuerste Lectier søge Choret/Och vnder des skulle de nederste offuerhøris i Scholerne.

✿ Naar de ere da komne aff kircken da skulle de met maadelig røst oplesse Catechismum tilsammen oc gaa saa hiem.

Fra tolff indtil it slar/skulle Børnen eckon siunge/at de mue lære aleniste ey aff en vane at siunge/Mē aff ret kunst/Icke heller vnder enfoldige noder aleniste/men oc saa Discant.

✿ Vnder it slet/skal huer aff de iii Lectier haff-

tier haffue sin øffuelse sønderlige faar sig selff de i den anden lectie in Esopo/de i den tredie in Terentio/de i den fierde in Vergilio.

❀ Naar klocken slar tho/ skulle atter de aff de øffuerste Lectier søge Choret. Oc vnder des atter de nederste offuerhøris.

❀ Vnder Tre oc fire slet skulle atter Lectierne atskillies/oc huer haffue sin øffuelse faar sig selff.

❀ De i den Anden Lectie in Pædalogia / Oc da lære det Prouerbium de om Morgenen skulle opsige

❡ De i den Tredie lectie i Ciceronis steckiste Epistler. Oc da lære de tho vers de skulle om morgenen opsige.

❀ De i den fierde Lectie in Officiis Ciceronis / oc dem skulle til met antuordis nogre verss aff Vergilio / Huilcke de skulle vide vden at/Oc lesse op om morgenen igen.

Dette

✿ Dette skal saa holdis altid om mondagen Tisdagen/Torsdagen oc Fredagen/ uden saa meget / At fra Sanct. Simon oc Juda dag / oc ind til Kyndermøsse / maa børnen kōme til Schole til vii slet om morgenen / oc gaa hiem igen naar fire slar om afftenen/Oc søge Choret naar ix slar effter Scholemesterens gode tycke.

✿ Om Onsdagen at morgenen skal mand offuerhøre dem alle deris Lectier/At der bliffuer da en saare flitig øffuelse.

✿ Saa skal dem giffues Materie entē til Episteler eller verss/huilcke de skulle paa sin tid lade til sinne/oc haffue saa hieloff/naar sangē er vde i Kircken effter otte slet/Oc ey komme den dag igen enten til Scholen eller Kircken / Thi det er dog som Poeten siger Huad som icke haffuer row iblant met/det kand icke vare ved. Quod caret alterna requie durabile non est.

✿ Men fordi at børnens studering kād da lyckes naar der er Gudfryctighed hoss/sō

Christus

Chriſtus oc ſiger/ Atſpørier først Guds ri-
ge/ Som Gud oc befaler Deutro: vi. At wi
ſkulle lære vore børn at frycte oc dyrcke Gud
Thi ſkal vdi huer vge Løffuerdagen holdis
der til / at Børnene tractere ſynderlige det
til hellighed hører/ At børnene i almindelig-
hed mue ſaa lyckis oc vennis til Guds fryct
troen oc gode ſeder·

✿ Thi ſkal dem da al børnelerdom/
det er Catechiſmus først paa det enfoldig-
ſte vdleggis / det ene ſtycke effter det andet
oc maa dem ſom bedre er kommē til forſtād/
faare leſſis noget aff det ny Teſtamente/
ſom Matthæus /eller nogre aff de lettiſte
S: Pouels Epiſteler / Dauids Pſalmer/
eller Salomonis ſprog effter ſom børnen
kunde begribe / dog paa det enfoldigſte/
At de renlige forudē alle blandinge mue lære
det ſom til Chriſtendommen hører / Oc
vennis til ath kunde ſkønne paa ſkrømp-
teri / Huor den ſig vdgiffuer for ret gude-
lighed / Oc paa det ath Børnene mue des
hefftigere

hefftiger legge vind paa ath lære noget i den hellige scrifft/da er det icke nock at lesse meget for dem / Men mand skal holde dem til at læret vden at.

✿ De i den Anden lectie kunde enfoldelige fræsige Ordene om Børnelerdomme De andre der nest en enfoldig vdleggelse der paa.

✿ Men de som sidder i den fierde Lectie/nogre aff de vduáldeste Psalmer/oc nogre besynderlige steder aff scrifften/huilcken Scholemesteren oc skal som en løffuerdags arbeyde vdkreffue aff dem / Oc saa at lesse it effter andet vden at/at de ey mue gaa vdi glemme.

Siden skulle de gaa i Afftensang / oc naar den er vde/maa dem giffues hiemlow Oc lige sammeledis maa mand holdet om Afftenen faar hellige dage.

✿ At wi nu saa haffue beskicket Scholer i smaa Stader/met Scholemester/ oc en

Hører

Høzer eller tho/der met ville wi icke haffue vdi de størze Købsteder affiagd eller forurede de Scholer som noget bedze ere / som pleye at haffue een Scholemester oc fire eller fem Høzere. Thi huad voze det for en skick Men wi ville at de samme skulle met Superattendentens / Prouestens oc predicanternis oc raadzens tilhielp komme til sig igen/ at der maa vozde flere Lectier oc mere och størze øffuelse faat Bøzn end der pleyer paa nogen tid.

✿ Oc vdi huilcken By flere latine Scholer haffue verit her til / der skal mand nu gøze en aff / Oc de andze skulle afflegges oc naar de saa haffue kommet samme Schole paa foden igen/da skulle de lade saadan Reformats komme til off at wi hende stadfeste oc legge der rente til / om der icke findes ophold nock for dem som lesse skulle.

✿ Til disse samme Scholer maa bøznene sendis aff de naruerendis Landzbyer/

Ocsaa vel aff smaa steder / naar de noget haffue hiemme lerd / oc forbedret sig.

❧ Ocsaa ville wi / At vdi Holsten oc andre vore Førstedomme skulle oprettis / foruden de almindelige Scholer i andre steder / tho merckelige Scholer i tho bequemme steder / met Scholemester oc fem eller sex Hører lige effter den Scholis manering i Hamborg / Her ville wi legge vind paa oc saadant ville wi stadfeste.

❧ Dislige ste skulle oc Scholemesterne met al flit acte sine disciplers nemme oc altid naar Børnen ere offuer deris tolffte aar / giffue forelderne i ret tromaal til kende / huilcke aff sin studering inted siunes at bliffue forbedret.

❧ At de mue i tide settis anderstedz hen til erlige Embede / Men huilcke de fornemme at haffue gaat nemme / dem skulle de holde i Scholen til deris sextende aar.

Men

✿ Men fra det samme Aar skulle de see grandgiffuelige til / Huilcke der kunde til gaffns dele met andre/ huad de aff deris studeringe haffue foet/ Oc de som siunes det at kunde gøre/ de skulle offres Herren/ Och forskickes til almindelige Studia/ enten paa sin egen eller oc Menighedzens bekostning/ Men de som det icke til gaffns saa vel kunde gøre/ de mue tagis fra Scholen/ oc settis til erlig verdzlig Embede.

✿ Scriffuere Scholer/ som mand dem kalder / drenge oc piger/ Oc andre de der icke duer til at lære latine/ maa øffuerigheden forsørge/ Dog skulle forstanderne til samme Scholer see til met at sand Gudfryctighed maa samme Børn saa effter haanden indgydes/ oc indgrundes aff Børnnelerdömen

Her nest effter følger Kongelige Priuilegier / Sogneprester oc deris Degne giffne.

Skulle Præster och Degne nyde samme Priuilegier som de haffde i Bispernes tid Oc icke ydermere besuaris der met aff oss / end de tilforn vaare besuarede aff Bisperne Dog ville wi haffue en Christelig tilsiun / at de bliffue forskaanede effter leyligheden Oc hues ny besuaring som Bisperne haffue paa lagd / oc wi haffue afflagd / skal bliffue afflagd effter denne dag oc dem icke mere paaleggis.

Om Ophold oc forsiun til Guds ords tienere oc de fattige.

HVer Sogen i Købstederne skal i det mindste haffue tho Predickere / Men huor som folcket er megit i en by / der som er eckon een sogen / der behøffuer mand flere / som i Malmø / Huilcket er eckon een sogen der mand skal vel haffue fire Predickere.

✿ Lands Sogne skulle lade sig nøye huer met sin Sogne Præst / om de kunde føde han-

de hannem/kand det icke een gøre/Da maa der leggis een/eller tho / aff de neste der til

❀ Men ingen skal eyge sig flere end iii til vden obenbare nød trenger hannē der til/Men det er alrede nock sagd.

Om lands Presternes Vnderholding.

Skal Bonden Tiende Huer tiende Skierff/aff alle honde korn / Oc disligeste den Tiende høffde effter den Recesses lydelse/som Konninglig Maiestat och Danmarckis Rigis Raad met menige Adel haffue dem der om forlicte oc beseglede Och der aff skal Presten haffue den tredie part/som samme forseglede Recess vduiser / Samme Korn skal føris dem i Kierffuen/ Men vdi de lande oc steder som de icke haffue saa rundelig korn sced som de haffue vdi Jylland/Sieland/Fyn/Schaane oc Smaa

landene/der skulle de giffue Smør/ Brød/ Fisk oc andet / som de pleye at Tiende oc giffue effter gammel seduane.

❧ Desligeste skal huer Sognepræst beholde sin præste gaard/ met al sin rettighed oc rette tilleggelse / som der aff Artils tid til ligget haffuer / Och hues der met wret fra kommen er vden dom oc ret /det skal komme der til igen met rette.

❧ Item skulle Præsterne haffue offer paa de tre Christi store Høytider / Først i Messen strax Epistelen er lest.

❧ Der til skulle oc skickis tho Kircke verier vdi huer Sogen/som skulle raade for Kircke rentē/Oc de samme skulle met prouisten forsuare sogne præster /oc suare til deris sager/Oc hues de til gaffns det icke kunde gøre til tinge / da skulle de dem indføre faar øffuerigheden/oc fly det saa at presterne mue faa sin rettighed ind til gode rede.

Oc det

Oc der som noget er nogen sted der fra taget enten bonde gaarde/ Agger/ Eng/ skou/ fiske vand eller noget saadant met wret/ da skulle de vere der om/ at det maa kõme der til igen met rette / Oc det biude wi oc befale vore Lensmend ath de gøre deris flid der til/ at det kommer der til igen / om det er der fra kommit met wret/ Thi Euangelium tager ingen sit fra/ men hielper huer at beskytte alt det hannem til høre.

Saa meget des mindre skulde mand ville tage fra Euangelio huad gaat der er tilagd.

Predickere oc Sognepræster de skulle ingen Købmandskab bruge vden met huess hiemme hoss dem selff affles / Megit mindre skulle de holde nogen drancker huss / Oc altid skulle de gaa vdi en ret præstekleder som kand sømme en Gudz tienere / Oc det samme ville wi haffue sagd oc saa om Superattendenter oc predickere vdi Købstederne / Oc alle som tiene baade i Kirckerne oc Scholerne.

❧ Ydermere skal oc ingen tage sig nogen Lands Sogen til vden hand bliffuer lowlige kaldet der til/ Icke skulle der heller lides nogre Capellaner/som sig lade til sognene leye / Thi de skulle neppelige kunde ved en god samuittighed gøre tieniste/end sige at bliffue bestandige vdi fristelse/For lige som de/sig saa induelde vdi Sogner/iage icke saare effter dem/ for det de ere indskickede/at ville vide folckis beste met raad oc lardom/ Saa indsette de oc mēlige de wbequēmiste offuer folckit/oc saaledis fortrycke/saa meget som i dem er / al Gudfryctighed vnder Gudfryctighedz skin/ Ja vel offte ocsaa indsette det arme sogne folck Vlffue for hiurder/ Oc det endmere er/ At de icke ere selffue indueigde eller beskickede til nogen Tieniste eller embede i kircken / Men er inted andet end Ligmend/oc i de maade plat wbequēme til noget saadant embede/ Wi ville icke nu sige kirckerøffuere / Oc hin Simen troldkarls staldbrødre /som met gunst oc gaffue indføre sig saa for egen vildzskyld.

Her ville

❀ Her ville wi nu/ at huilcke Sogne aff Arrildz tid haffue ligget til Canicke-dømme/ skulle der til bliffue/ Desligest huilke de haffue faad i forlening / Saa framt som tieneren gør sit embede fyllest/ Huilcken ocsaa skal være Superattendenten lige saa vel vndergiffuen som andre sogne Præster / Men naar de Canicker ere døde som nu haffue samme kircker i forlening Da skulle samme kircker være fri som andre kircker.

❀ Der som Ridermendz mend och Adel haffuer Jus patronatus/ til nogē Sogne kircke/ Da naar Sognepræsten dør/ mue de selffue forlene samme kircke den som de ville vnden/ Dog met dette vilkaar / At den person som de ville vnde samme kircke skal skickes til Superattendenten oc offuerhøris aff hannem.

❀ Oc der som Superattendenten finder hannem wduelig at staa samme kircke

føre/Da skal hand ingenlunde tilstedis/men den som haffuer Jus patronatus maa det vnde en anden / som aff Superattendenten findes duelig at vere.

❧ Effter Adelen haffuer nu begeret at vere fri for den Tiende/Huilcken de dog ere Sognepræsten/som deris hiurde der haff=uer sand siele sorg/ aff rette plictige / Oc kunde nu ligeuel icke nødis til at vdgiffue samme Tiende / Saa paaminde wi dem at de ville betencke sig at vere Christne oc selff=villige giffue Christi tienere som ere hans predickere / Huad dem selffue gaat siunes paa det at den fordømmelse maa dem ey off=uergaa/der Christus om tal til prædickerne Huo eder forsmaar / den forsmaar mig / oc huo mig forsmaar/den forsmaar hannem som mig haffuer vdsend.

Saa skal det oc bliffue Sodomiterne lettere paa den yderste domme dag/end saa=danne foractere.

Landz

❧ Landz Sogner som ligge noget neer Købstederne/skulle tage sig sogne Degner aff Scholerne / oc lade dem faa den vonlige rente for en hielp at Studere met / Dog de Sogne degne / som nu bo i samme sogne de beholde dem i deris tid.

❧ Saa skal Sogne degne vnderuise det vnge bonde folck vdi børnelerdommen Catechismo / een sinde om vgen / vdi sted oc stund som sogne presterne dem faarscriffue Thi alle Landz degne skulle her efftter lige saa lære børnelerdommen/ oc der som de der til ere icke bequemme / Da mue de oc icke vere Sognedegne.

❧ Til de tieners ophold som predicke vdi Købstederne/skal mand lade følge hueß gotz Sognene er her til dags til lagd/ Och det der aff en gammel rettighed tilhører.

Men der som Sogne presterne kunde der met icke vare vel forseet / Da ville wi legge

legge der til saa meget aff andet Kirckegotz at det skal bliffue nock/ Naar wi aff Superattendenten oc Lensmanden bliffue vnderuist/ Oc faar ret at vide huorledis der om er.

❧ Til huer Sogne kircke i Købstederne/ skulle vdualies tho Kircke verier eller Diaconer/ som skulle haffue register paa alt Kirckens rente/ Saa skulle de tage op samme rente/ oc skifften huer fierding aar iblant tienerne eller naar det bequemelige kand skee Oc gøre aff alle ting huert aar regenskab/ obenbare vdi Raadzens neruerelse.

❧ Naar Landz præsterne døe / Da skulle deris efterleffuendis Encker vdi sognene met deris smaa Børn opholdis it helt aar effter deris død/ Indtil de kunde bequemelige bliffue forsiette / Oc een sinde effter mandzens død skulle de haffue enten vintersæden eller Sommer sæden/ Och tage halffdielen aff Tienden/ Saa at der som Sogne præsten dør effter Ru er Saad/ som bort effter Sanct.

ter Sanct: Mortens dag/ da maa hun met den hele Kuhøst oc saa haffue Bygseden halff/met den halff til kommendis Tiende/ Oc holde saa Sogne præsten til kaast ind til it andet aat hand tager renten / Men døer hand effter Bygseden/som emellom Voldermøsse oc Sanct: Bartholomei dag da maa hun høste det hun haffuer saad / tage halff Tienden / och haffue siden halff Kusaden/ Men dør hand emellom S: Bartholomei dag oc S: Morthens dag / Saa maa hun beholde dette aars Tiende aldsammen/ och haffue Kuseden allene/ Oc holde saa Sogne præsten til kaast/indtil hand tager renten.

✿ Men naar aaret er vde da skal hun vige vdaff præstegaarden/om Sognepræsten vil strenge/ Der som det oc siunis den effterkommere noget suart / Saa tencke sig det at saa igen vdi sin efterleffuerske/alt huad hānem her vdi aff falder.

✿ Naar nogen Guds ords tiener døer

vdaff

vdaff Købstederne/Da skal menighedē haff-
ue om sorg for hans effter leffuerske/Oc det
bide wi at hun met det første skal forsees eff-
ter sine vilkaar/huilcket wi befale vore Bor-
gemestere oc Raad i samme steder / thi ville
wi at de skulle beskicke samme Encker met
det første en fri bolig Oc det som behoff gø-
ris/forsee dem met nogen ophold aff fattige
folckes kiste / Eller oc halffdelen aff hans
aarlige Rente som den døde haffde tilfaldet/
maa falde hēde til paa den ene side/Det skal
Superattendenten met Lensmanden see til
naar de fare om/om saadant oc saa skeer.

✿ De fattige til behielpning skal al den
rente beholdis/som de her til dags ere vaa-
ne at haffue/Oc huad som helst gaffuer der
forudē velutllige giffues/de enten om hellige
dage sammeles/eller i andre maade did til fø-
res.

✿ Der til skulle oc Diaconer beskic-
kes/tho eller flere (som herskab best siunes)
de som

de som forstandige oc Gudfrygtige ere/ som skulle opbære samme gods/oc gaa om kring om heilige dage oc sammele det/ Oc dele det saa vd iblant de fattige trolige oc rundelige/effter som huer haffuer behoff/ Oc huert aar skulle de obenbare gøre regenskab paa alt det de haffue indtaget oc vdgiffuet vdi Raadzens oc tienernis nærverelse.

✿ Sogneprasterne skulle alminddelige alle enten leffue kyskelige i renliffuedhed / huilcke det er giffuet/eller oc giffte sig/ Der som de her gøre emod/ da skal mand een oc anden sinde paa minde dem/ Ville de da icke raade der bod paa / Da skulle de settis vdaff embedet / oc vdi deris sted andre tilskickes.

Om hospitaler

Først for alting ville wi/at der skal igen tillegges til fattige Folckes fri brug / Landzbyer/Møller/Fiskeuand/Skoue/ ag-

ue/ agger oc eng/ Oc huad andet der kand findes at haffue varit aff fordoms tid lagd til saadanne fattig menniskers ophold / Oc der er fra kommen met wret / Oc der som saadant findes noget sted icke at vare nock da ville wi legge til huad der fattis/Efftherdi wi vide huad Christus haffuer sagd/Huad i haffue giort en aff de mindste i mit naffn/ det haffue i giort mig.

Men offuer de fattiges gods skulle settis diaconer/de som met ret troskab skulle indtage renten/oc gøre regenskab for indtegt/ saa vel som for vdgifft vdi Raadsens och Predickernis naruerelse.

Forstanderen til Hospitalet skal føre it fromt oc gudfryctigt leffnet/som skal haffue drenge oc piger vnder sig effter som de fattige ere mange til/ saa ath huer maa trolige faa sin tieniste effter som hand behøffuer.

Denne samme forstandere skal met sin hustrue

sin Husfrue oc Børn oc andre Tienere opholdis aff den menige kiste/Saa dog at der haffuis den act oc omsorg for de siuge/at dene ophold vendis icke til nogē offuerfløed.

✿ Denne forstandere maa oc haffue en vogen oc sende den vd at tigge offuer lened at de fattige mue ocsaa noget gaat faa aff almissen/Her skulle oc Lādsprasterne huor som vognen kommer/lade sin flit til at formane Folcket til kierligheds gierninger.

✿ Aff Sognepræstens raad/ oc saa Raadsens i byen skulle disse Diaconer indlegge de fattige/de som ret vedtørfftige ere/eller oc vanføre at de icke mere paa vild indlegge huilcke dem selff løster / end de som mest vedtørfftige ere/ Huilcke sognepræsten oc skal en oc anden sinde i vgen besøge/Oc der som hand finder i nogen maade forsømmelse paa den røct de fattige skulle haffue/ Da skal hand paaminde forstanderen/ Der

som hand vil icke høre/ Saa skal hand fø-
re det ind faar Diaconer/ Oc i det mindste
skal hand een sinde om vgen trøste samme
siugers samuitigheder.

❀ Store Hospitaler som noget langt
ligge fra Købstederne/ De mue haffue oc fø-
de selff sine prædiker/ At de fattige ey mue li-
de nogẽ skade/ om det vaare behoff at giffue
Sacramentet/ eller at trøste nogen der dø vil
om natten.

❀ Der skal oc legges vind paa at Kam-
mer/ Senge/ Fad/ oc Skaaler/ Oc huad an-
det der hører til en brug/ maa forskickes de
siuge atskillige effter deris atskillige siugdom
synderlige huor fryct er paa ferde at siugen
kand fenge/ At siugen ey maa aff omgien-
gelse fra nogre faae vdbrede sine kreffter til
mange.

❀ De siuger som lægelige ere/ saa
som Pocker etc. dem skulle Lager i Købste-
derne

derne gøre deris beste til / oc legge flitelige vind det paa at læge dem/oc tage løn for deris arbeyde / at de fattige mue ey allene opholdis/men oc saa hielpis tilførlighed/saa megit som mugeligt er.

Om Superintendenter oc prouster/deris medhielpere.

❧ Superintendenter som skulle holde denne Reformats i Kircken ved mact/ skulle vare een vdi huert Stict/ Oc til medhielpere haffue een Proust vdi huer herrit.

❧ Der som Prousterne haffue icke nock i Sognene som de haffue/ da ville wi legge dem rundelige mere til/Saa at de samme som aff andre haffue wmage / ey maa selff lide nogen armod / Men naar som Prousterne aff nødtørfftighed besøge nogen

Kircke / Da skal Kircken giffue dem en Marck / Oc tage dem fri vdaff herberg / Dog skal hand icke maa komme sterckere end en vogen.

Om Superintendentens føde oc Besolding.

EN Superintendent maa nest hustrue oc Børn haffue tho Tieneste piger til sin husholding / Icke kand hand helder ombære disse Tienere / hand skal io haffue en Scriffuere / en Karl at sende sit ærinde / en Kiørresuend / som kand røcte fire heste / Oc en dreng den hand stedze kand haffue hoss sig / Her kand det ocsaa gaa des bedre til / om den samme Dreng holdis til bogen / oc disse Tienere lare noget gaat i den Hellige scrifft / At der siden kunde vorde gode Sognepræster eller Scholemestere aff / Mē efftherdi at Superintendēterne som skulle være de rette Bisper oc Erchbisper vdi Kirckerne / kaldes nu icke til nogen øckeløshed

som

som saadanne pleye at være/ Men til stort arbeyde/ Huilcket wi aff Guds naade vel kende kunde/ At de paa Latine skulle tractere oc lære andre den hellige scrifft/ predicke Guds ord faar Folcket/ Icke aleniste hieme i Byen der som de bo / Men ocsaa offuer det hele Stict/ huor som helst de komme/ De skulle holde vore vndersaatte til at være fredsommelige oc lydactige / met den vnderuisning de skulle vdi deris Predicken gøre om herskab / oc lydelse som mand dem er plictig De skulle legge vind paa at predickerne mue alle retsindelige oc endrectelige lære Christi hellige Euangelium / och andet det der bør at følge met/ Oc at Sognepræsterne met deris hussinde mue føre it høffuiskt leffnet/ effter som Paulus siger til Timotheum oc Titum/ saa som saadanne Christi Tienere børligt er / at de oc lige saadanne mue haffue vnder sig Gud til ære oc Christi Kircker til velfærd

❧ Føre end de skicke dem til saadan tie-

niſte/ ſkulle de høre dem flitelig offuer Saa ſkulle de naar de ere offuerhørde/ Oc aff Lenſmanden paa Konges vegne ſtadfeſtede/ ſkicke dem til Embede/ Oc met en forſcrifft ſende dem ſaa heden til ſin Kircke vdi Herrens naffn.

✤ Men/ Huilcke ſom her imod gøre/ oc tage icke vare paa ſit Embede/ dem ſkulle de giffue paamindelſe oc aduarſel/ oc ſtraffe dem/ Saa at de enten bedre ſig/ eller oc tage Lenſmanden och Prouſten til ſig met nogre andre Sogneprøſter/ oc ſette dem vdaff embedet.

✤ De ſkulle oc tage alle de ſager til ſig ſom ſamuittighederne ere anrørendis/ Om huilcke mand ſpørier Raad aff Guds ord/ Naar enten wi eller nogre aff vore ſcriffue dem til/ Eller oc noget ſaadant bliffuer dem ellers faare lagd vdi Stictet/ Saa ſkulle de paa det aller flitigeſte de kunde aff ſcrifften ſuare der til/ aff den naade dem er giffuen/

Beſpørie

Bespørie sig met nogre aff de andre Superintendenter eller noger aff de forstandigeste Predickere/ At de kunde suare det vist och fast er.

❧ Men Echteskabs sager mue de forvise til oss selff eller vor Lensmäd/ Oc (om det er aff Købstaderne) til Borgemestere oc Raad/ Saa framt som der er saadan trette emellom tho eller flere/ At der vil siges offuerliust Dom aff/ Eller om der er nogen skamelig last offuerliust vitterlig / eller oc mand frycter for nogen forargelse iblant almand/ Ellers mue de befri samuittighederne aff Guds Ord i disse saa vel som i andre sager/ Oc effter Ordsens liudelse giffue gode bestandige Raad.

❧ De skulle icke holde sig til at dømme vdi nogre verdzlige sager/ vden de kaldes aff oss/eller bliffue bedne aff vort Raad eller Lensmand/til naaget saadant som icke kand vare imod deris eed eller embede.

✿ De ſkulle oc beſøge Børneſcholerne naar de fare om vdi Købſtederne huort de komme/ Oc met vor Lenſmand legge vind paa at alting maa gaa ret til/ Icke ſkulle de heller forſømme at vdſpørie huorledis de fattige forſørgis.

✿ Det er end vnderligt/ om een mãd kand vare nock til alt dette/ At hand ey tør meget bekømre ſig met andre ærinde/ Ja huo er her ret bequem til/ ſom Paulus ſiger ?

✿ Efftherdi de kaldes da til ſaadant ſuart arbeyde oc Kirckens forſøringe/ Oc wi ey ville at de ſkulle noget / enten lidet eller meget eſke for deris tieniſte/ Men at de ſkulle tiene huer mand forgieffuis met ſaadanne deris befalninge / Vndertaget det de hoff Landzpræſterne fortære met deris folck oc ſire heſte Oc vdi Købſtederne hoff Kirckiuerierne naar de ere vdi Viſitatz een ſinde om Aaret/ Eller oc naar nogen aff dem for nogen nødig ſags ſkyld ellers nogen tid eſkis

aff

aff nogen Kircke / Eller hand haffuer dog behoff at ferdis did hen.

✿ Da loffue wi / som wi faar Gud bekende det plictig at vare / At wi dem skulle beskerme met vore Lensmend.

✿ Oc som wi vel vide huad det er Christus siger/En arbeyder er sin løn verd Der som mand icke anammer eder/saa gaar vdaff staden/oc stryger støffuen vdaff eders fødder paa dem etc. Ocsaa det Paulus siger/ At saadanne Præster ere dubbelt are verd/oc mest de som arbeyde vdi ordet/Da ville wi beskicke huer Superintendent en erlig ophold oc beløning/ for sig oc saa meget Folck som nu er sagd/ Oc bestillet/ huor de huert aar skulle saadant anamme/ Oc det samme ville wi besegle/ huer aff dem til/ met vort Kongelig breff at dem skal inted fattis.

✿ Der som wi oc siden i sandhed kunde forfaret/ at de haffue der icke nock vdi/

❀ Da ville wi legge til huad der fattis/ Paa det at Gud vilde være met oss/ oc vore vndersaatte vdi vore lande oc Riger/ naar wi skøtte saa /at forfremme det som hører til Guds dyrckelse/ oc den almindelig fred/ Gud vnde oss det flitelige at gøre for sin søns Jesu Christi vor Herris skyld Amen.

❀ Thi beskede wi oc giffue huer Superattendent huert aar / tho lester Ru / fire lester Malt/ tho lester haffre/ halfftredie sindz tiue less Hø / tiue less Halm/ føretiue Lam Oc hundrede gyldene vdi guld.

❀ Men Effterdi alting er i Københaffn dyrere end anderstedes i Riget/ Oc mand for den høye Scholes skyld/ vil der haffue mere behoff til tæring/ Da legge wi den Superattendent som der skal bo /saa megit mere til / til sin beløning / At hand skal haffue den tredie Lectie i den hellige scrifft der mindre til ligger end til de andre/ At hād flitelige skal lesse den hellige scrifft oben-

bare

bare vdi Scholen naar hand er hiemme/oc nødis icke til at fare nogen sted vd at besøge Kirckerne.

Efftérdi det hør oc de Christne til/at haffue omsorg for de fattige/da holde wi oc tilbørligt at wi (naar tiden saa begiffuer sig) være omhygglige for Superintendenternes oc saa de andre Kircketieners efterleffuendis Enckier oc Faderløsse børn.

Nogit mere om Superattendenter/Prouster/oc fattige folckis Kiste

✤ Superattendenten skal selff haffue tilsiun til alle Scholer/ oc vide huorledis der læris baade paa Troens vegne/oc vdi andre bogelige konster/oc hand skal sette Scholemestere der til/Huilcke hand selff met sognepresten/oc de beste vdi Raadet haffuer offuerhørt.

❧ Men Scholemesteren skal selff forføge sig Hørere som vnder hannem skulle Tiene vdi Scholen/ oc tage dem som Sognepræsten kender der gode faare.

❧ Superattendens skal een sinde i det første met fuld myndighed aff oss oc met vor Lensmand/ besøge alle Sogne Kircker/ oc fatte en god beskeed paa alle Sogner/ Lade bescriffue alt det gods der til ligger/ met alle de prebender der vdi ere/ Oc bescriffue alting vdi klare Registe/ Saa skal hand beholde it hoss sig/ oc antuorde vor Lensmād det andet oss til hende / At mand der vdaff altid kand forfare om Kirckens Tienere haffue nock at holde sig aff/ at nogen ey helder maa her effter røffue fra Kircken naar hannem saa løster.

Først for alting skal Superattendenten i denne første Visitatz grangiffuelige lesse oc fuld vel vide huad her i denne vor Ordinants er beskicket/ Oc see flitelige til

met

met vor Lensmand at der blifuer gode Sognepræster i huer Sogen/ oc met Predickerne oc Raadet skicke Børnnescholerne til rette vdi Købstaderne/ Oc forsee dem vel met gode Scholemestere / Oc der paa skal vor Lensmand giffue vore vndersaatte der sãmesteds befalning.

✿ Men effterdi at mange Sognepræstere oc Sogne degne beklage dem icke at haffue deris nødtørfftige vnderholding til dem oc deris folck/ da skal vor Superattendent tage til sig een god Gudfryctig lerd mand/ oc vor Lensmand vdi huilcken Stict det er/ tage til sig een god Gudfryctige Riddermãdz mand/ Oc de fire skulle nu strax met det aller første/ oc siden saa tit som behoff gøris / drage omkring oc Visitere alle Sogne Kircker/ Oc huilcken Præst som icke da haffuer sin vnderholding/ Da skulle de legge tho sognet vdi een/ om leyligheden saa begiffuer sig at det skee kand Eller vdi andre maade finde

Raad

Raad oc gode lempe til / At handle mellom Sogne presten oc Sogne menden / at Sogne præsten / Oc desligiste Sogne degnen fange en god tilbørlig vnderholding / som de kunde haffue deris føde oc ophold vdaff.

❀ Offuer alting ville wi at Superattendenten met vor Lensmand skal flitelig scriffue oss til / Huad huer Sognepræst haffuer behoff til sin føde / huer predicker / huer andẽ Kircke tienere / huer Scholemester oc hørere / At wi dem stadfeste / huer en euig ophold / Oc der som kirckerne formaa icke saa megit / da ville wi ligge til huad der fattis / Ellers see wi vel at Guds tieniste kand icke bliffue ved / oc holdis oppe hoss oss / Wi forhaabe at Gud for sin miskundhed skal styrcke oss der til Amen.

❀ For Scholemestere oc hørere skal vor Lensmand met Superattendenten vdi huer Købsted beskicke nogre visse Renter / sõ kunde och vere nock / aff kirckens prebender At

de

de dem mue anamme / naar disse dø som dem nu haffue i hende. Saa at der beskickes en viss oc euig prebend for Scholemesterens person den hand skal haffue oc beholde den stund hand beholder Scholen.

✿ Her ville wi nu haffue Superattendenterne paaminte/at de ville betencke huad Apostlerne bad oc formanede Sanct Pouel oc Sanct Barnabas/saa som Paulus selff scriffuer Galath: ii. Der aleniste (siger hād) befole de oss/ at wi vilde tencke paa de fattige Til huilcket ieg oc vaar flitig oc giorde det gerne thi skal huer i sit Stict met vor Lensmand/Prousten/predickerne oc Raad/vdi huer købsted oprette en menige Kiste/for de fatige/vdi huilckē der kand ind samlis huad Almisse Christet folck giffue /Testamentter oc huad andet der giffues i Guds naffn Item Calent pendinge/ Brøderskabs pendinge oc andre gildes pendinge/Siele gaffuer etc.

✿ Oc huad Jorde gods der til giffuit er naar de ere døde ſom det nu aff leffue / Ocſaa ville wi Ath der ſkulle til fattige Folckis ophold aff Superattendenten och Lenſmanden oc andre ſom paa vore vegne der hoſſ ere met Raadet i købſtederne til fattige Folckis kiſte beſkickes alle Vicari=domme ſom icke haffue vitterlige arffuinge/ naar de ere aff gangne/ ſom dem nu haffue i hende/effter vor beſeglede breffue/ der wi haffue vdgiffuit/ dem vndertagne huilcke wi beſkickendis vorder til den Høye Schole vdi Københaffen eller anderſteds til Kircker eller Børnne Scholer foruden deris ſkade ſom ret fattige ere.

✿ Her ſkulle oc Predickerne forma=ne Folcket/ at de nu ſkulle giffue Gud oc vor Herre Jeſu Chriſto i de Fattige/ det de tilforne aff en god/ Men dog en vildfaren=dis mening/ pleyede at giffue til Meſſer/ Muncke for Siele/ for afflad / for Pille=grims gang/ oc til anden ſaadan vild oc

vrang

vrang Guds tieniste/ Ja Guds bespaattelse/ Huilcket Prædickerne oc vel kunde gøre forudē nogē girigheds mistancke / Efftërdi de haffue icke dē omhyggelighed for sig selffue/ Mē for de Fattige/ Huilcket alle Christne ere Gud plictuge. ect

❧ Saa skal oc Superattendē met vor Lensmand/ Prousten/ Præsterne oc Raadet i købstederne/ til skicke flitige dannemend som elske Guds ord effter som screffuit staar Act: vi. oc i. Timoth: iii. som skulle vare forstandere til Kistē/ Oc de fattige folckes Diaconer/ de icke forsømme deris befalninge/ Oc vide naar/huad oc huē de skulle giffue / oc de samme mue vnder stundom naar behoff gøris spørge raad aff Prædickerne.

❧ Disse samme fattige Folckes tienere mue vel huert aar skifftes endog icke alle/ Mē saa at der bliffuer een eller tho ved/

som aff forsøgelse nu haffue lerd at staa de Fattige faare / Men Regenskab skulle de gøre huert Aar paa en forsagd tid / oc det skulle de gøre Prousten / Predickerne oc Raad / Her met kunde de nu gøre Gud en behagelig gierning.

❧ Prousterne skulle oc haffue forstand vdi Lands louen / oc een sinde skulle de besøge alle Sogner huert Aar / oc Raadet vare der offuer huor de komme i Købstederne / Oc naar kirckes regenskab er giort / Da skulle de forhøre met det første huor retskaffenlige Sogne Presterne predicke Euangelium / vdlegge Børnelerdommen / vddele Sacramenterne / oc i alle maade staa deris Embede faare / Oc pryde det met it gaat leffnet Ocsaa om de ere vel forsørgede til deris nødtørfftighed.

❧ Der nest skulle de giffue act paa Sognefolcket at de mue vide huad de haffue forbedret sig i den Christelig Tro / Huilcken de

bekende /

bekende/ huorledis de haffue sig imod Pauens handel/ den de haffue forlat/ Huad vilie de haffue til den Euangeliske lerdom/ huorledis de skicke sig der effter met deris leffnet.

✿ De skulle giffue act paa Kirckerne/ oc paa Kiergaarde/ ocsaa skulle de vdspørze om Sognepresterne faa deris vonlige løn som dem bør at haffue.

✿ Oc der som de befinde nogen brøst vdi Sognepresterne/ da skulle de flitelige paaminde dem huad dem tilbør/ Huilcke sig da icke ville rette/ dem skulle de indføre faar Superattendenten/ oc huilcke hand kand da icke sette til rette/ dem maa hand lade indkomme faar Herskabbet eller Lensmanden der sammestedts.

✿ Itē huor som Sognefolcket icke holder Ordinantzen/ oc giffue icke Sognepreste det hannem bør/ bliffue de da paaminte aff Prousten / oc icke ville rette sig selffue /

De gøre det skiel følger/Da skal mand det lade indkōme for Herskabbet/ eller oc Lensmanden der sammesteds.

✿ Sogne præsterne skulle giffue deris brøst faar Proustē tilkende/Saa skal Prousten skaffet saa hoss Superattendenten/ At hand slier alle ting vdi laffue At Guds ord ey maa komme vdi noget ont rycte aff nogen kiff oc trette/ den Præsterne haffue sammen.

✿ Item Huo/ som haffuer nogen Præstmand eller Degen til at tale for nogen geistlig sag/Da skal hand tale hannem til faar Herrids Prousten/eller Superattendenten vdi vor Lensmands næruerilse vdi huilcket Stict det er/ som huer haffuer befalning offuer/Kunde de der oc icke forliges eller der atskillis met rette/ da mue de steffne dem ind faar oss selff/er det oc om verdzlige sager/Om Jord/Ager/Eng/eller gield da skal hand tale hannem til/ til Herridzting/oc Landzting/ oc der som Præsten tager

ger forsømelse oc icke tilsiger den som Stic-
ted paa vaare vegne i befalning haffuer/
Naar hand steffnes eller til tales/ til Her-
ridzting/ eller Landzting/ Oc da møster
nogen Jord eller Eydom for sin forsømmel-
se skyld/ da skal Prasten oc Degnen stan-
de oss til rette der faare.

☙ Huor som nogensted fattis Sogne
Praster did skulle Prousterne strax holde
sig heden oc formane baade Herskabbet oc
Almuen til at bede Gud om/ at faa en god
Sogne Prast / Siden skulle de paaminde
Kirckiuerierne/ huilcke det synderlige tilhør
At de hoss Bispen oc Raadet legge sig eff-
ter at faa saadan en.

☙ Superattendenterne skulle hiemme
der som de bo/ vdlegge den hellige scrifft/ Oc
stundom Pradicke/ Men aleniste een sinde
om Aarit met vor Lensmand besøge Kirc-
kerne huer i sit Stict vdi leylig tid/ vden

der oc begiffuer sig nogen besynderlige nødtørfftighed/at de tidere haffue behoff at fare nogē sted Oc da skal mand offuerhøre dem som mand vantroer vdi sin lerdom oc styrcke de retskaffene/oc aff Guds ord rette huad der kand vare folck emellō om nogē vrang lerdom/ Det skal oc Superintendenten met vor Lensmand flitelige bespørie sig huorledis perdickerne oc Scholerne holdis / Oc saa huorledis det gaar met hospitalerne oc fattige folckes kiste/oc vere der om / at der inted fattis vdi.

❧ Der som Superattendenten bliffuer befunden at staa icke sit embede saa ret trolige faare som det sig burde/Men lade sig forkrencke enten aff Sogneprasterne met gaffuer eller oc nogen anden forsømmelse hand tager der faare/At hand to icke er oruaagen til at gøre/ det hannem er befalet/Eller oc det Gud forbiude hand fulde vdi nogen obenbarlig syndige last eller ketteri/Da skal mand kiære hannem faar Kongen/Saa skal hand

hand stedis til ordz i tho eller tre andre Superintendenters naruerelse effter Sanct Pouels ord i Timoth: v. Du skalt icke stede kiaremaal at gaa nogen Præst offuer/ vden det skeer met tho eller tre vidner.

❧ Wi ville der see selff flitelige til at ingen dannemand saadan skal bliffue beskemmet eller skee nogē wskel/om hand end bleffue kierd foruden brøde/ Men der som hand icke raader bod paa den brøst eller last der hand kand rette sig vdi/ da skal hand settis vdaff sit embede.

❧ Thi Superintendenterne skulle som gode Bisper pleye/ at vare wlastelige/ Icke alenniste naar de der til vduelis / Men ocsaa siden de ere bleffne vdualde skulle de see nøye til/ at de ey lade sig bemercke met nogen Lastelig slemmeri/ Girighed eller Hoffmod/ Huilcke sig lade her met bemercke oc

bliffue der vdi obenbare offuerunndene / oc icke rette sig naar de ere eensinde eller tøff-er paaminte/ Da skal Konglig Maiestat haffue sin ret til dem effter de ere affsette li-ge/ som til nogen anden der saadant gøre/ Saa som Herskabbet oc skal haffue sin rettig-hed emod andre Kirckens tienere / oc Scho-le tienere/ Naar de for nogen stor last ere set te aff embedet eller bliffuen befunden met nogen halsløs gierning/der Gud beuare al-le sine tienere faare.

❧ Naar der vdi nogen Stict fattis en Superintendent/da skulle alle Sognepræster aleniste aff Købstederne i Stictet kõme til-sammen / Saa dog at Kirckerne lige vel for-sørges met predicken oc Sacramenter/Tiu-ende dag effter hand er død/skulle de samles vdi byen der som Superintendentens boliger Saa skulle de endrectelige giffue fire Sogne præster fuld mact oc myndighed til at vduel-ge en / den de kende en lerd mand / oc skic-kelige baade i lerdom oc leffnet/Saa skulle

samme

samme fire følge hannem hen til den Super-
intendent som nest er ved haanden/At hand
der bliffuer offuerhørt /kand det icke saa
strax skee /saa mue de gøret det snariste de
kunde/ Der som hand dømmer da hannem
skickelige der til/da skal hand siden heden
sende hannem til Kongelig Maiestat / ath
hand bliffuer stadfestet / der som Kongen da
anammer hannem / da skal hand ved sine
befelsmend och Lensmend der sammestedts
gøre hannem myndige vdi Stictet / Oc be-
fale alle sognepærsterne at de skulle ansee han-
nem der faare / oc liude hannem i de ærinde
som en Superintendent befalet ere / Oc saa
skal Superattendenten suerie Kongen tro-
skab/oc at hand vil vere flitig vdi sit embe-
de/ oc aandelige Rigimente der hand haff-
uer paa kirckens vegne/aff den naade Gud
giffuer hannem / met det skiel skal hand oc
vnder sig haffue alle Prouster/Sognepræster
oc Predickere / Saa at de skulle liude Su-
perattendenten/vden de oc saa (det Gud
 forbiude

forbiude) Nogen merckelige Last met hannem / Ath de ville klage hannem faar Kongen/ Eller faar nogen vrang lerdom hand fører/ Eller for nogen forsømmelse vdi sit embede/ huor hans brøst er saa stor at hand enten icke kand eller vil raade bod paa/ Thi her skulle huercken Prasterne eller de andre Superintendenter tide met hannē/ om de saadant vide/ Oc saa skulle Lensmenden der sammesteds giffue oss saadant tilkende huor de formercke saadant rycte i Stictet paa nogen Superintendent / Men at enten vor Lensmend eller nogre andre skulle beføre dem faar oss/ eller andre/ naar de icke ere obenbare berøctede/ Da ville wi dem icke tilstede/ Men helder befale wi at de dem skulle forsuare oc beskerme om behoff gøris.

❧ Naar saadan en Superattendent er da saa anammet til Stictet/ da skal hand obenbare induepes / i den Købsted/ der som hand skal Bo/ paa en Søndag eller nogen

Høytidz

Høytidz dag/ før end Predicken begyndes ret faar Altered/ formeddelst Prousterne oc fem eller sex Predickere/ som der nest hoss ere.

✿ Men den Superattendent der nest hoss er boendis/ skal induexe hannem saaledis som her siden efftersølge skal.

Om Kongens befeels mend.

VOre Lensmend oc Raadet vdi Købstederne giffue wt dem befalning/ at de denne vor Ordinantze skulle holde ved mact/ Oc være Kirketienerne oc Scholetienerne til det beste Naar de der offuer bliffue aff Superintendēten eller Prousten tilsagde/ at dem icke giffuis det dem bør at haffue/ Eller de oc wredelige offuerfaldes aff noget ont Menniske Ja hui skulle ey vore Lensmend oc Raad

beuiſe Guds tienere den ſamme vllie ſom de den mindſte Honde ere plictige at beuiſe / vdẽ de ville fortørne baade Gud oc oſſ.

Om nogre ſynderlige Bøger der Landz Praſterne / ſkulle haffue / Huilcke de oc icke til gaffns ombære kunde.

Efſterdi der vdi denne tid vdgaa mange ſkarns bøger aff huilcke ey aleniſte de wforfarne oc vankundige / Men ocſaa de ſom fuld vel forſtaa ſig / offte forgiffues / Thi mue alle gode Sogne Praſter bruge de Bøger aleniſte / Huilcke viſe oc lerde mend haffue ved taget / paa det at de ey mue vnder ſandheds ſkien inddricke ocſaa vildfarelſe / til deris ſtore forderffuelſe ſom dem ſkulle tilldde.

✿ Thi ſkulle de først for alle andre haffue den hellige Bibel ſom er en kielde til al retſindig gudelighed.

Der

❧ Der nest Doctor Morten Luthers Postille i huilcken hand vdlegger Søndagers Euangelia/ Oc giffuer tilkende huorledis Euangelium skal forklaris.

❧ Tredie/ Apologiam Philippi vdi huilcken al Christendoms visse lerdom bestaaes oc beuises / oc met Christelig skiel giffues tilkende hui mād noget saaledis skal Tro oc sammeledis lare fra sig.

❧ Fierde / Locos communes Philippi vdi huilcke de nyttteligste oc nødtørfftteligiste artickler oc steder i scrifften paa det letteste oc gieniste vdleggis.

❧ Femte/ Nogen anden god Bog aff huilckē de vel mue kunde forklare Børnelerdom/ met D: Mortē Luth: paruo Catechismo/at de mue vide huorledis de skulle rettelige oplare vngdommen vdi den første grund til sand gudelighed etc.

Siette

✿ Siette Instructionem visitationis Saxonicæ/ Oc saa en aff disse vor Ordinantze bøger/ at de mue vide vdi huilcke stycker dem bør synderlige at vare vel vnderuist oc lerde.

✿ Nogre ny bøger skulle her i vore Riger ingen vdtryckes aff bogtrøckerne enten danske/ Latine eller Tydske schreffne/ Eller oc paa danske vdsette/ Icke heller indføris anderstedes vdtrycte / Synderlige om de indholde enten det troen er anrørende/ eller det der hører til Landts eller Steders Regimente oc husholding/ met mindre end de til forne bliffue vdi vor høye Schole offuerseet/ Oc saa it gaat vintnesbyrd aff huer Superattendent her vdi Danmarckis Rige.

✿ Item ville wi ey heller at nogen skulle her i vore Riger vdprente eller vdprente lade Handbøger/missaler eller andre Ceremoniske bøger med ny sang och prefatier vdset paa danske/ at siunges met latine noder/som den

den oprørske Myntzer giorde/ effterdi deris brugelsse er oss inted nøttige/ vdē wi skulle beskicke ny Chorpeblinge / som saadanne vbequemme sange skulde siunge/ Oc desligeste forbiude wi at ny Bøner eller Collecter skulle icke vdprentis enten til Messen eller almindelige ellers at siunge eller lesse vden det skeer met dē Høye Scholes oc huer Superattendentens samtycke/ Thi mand faar icke ellers ende paa at giøre bøger / loure Statuter oc Ordinantzer/ Huer i sin sogen eller Kircke kand lade sig nøye met denne vor och Rigens Ordinants/ Huer sognepræst kand giøre for sig Christelige Collecter/ Och saa om høytilige dage/ men de skulle være gantske korte / det gøris inted behoff/ at bede alle steds vdi lige maade met forschreffne ord / der som mand ellers ret paa kalder Gud/Epistelen oc Euangelium kand huer lesse paa Danske aff andre Bøger / Præfatien skulle de icke Siunge vden noger Tide aleniste / mest vdi Købstaderne / oc

ne / oc det paa latine / besynderlige høgtilige dage.

Om deris bolige som i Købste- derne skulle tiene enten Kirckerne eller Scholerne.

Kirckeuerierne vdi Købsteder skulle forsørge deris predickere oc Sogneprester / met andre Kirckens oc deris Sogne tienere / bequemme oc skickelige boliger / oc met Kirckens peninge holde dem ved lige / oc bygge der paa / huad der fattis til husens behoff / met it bequemt studere kammer / desligeste skulle de holde Scholen oc Schole tienernes bolige ved mact / Huor som vdi en Købsted ere flere sogne der skulle alle Kirckeuerierne holde Scholen oc Scholetienernes bolige ved mact / Dog saa at der bliffuer skielsmis paa Kirckerne / At den kircke som mest formaa skal mest lade til effter vor Lensmands Superintendentens / Proustens oc Raadzens sigelse / Det vaar to altomøget wredligt nødis til vdi købstederne / at bygge aff deris

kost nødis til vdi købstederne/ at bygge aff deris egen løn/ Efftерdi de kunde settis vd- aff tienisten/ Oc saa høre husene Kircken til Aff huilcke der inted tilkommer deris effter leffuendis Encker / oc faderløsse børn naar de affdøe.

❧ For Superattendenterne oc deris folck / ville wi selffue lade bygge huad som dem behoff gøris / vden der som Canicker oc Colstermend bygge for dem / der som de bo oc lesse faar samme Canicker oc Colster- mend den hellige scrifft.

Om Norige

❧ Wi ville met det første besørge Su- perattendenter vdi Norige til huer Stict/ huilke wi oc ville giffue befalninge at de saa meget som mugeligt er/ skulle gøre deris flid/ at huer Sogen maa haffue gode Pre- dickere oc det sande Guds ord/ At der oc inted maa forsømmes huad der hører til

Guds Ords Predicken/ oc Menniskens salighed/ Oc skicke huad dem til staar vdi andre sager/ de vdi denne vor Ordinants begrebene ere/ Ind til wi selff komme vdi Norge/ huilket wi met Guds hielp snarlige forhaabe/ Da ville wi effter Superattendenternis raad/ besynderlige vdi huer sted beskicke oc stadfeste huad effter denne Ordinantze der icke holdis kand/ Thi der vil vdi mange stöcker holdes en anden Ordinantze.

Om de tienere som for siugdom eller allerdom ere wduelige til Kircker eller Scholer.

DEn Predicker som vdtient haffuer enten vdi Kircken eller Scholen / som selff vellerd / haffuer staad sit embede lenge trolige oc vel faare / Och icke lenger kand for skrøbelighedes skyld/ Den ville wi (naar wi der om beden bliffue) giffue en prebende den første der falder vdi Riget/ath føde sig aff/den anden sin liffs tid.

Om

Om Canicker.

WI ville oc biude at de (det som dem altid haffde burdt) skulle met en erlig ophold vdi Købsteden der som de Bo/ holde en lerd Mand vdi den hellige Scrifft som kand paa Latine offuerliust lesse den hellige Scrifft/ baade faar Cannicker/ Scholedegne/ oc forstandige Borgere/ Oc andre som did ville søge/ Denne samme lessemester/ skal stundom paa nogen forskicket tid predicke/ Men dog saa at ingen vonlig Predicken der met forhindres.

✿ Oc de Canicker som icke ere nogen anden sted borte til Studium/de skulle huer dag siunge vdaff den hellige scrifft/oc Guds ord / effter som oss elskelige Docter Hans Bugenhagen vdaff Pomern / det haffuer dem forscreffuet vdaff Guds ord/ effter den Christelig troes vduiselse/Huilcke

wi haffue befalet at lade Prente paa Latine
bag vdi denne Ordinatze/ Oc effterdi de
der vdaff inted skulle besuares/ som føre er
sked aff hin lange sang / Men skulle der met
haffue en hellig oc lystig øffuelse vdi Guds
ord paakalde oc tacke Gud/at Gudfryctige
Mēniske mue saa gaat som legendis der aff
vēne sig til den hellige scrifft/Thi tør ingen
Cannicke som aff den Canoniske hellige
scrifft saa kaldes/ der vdi lade sig besuare/
Ocsaa maa de om Søndager/oc hellige da-
ge/om der er de sig ville lade berette/ holde
Messe/vden deris kircke er en Sognekirc-
ke/om huilcket her føre er sagt / De maa
vel saa aff deris rente leffue høuskelige/oc
studere den stund de haffue ingen tieniste/
Indtil de kaldes til noget Embede/ Huilc-
ke aff dem icke leffue enlige/ de mue giffte
sig som Gud haffuer skicket / oc ey skøde
om den dieffuelsens lerdom som der imod er/
Ecteskab (siger Apostelen) skal holdis he-
derlige hoss alle/ Oc en wbesmittet seng/
Men skørleffnere oc horkarle vil Gud døm-
me

me / At wi kunde ellers haffue vor omgengelse god foruden girighed / oc være til freds met det Gud giffuer oss / wi ville ingelunde tilstede at de skulle haffue hoss dem berøctede Quindfolck / eller dem om huilcke de ere mistencte aff Menigheden for wkøskheds skyld / Gud til en fortørnelse oc den Christen Menighed til forargelse.

✿ Der som nogen oc saa aff dem for sin Lerdoms oc dueligheds skyld kaldes til at vorde en Superattendent / Sogne prast / Prædicker / Scholemester / Lessemester i den Høye Schole / eller til nogen raad oc arbeyd til Menigheds beste / Da skal hand haffue sin fuld beløninge / Som er samme embede tillagd / Oc der til met lige vel beholde alt det hand tilforne haffde vdaff Canickdommen / vden hand nogen vil noget der aff selffuillige oplade / Saa at de beste bliffue de rigeste / oc de som andre tiene met deris gode lerdom / Huo denne vor gunst och

 veluilli-

velustlighed vilde forsmaa / huad vor det andet end at hade sand gudelighed och erlighed.

❀ Item skulle de inted beuare dem i nogre maade met den befalning/som wi haffue vdi denne vor oc Rigens Ordinantz giffuit vore Superattendenter / Lensmend oc Prouster vden saa skeer / at de bliffue der rettelige til kaldet.

❀ Huad der mere behoff gøris at skicke om Canicker/det ville wi beskicke vdi den Høye Scholis Ordinantze.

Om Clostermend som haffue selff at leffue aff.

DE Muncke som Guds sandhed forstaa mue nyde sin frihed effter Euangelium vdi deris egen fri samuittighed/Der som de høffuiskelige/oc ydmygelige aff sin Faarmand begierendis vorde/at de mue vdgaa oc forsee sig selffuer/oc ey lenger

der

der ville bliffue for sin samuittigheds skyld/ aff Gudfryctighed / och ville effter Guds villie tage sig noget andet leffned faare / Da skal dem det icke sønis / men Faarmanden skal lade de stackarle gaa / oc giffue dem klader/ oc noget til tærependinge for Guds skyld / Der som samme Faarmand det veyersiger dem/ da skal hand der om staa til suars for oss / Mand kand to lettere met en god rund almisse lade gaa en Munck som icke bliffue vil/end føde hannem alle sine dage vdi Closteret emod sin vilie oc samuittighed/Men sandelige ville wi icke vere delactige vdi sommes wrene renliffuedhed oc wkyske leffnet / Huilket wi oc ingenlunde ville tilstede.

Men de Muncke som vdi Closter ville bliffue/de skulle vare deris Faarmand vndergiffne oc lydige/saa lenge som de der bliffue / Oc gøre det gode hellige Dannemend tilbør/at de leffue i it gaat erligt leffnet

De maa gaa met deris Capper / och bære ens klæder / Icke for nogen regel skyld / Mē at mand skal kende paa deris klædebon huad Closter de ere aff / de skulle ingen raget plet haffue / eller krans vdi hoffuedet / men de maa haffue kulffue eller kullede hoffueder / huilcke som icke ville lade deris Haar voxe De skulle icke gaa vd och stoge omkring huort de ville foruden deris faarmands befaling / Helder skulle de gierne høre oc nemme Hellige lectier oc predicken / gierne lesse selffuer den hellige scrifft / at der maatte end vere nogen som her effter maatte vorde Sognepreſt.

✿ Der faare skal oc huert saadant Closter haffue en god lerd mand / som skal lesse den hellige scrifft / lære børne lerdom / som wi kalle Catechismum / prædicke etc. Oc for dette samme sit hellige arbeyde skal hand haffue en erlige ophold for sig och sit folck / Oc saa skulle de siunge oc om Søndage oc hellige dage holde Messe / saa som sagd er om Canicker.

Om Nun-

Om Nunder

De som ville icke lenger bliffue i Closter for deris samuittighedz skyld/ Och vide dem at komme til it erligt brød / mue vdgaa och giffte dem/ met deris neste Venners raad/ Men saa lenge som de ere i Closteret/skulle de vere deris Priorisse oc Abbedisse hørige oc lydige / Och skulle icke ferdis eller reyse om landet som andre løsactige folck / De skulle icke sidde til drycк eller løsactighed met karle/huor aff meget last oc skendzel kommer/ Oc der som Priorissen eller Abbedissen dem saadant løsactighed tilsteder /eller hun selff det gør/da skal hun aff settis / och en anden erlig god Gudfryctige Nunde tilskickes vdi hendes sted etc. Item skulle de som ville bliffue vdi Closter oc der haffue deris ophold/bare en ærlig klædebon som det sig bør / dog skulle de icke tuingis til at gaa met skabelaris / Thi wi forfare / at mange aff dem sette deris gudelighed me-

re det paa/end paa anden kladebon.

Naar Superattendenten met en lerd mand oc Lensmand met en anden Ridermands mand komme vdi Visitatz til Jomfru Clostere/oc Superattendenten haffuer forfaret om de holde deris Ceremonier och Kircke skick effter Ordinantzen / da skal der ocsaa forfares/om de faa deris redelige vnderholding til klede oc føde / Oc desligeste om Closter holdes ved mact/bygges oc forbedres / Oc om der findes nogen brøst skulle de det giffue dem til kende som Closteret haffue i forlening/ Oc hues der icke raades bod paa/skulle de giffue oss selff det til kēde.

❧ Vdi huert saadant Closter skal beskickes en lerd oc skickelige Predicker som haffuer en eractige dannequinde til husftrue/ oc gode hussinde/som kand predicke for dem oc hand skal haffue en erlig beløñning oc ophold/De mue oc siunge / oc lade sige messe som sagd er om Canicker/vden Predickeren

siunes

siunes nytteligere at vare/at de siunge noget minde/oc helder paa danske end paa Latine/ At de saaledis mue faa nogen vnderuisning vdaff Guds ord / naar de vel forstaa hvad de siunge oc lesse.

Superattendenternes eed

KJeriste Naadige Herre / Jeg N. vdualt Superattendent til N. stict / loffuer eders Kongelig Maiestat sand troskab / at ieg det yderste mig mueligt er vil forfremme det eders Kong: Maiestat/ oc Riget kand vare til ære / gaffn / fred / rolighed oc lydighed/ Oc andet som ieg for Gud plictig er eders Kong: Maiestat/ Oc vil vare emod alt det som dette kand forhindre/Der nest loffuer ieg / At den stund ieg er vdi dette embede / da vil ieg forhandle den hellige scrifft retsindelige / effter den gaffue som Gud haffuer giffuet mig retskaffelig tractere Euãgeliũ oc Sacramẽterne lige

som Christus dem selff haffuer indskicket / Jeg vil tage mig vare for menniskelige meninger / och bliffue hart ved vor Christelig troes visse artickler / Jeg vil oc met stor flid skaffet saa oc paaminde Sognepræsterne til Kirckerne / de mig befalis / at de ocsaa skulle staa deris embede vel faare baade met lerdom oc Sacramenternes vddelelse / At de ocsaa skulle trolige lære Børnelerdom fra sig / Oc der om forhøre sine Sognefolck baade vdi scrifftemaal oc anderledis / huad de der forbedre sig.

✿ Jeg vil oc vere om Børne Scholerne / at de skulle bliffue ved mact / Ocsaa vide fattige folckis beste oc hielpe den menige Lou oc landz skick at holdis ved mact / Och huad andet en Superattendent tilbør effter eders Kon: Maiestatis screffne Ordinantzes indhold / Oc ieg ey vil met gunst eller gaffue / eller nogen anden vild / lade mig krencke imod dette mit embede tilhør / Me der som ieg aff Menniskelig skrøbelighed / vanuittighed eller i nogre andre maade noget her

get her aff forsømmendis vorder/ Da forlade mig det Gud fader aff sin mildhed for sin Søns Jesu Christi skyld/ Men met vilie oc vidskab vdaff beraad mod vil ieg inted gøre imod det ieg nu loffuer eders Kon. Maiestat / Saa sandelige hielpe mig Gud ved dette hellige Euangelium.

✿ Oc met det samme hand saa siger/ Da skal hand tage paa det ny Testamente.

Met disse Ceremonier skal en Superattendent vies om en Søndag eller en anden hellig dag.

NAar Epistelen er lest i Messen/saa skal en predicker/ eller oc prousten stige op paa Predicke stolen oc sige saa/ Denne N. som er en gudfryctig/ vindskibelig/ ydmyge / lerd dannemand/ er vdvald til en Superattendent/ Thi bede wi/at i ville for hannem/ och for ordzens fremgang bede en Pater noster. Saa

✿ Saa skal mand siunge/ Veni sancte spiritus etc. Oc vnder des gaar folcket ind i Choret/ eller saa ner som de kunde komme/ Saa skal den/ som hannem skal induiie/ gaa saa ner Folcket/ at mand kand høre huad hand siger/oc vare vdi først i it Røcklin oc en Chorkaabe/ met hannem som induies skal/ oc de andre prester/saa mange som kunde tilstede faa varit/Huilcke alle skulle oc saa haffue Røcklin paa/ Saa skal hand først formane Almuen til at bede en Pater Noster/ at Gud vilde verdis til/ at vare der iblant det/ de nu haffue for hende/Strax reiser hand sig/oc staaendis met faa ord priser hand det allerhelligste prædicke embede huor nyttigt oc wmistendis de er etc.

Met huor stor priis den helligaand ved S: Pouel loffuer denne Kirckens tieniste/huilcken Christus effter sin himmelferd giffuet haffuer/der hand saa siger/Christus foer op i høyelsen/oc skienckte menniskein gaffuer der hand giorde somme til Apostler/somme til Euangelister.

Thi

✿ Thi det er den aller største Guds velgerning hand oss haffuer beteet/ at hand haffuer giffuet sin Søn i døden for oss / oc giort oss saa skickelige prædickere oc lærefedre Som formiddels det liudende ord skulle vdbytte saadant it liggende fæ vdi Verden/om huilcke hand siger/Huo eder hører hand hører mig/Thi er denne gode Gudfryctige dannemand N. vduald til dette Stict.

✿ Saa skal mand siunge den psalme/ Dominus dominus noster / Aff huilcken hand da skal met saa ord vdlegge it verss eller thu om Christi prædickere oc hans Rige/ Oc der skal hand see til som indvepelsen gør at hand ey gøret altolangt/saa at folket kiedes der ved/oc foracte saa det der handles

✿ Strax saa skal hand oplesse samme Superattendent huad hans embede tilhører vd aff Ordinantzen/synderlig fra de ord/

Men

Men efftérdi ath Superattendenterne etc. Ind til den sted Efftérdi de kaldis da til saadant suart arbeyde

✿ Siden skal hand befale hannem ath lære det rene Euangelium / oc prædicke syndernis forladelse Oc det euige liff vdi Christo Jesu Guds søn al eniste.

✿ Item Om kierlighed/kaarssit/ Penitentze/Herskab/ Huorledis mand skal effter Gudz ord vere dem lydige.

✿ Item Om Sacramenterne / effter som Christus dem haffuer indskicket / och huercken lære der om noget andet / eller anderledis/Loffue i dette ? Hand suarer / Ja det loffuer teg/Giffuer mig eders haand der paa/Saa recker hand hannem haanden.

✿ Saa skal mand strax siunge den Psalme / Ecce nunc benedicite Domino / Naar Psalmen er da vdsiungen / da siger hand/

hand / denne Psalme er eder siungen i prædickere At i skulle oprecke henderne / Oc bede benedide Herren / oc vdprædicke sand benedidelse vdi den Abrahams seed CHRISTO / oc handle saa baade dag oc nat / det er idelige met al vindskibelighed imod dieffuelsens rige / Oc frädeles skal hand sige saa / Nu haffue wi siunget hellige loffsange oc psalmer som prise Gudz ordz predicken / Nu ville wi høre hellige lectier der om vdaff den hellige scrifft.

Her skal nu en aff presterne lesse denne Lectie.

✿ Saa siger S: Pouel til sin Biscop Titum. Det faare lod ieg dig bliffue vdi Creta etc. det hele Capittel vd til enden.

Strax skal den anden prest lesse den anden lectie Act. xx.

❧ Der S: Pouel sagde Presterne aff Epheso gode nat/da sagde hand/See nu ved ieg etc. det hele Capittel vd til enden.

Strax skal den tridie prest lesse den tridie lectie i Timoth. iii.

❧ Saa siger S: Pouel til sin Biscop Timotheũ Jeg formaner eder etc. vd til enden

❧ Effter disse lectier siger hand saa /Dette alt sammen paaminder predickerne deris embede/oc forklarer til met huor storlige dette embede teckis Gud/oc huor nytteligt det er den hellige Kircke/ effterdi det er dog Christus selffuer som ved sine predickere predicker/ døber /giffuer Sacramenter / straffer/ formaner oc trøster. Huilcket er vor største husualelse vdi denne vtacknemmelig oc foractelig Verden.

Fremdelis siger hand saa

❧ Her nest skulle i nu alle sammen vide at

at denne vijelse bliffuer hellig ved disse tho stycker / som er Guds ord / oc en Gudelig bøn / saa vel som oc huert andet creatur kand sammeledis tiene oss vdi hellighed til vor brug / Huilcket Sanc: Pouel saaledis vdtrycker met disse ord / Huert Guds creatur er de tro Christne gaat til at bruge met tacksielse / Dem synderlige som forstaa sig paa sandhed / Helst fordi det bliffuer helligt ved Guds ord oc en gudelig bøn.

❧ Saa haffue i nu hørt det første aff huilket det Apostoliske embede prises oc helliges som er Guds ord / Men paa det ath denne hellighed maa fulkommes / da ville wi oc tale nogit om det andet / som er en gudelig bøn.

❧ Efftherdi wi skulle dog bede Gud om alt det gode wi skulle haffue / da haffue wi allermest behoff at bede om gode predickere

oc for Prædickembedet/ Thi Christus bad selff en heel nat/ før end hand om morgenen beskickede de tolff Apostler/ som Lucas scriffuer i sit sette Capittel/ oc Matthæus i det Niende/ Beder høstens Herre etc.

❀ Oc saa hoff bønen lagde Apostlerne oc Kirckens oldinge hender paa dem som de beskickede oc viede til Predickere/ som siunligt er vdi Apostlernis gierninger/ Oc den samme sed haffuer den hellige Kircke siden taget aff Apostlerne/ som S: Pouel ocsaa selff raader sin egen Biscop oc siger i. Timoth: v. Vær icke altfor snar at legge hender paa noger/ Ja det siger hand io om dem som Predicke skulle oc Lære vdi Kirckerne/ oc icke om Messeprester/ vdi fordom tid pleyde mand at legge hender paa de offer mand slacte oc offre vilde / som mand seer vdi Mosi Low/ Saa maa mand oc vide/ at wi her offre Gud dem til en hellig tieniste/ huilcke wi legge hender paa/ Huilcket wi oc her nu paa denne sinde ville gøre/ saa

som wi

Det Lxxxxi Blad

som wi aff Apostlerne lærd haffue vdi vor Herris Jesu Christi naffn.

Her skal hand nu met presterne oc Oldingene legge hender paa hans hoffued som wies oc sige saa liudelige.

Lader oss bede/Fader vor.
Oc ydermere skal hand sige.

O Almectigste euige Fader/ som haffuer saa formiddels din enborne Søn vor eniste Mestere lerd oss/ Høsten er megen/ men arbederne ere faa/ Der faare beder Høstens Herre/ at hand vdsender arbedere vdi sin Høst/Huilke ord oss paaminde/at wi skulle bede om gode arbedere/ predickere oc lærefedre vdi Kirckerne aff din guddommelig godhed met en aluorlig oc tro Søn/ Saa bede wi nu din wsigelig godhed/ at du naadelige vilt ansee

denne din tienere N. huilcken wi vdi dit naffn vduele til det hellige biscoplig embede vdi kircken/at hand bliffuer vindskibelig vdi dit ord oc prædicke Jesum Christum din Søn at vare vor eniste salighed / til at lære oc trø- ste raadeløse samuittigheder/At raade/paa- minde / at straffe met alt taalmodighed / Saa at andre mue læris oc forbedris der vd- aff / saa at det allerhelligste Euangelium maa varafftelige bliffue hoss oss rent oc ret/ foruden al mennisklig lerdoms beblandin- ge/At wi maatte faa det euige liff til en Sa- lig fruct der aff / ved den samme din Søn vor Herre Jesum Christum.

✿ Saa skulle de alle suare/AMEN.

Oc strax skall mand siunge / Nu bede wi den helligaand.

✿ Vnder des som det første verss siunges/falde de alle sammen ned for Alteret

Oc

Oc gøre deris bøn/ Saa staa de op/ oc gaa heden/ Huer paa sin sted / At de met andre Christne kunde siden gaa til det hellige Sacramente.

❀ Alt det her skal paa danske lessis at Kircken kand forstaa huad der siges/ Men Psalmerne skulle siunges paa latine effterdi der følger dog nogen føye vdleggelse effter vdaff Psalmerne paa Danske om det/ som hører til det samme som her da forhandles.

❀ Naar den siste Collect lesses vdi Messen / da skulle de atter gaa frem faar Altered oc anamme der den vonlige benedidelse end dog hun icke aleniste dem forkyndes oc giffues/ men den hele menighed.

❀ Der som noget vdi denne Ordinantze forsømmet er/ da ville wi altid det met vor elskelig Danmarckis Rigis Raadz

oc Lerdmends raad forwandle och reuidere
hueff Christeligt oc billict er / som er icke is
mod det hellige Euangelium / oc Guds
rene lerdom / der til giffue
oss Gud i himmelen sin
naade ved vor Herre
Jesum Christum
vor frelsere
Amen.

Her effter sette Vi til denne Ordinants høylerde mands Doct: Johans Bugēhagen Pomers Christelig vnderuisning oc raad aff Guds ord huilcket raad wi mact giffue/anāme oc ville at holdis skal aff vore Canicker oc Clostermend/som tilforne er sagd i denne samme Christelige Ordinants / fordi saa raader samme gode mand oss oc lærer.

Pia

Pia et Vere Catholica et consentiens veteri Ecclesia Ordinatio Ceremoniarum pro Canonicis et Monasteriis.

✿

SI quid voluerint cantare Monachi qui adhuc in Monasteriis reliqui sunt/ aut Canonici/ Primum et ante omnia sic instituant animum verbo Dei et fide Christiana/ vt certo sciant solum Christum coram Deo patre suam esse iusticiam et vitam eternam / Murmura vero illa horarum Canonicarũ/ et longas simulatasque preces/ esse fatigationes corporum/ et vexationes conscientiarũ.

✿ Deinde nihil canant aut legant publice/ quod non sit ex sacra acceptum scriptura/ id est/ ex veteri et nouo Testamento/ Ne sub specie nominis Dei nomen Dei blasphament contra Secundum præceptum

Non assumes etc. Non enim erit impunitus qui hoc fecerit/ne rursum puniamur a Deo horrenda animi caecitate vt antehac.

Iccirco abstenebunt a cantu et Collectis quae sapiunt inuocationem Sanctorum et iusticias humanas / quasi nostris operibus mereamur remissionem peccatorum et vitam aeternam/ quae est impietas et abnegatio misericordiae Dei patris et sanguinis Domini nostri/ Jesu Christi / blasphamia in Euangelium gloriae Dei/et turpis ignorantia baptismi nostri.

Dei viri Dei

✿ Gloriamur nos esse fideles non Turcas / sed vbi est fides nostra ? Fidere nostris iusticiis/non est fidere sola Dei bonitate in Christo/sed est proprie habere Deos alienos cõtra primũ praeceptũ/ vt sim9 Athei et impii / sine Deo in hoc mũdo/omnia tentãtes/quasi varios Dei cultus sine verbo Dei sine mandato Dei / sine fide/ sine fiducia in

Deum

de

Deum/ breutter/ sine Deo/ An non hic me- Gal:ii
rito obsistit Ecclesia sancta/ sponsa Christi i.Cor.
cum Paulo dicens Ergo scilicet Christus xv.
gratis mortuus est :- Rursus/ Ignoran- ii.Cor
tiam Dei quidem habent/ Item volentes/ iiii.
vt Iudei/ suam statuere iustitiam/ iustitie Rõ.x.
Dei non sunt subiecti/ Iustitia autem Dei/ Rõ.iii.
id est quando iustificamur a Deo/ est per
fidem sanguis Christi etc.

✿ Quis enim nunc reuelata veritate feret has et similes Blasphamias in Collectis quibusdã/ Deus qui nos hodierna die solennitate beati Georgii/ Blasii/ etc. latificas/ Concede propitius/ vt eius meritis et intercessione a peccatis omnibus absoluamur/ et vitam consequamur aternam :-

✿ Hoc scilicet est petere patrem in nomine Ioan.
Iesu quemadmodum ipse iussit :- Hac sci- xiiii.
licet est oratio fidei/ quemadmodum oratio xv.
debet esse fidei / nisi Turca sis :- Et tamen xvi.

post

post istas blasphamias audemus addere/per Dominum nostrum Jesum Christum.

❦ Quanto synceriores et sanctiores sunt orationes/quas Collectas nunc vocamus/ quas pii Episcopi et Ecclesiarum pastores olim fecerunt/ quæ adhuc apud nos sunt Collectæ de Tempore/vt vocantur/in quibus sola misericordia imploratur per Jesum Christum Dominum nostrum/quemadmodum ipse promisit Si quid petieritis Patrem in nomine meo/ hoc faciam.

❦ Sic et syncerior fere est ille cantus qui vocatur de Tempore/Nam vere semper habet manifesta verba ex Psalmis/Prophetis Nouo Testamento/aut Historia sacra Bibliorum/ id quod pius homo facile videbit/ de Sanctis autẽ raro aliquid synceri canitur nisi sit/ vt dixi/ ex sacra scriptura/ id quod tamen sæpe impie detorquetur pro iustitiis humanis in alienum sensum.

Hic

❧ Hic facile iudicabit fidelis homo qui vel norit quid Articuli nostræ fidei velint / Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cæli et tarræ/et in Jesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum/ qui conceptus est etc. Siquidem credimus nos Christiani Remissionem peccatorum / vt fatemur in articulis fidei/per Christum p nobis conceptum/natum/passum/mortuum et glorificatum/quemadmodum et ipse iussit nos inuocare Patrem/ Remitte nobis debita nostra. Hic vnus articulus / qui est / Remissio peccatorum per Christum/ si vere creditur confundit et subuertit totum Papatum et omnem Monachatum/vt nunc est et omnes iustitias humanas virorum et mulierum/id quod est regnum Antichristi/tantum abest vt hoc articulo credito/non posset fidelis homo/ etiam si sutor sit / non diiudicare cantus et verba fidei aduersa/ modo linguam intelligat/ qua canitur.

❧ Quod autem Pharisaicis opinionibus

occupati

occupati multi diiudicare nō possunt aut non volunt/ certissimum signum est eos defecisse a fide et Baptismo Christi / sub nomine tantum fidei Christianæ/ quemadmodum

i. Ti- Paulus ad . Timotheum vbi dixerat de
mo. honesto coniugio Episcoporū et diaconorum
iiii. (qui longe aliud tunc erant quam nunc) subdit eodem contextu Prophetiam de futuris erroribus et blasphemiis AntiChristianis/ dicens/ quod quidam deficient a fide/ credentes spiritibus erroris et doctrinis dæmoniorum / docentium mendacia/ In Hipocrisi/ id est/sub specie pietatis et religionis/ et habentium conscientiam cauterizatam/ id est turpi cauterio inustam/ sunt enim alligati corde ad opera et statuta humana sperantes in talibus esse salutem/ quæ gloria soli debetur Christo.

Act. iiii. ❧ Non enim / vt ait Petrus in actis Apostolorum/aliud nomen sub cœlo datum est hominibus in quo nos oporteat saluos fieri Accedant mille alia nomina/ nihil hic sunt/

Audis

Audis exclusiuam illam particulam/de qua nunc ineptuli disputant/num Sola fide iustificemur/ignorantes quid vel vocabulum fides significet/ne dubites eos a fide deficisse. Siquidem fides siue fiducia illa Christiana apprehendit Christum / in conscientia coram Deo/et in Christo patrem / et aliam i.Cor.
iustitiam coram Deo non nouit nisi Christũ/ ii.
hic est Deus et homo/mediator inter Deum i.Tim
et hominem/ qui sedet ad dexteram patris ii.
et interpellat pro nobis/non est in alio salus Rom
non aliud nomen sub cœlo datum est ho- viii.
minibus/in quo nos oporteat saluos fieri/ etiam si nomines legem Dei/ tantum abest vt nomina legum humanarum et excogitati cultus hic aliquid possint.

✿ Omnes homines/vt Turcæ/Judei/et impii contẽptores et ventris serui apud nos/ multa dicere possunt de Deo / qua et diabolus credit/nempe quod Deus summa maiestas condiderit cœlum et terram etc.

✿ Soli autẽ vere Christiani credũt hunc

Deum

Deum suum esse patrem / et se esse filios/ Apprehendunt enim fide Christum / in quo

Johã. i. solo patrem habent/ extra quem Deus non inuenitur/ Deum nemo vidit vnquam/ vnigenitus filius qui in est sinu patris/ ipse enarrauit/ id est / reuelat patrem/ suo prædicato

Mat. ii. Luce. viii. Euangelio. Patrem nemo nouit nisi filius/ et cui voluerit filius reuelare suo spiritu sancto per Euangelium/ Nam multi audiunt et legunt Euangelium/ qui tamen non credunt.

✿ Hæc qui non norunt/ adhuc sunt sine fide/ non ergo mirum quod pro suis iustitiis/ idest/ stercoribus humanis disputantes/ non possunt intelligere/ Sola in Christum fide nos iustificari/ Quos queso ordines/ quas Religiones et obseruationes diuersis huic iustificationi addendas ? Hic est vnicus ordo/ vna Religio et certa salus credere in

i Cor. i. Christum Jesum/ quod ipse solus/ qui crucifixus et mortuus est pro nobis/ est nostra sapientia/ iustitia/ sanctificatio et redemptio/

Et

Et qui gloriatur/ non in se/ sed in Domino glorietur.

❧ Nostrum est peccatum et damnatio et omnes sumus sub lege/ nisi liberemur/ Christus autem credentibus est iustitia et propiciatio et salus æterna/ Hic liberat a lege/ peccato et Morte/ et constituit nos vt simus sub gratia/ agnoscamus et inuocemus Patrem. Hac est Religio Prophetarum/ Martytum Sanctorum et omnium vere Christianorum/ vt gloriatur Petrus Acto: x. Huic/ inquit Christo omnes Prophetæ testimoniū perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen eius quotquot credunt in eum / Hac est syncera et sancta Apostolorum doctrina a Christo cælitus orbi mandata et prodigiis spiritus sancti confirmata vnde canimus/ Credo Vnam Sanctam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam.

❧ Sectas non agnoscit Ecclesia etiamsi

douerunt et iurauerunt suas impietates se seruaturas contra votum et sacratissimum Baptisimi pactum / sed dicit cum Paulo/

Gal. vi et. ii. Nemo sit mihi molestus. Non aspernor gratiam Dei. Nam si per legem est iustitia/ ergo Christus gratis mortuus est/ qui dilexit me et tradidit semetipsum pro me / Cui hoc precium redemptionis non satis est /quærat aliud sed infernum inueniet.

✿ Egregii isti disputatores ne hoc quidem intelligunt de quo disputent / Nam contentio non est vtrum Sol/ Luna/ Lapides aut trunci aut alia iustificent/sed tantũ contentio est de iustitia fidei et iustitia operũ coram Deo. Hæc spiritus sanctus in cordibus

Rom. iii. Gal. ii.iii. Eph. ii. fidelium et expresso verbo Dei negat operibus coram Deo iustitiam vtcunque alio pertineant sancta opera quæ quisque secundum suam vocationem facit verbo Dei commendata/ nugas et excogitatos cultus abominatur Deus cũ pro iustitia suscipiũtur.

✿ Quid ergo peccant/ qui docent /

Sola

Sola fide nos iustificari: Siquidem non iustificamur operibus coram Deo/ id quod Hypocritarum conscientia tandem cogentur fateri vel sero/ Sic enim ait paulus / Non ex operibus iustitia qua feceramus nos/ sed secundũ suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis et renouationis spiritus sancti/ quem effudit in nos opulenter per Jesum Christum saluatorem nostrum/ vt iustificati illius gratia hæredes efficeremur iuxta spem vitæ æternæ. Hic est indubitatus sermo. Tit. iii.

❧ De operibus vero bonis/ non de monachorum nugis/ post hæc verba Paulus sic addit. De his volo vt confirmes / quo solliciti sint vt bonis operibus præsint/ qui crediderunt Deo/ Hæc enim sunt honesta et vtilia hominibus. lege Epistolam ad Titũ vnde ista citauimus/ et videbis quæ bona opera dicat singularũ conditionũ / sectas

ii.Tes. autem nostrorum non nouit, sed excommu-
iii. nicandos censuit qui curiosa agebant, et pro
his victum sibi ab aliis deberi contendebant.

❧ Bone Deus quot excommunicatos
hodie pronunciat spiritus sanctus hisce Pau-
li verbis? Fere omnes Papistarū ordines,
qui solum curiosa, id est, non necessaria a-
gunt, sed etiam ea quæ prohibita sunt et ver-
bo Dei et fidei Christianæ contraria, et hæc
ipsa venditant seductores seductis pro religi-
one et maxima sanctitate, et vorant non so-
Mat: lum domos viduarum sed etiam ditiones
xxiii Principum, Sed quid prodest sanctitatem
iactare et apud Deum esse excommunica-
tum et ad infima tartara damnatum? Spi-
ritus sanctus per prædicationem Euangelii
Joan. etiam hodie Mundum arguit de peccato in-
xvi. fidelitatis et de Iustitia et de Iudicio, sed
mundus non credit.

❧ Verum de iustitia fidei et de operi-
bus bonis docēdi sumus ex sacra scriptura,
qua de

qua de re nunc aditi sunt insignes libri et pii tractatus, vt non opus sit hic omnia repetere, Vide tantum ne statim hæreseos damnes quod nō intelligis, sed omnia (ait Paulus) probate, quod bonum est tenete, Quomodo probabimus nisi verbo Dei et fide Christiana. i. Tess v.

❧ Quis vero fecerit nostras sectas ipse viderit, Paulus eis duas notas inuit, Prohibent inquit honestas nuptias, et cibos vt cognoscantur esse homines qui defecerint a fide, addicti spiritibus errorum etc. Hæc duo sunt nostris nunc vnica sanctitas et religio Angelorum, qui vero pro Christo contra docent, habentur Hæretici, sed Paulus ibidem dicit, Hæc docens eris fidelis minister in Domino, AMEN. Tim iiii Col. ii Tim. iiii

❧ Hæc omnia eo dicimus, vt synceritatē fidei nostræ agnoscentes, syncere etiam confiteamur eandem, Atqz huc pertinet,

quemadmodum dicere cepimus, ne quid de Sanctis aut alias impium, idest quod fides Christiana et Euangelium gloriæ Dei non sustineat, cantemus, Indignatur hodie Hypocritarũ vulgus se a Laicis damnati verbo Dei, sed Christiani sumus qui Christum confiteri debemus, et non sustinere vt blasphemarum et abominationũ Papisticarum simus participes. De verbo Dei loquor, Nã quod vel simultatibus vel seditionibus apud plerosq; in hac causa agitur, probare non possumus.

✿ Quis queso fidelium post hac audire poterit hanc blasphæmã inuocationẽ, non tam ad beatam virginem Mariam, quam contra eam factam. Solue vincla reis, profer lumen cæcis, mala nostra pelle, cuncta bona posce. Beatam quidem dicere debent omnes generationes sanctissimam Dei genitricem, quæ virgo conceperit de spiritu sancto, et facta sit mater Dei et hominis saluatoris mundi, non suo merito sed gratia

Lucc. i.

Dei

Dei / Quemadmodū angelus ei dixit / In-
uenisti gratiam apud dominum et Elisabet Ibidē.
eius fidem commendās / Beata inquit / quæ
credidisti / quoniam perficientur in te omnia Ibidē.
quæ dicta sunt tibi a Domino / Hæc sunt
maxima / ob quæ beatam eam dicimus / sed
insania et infidelitas facit ex ea Deum /
quia inuocat eam / postulat ab ea remissio-
nem peccatorum / illuminationem mentis /
salutem animæ et corporis. Mirum quod
in hanc horrendam cæcitatem licuerit nobis
peruenire / sed ita fieri necessarium est / amisso
lumine Christo / vbi homines deseferunt a
fide.

❧ Similiter et alios sāctos impudentibus
mendaciis et blasphæmiis cantando grauare
certe non honorare nituntur / vt quando ca-
nunt de beato Nicolao / Beatus Nicolaus
iam triumpho potitus vouit suis famulis
præbere cælestia commoda / qui toto corde
poscunt eius petitiones / Illi nimirum tota
nos deuotione oportet committere / vt apud

Christum eius patrociniis adiuuemur sem-
per Quos quæso famulos habet Sanctus
Nicolaus / vel Augustinus / vel Franci-
scus ? etc.

Mat. ✿ An non Christus dixit contra diabolum
iiii. esse scriptum / Dominum Deum tuum ado-
rabis et illi SOLI servies ? Ubi et quan-
do Beatus Nicolaus vouit suis famulis
præbere cœlestia commoda ? Mendacium est.
Quid reliqua sunt nisi fides et fiducia in Ni-
colaum / qui nobis conciliet Christum ? cum
tamen neque in cœlo neque in terra / nos
Johā. quisquam plus amet quam Christus / Ma-
xv. iorem inquit charitatem nemo habet / quam
vt animam suam ponat quis pro amicis su-
i. Cor. is. Hic dicimus cū Paulo. Numquid Pau-
i. lus pro vobis est crucifixus ? Numquid in
nomine Pauli / aut Nicolai /. aut Mariæ
estis Baptizati ?

✿ Hæc crassius depingimus illis qui cum
audiunt in cantu esse impia vitanda /
aiunt se nescire quæ sentiamus esse impia /
Ista

Ista ergo et similes blasphæmia longe absint posthac ab ore nostro.

❧ Sed aiunt scriptum esse / Laudate Dominum in sanctis eius / quis negat? Non contendo nunc / an vocabulum Sanctis sit ibi non masculinum sed neutrum / sed hoc nunc solum agimus ne Dominum in Sanctis eius nostris mendaciis et impio cultu blasphememus / Si autem asini contenderint Sanctos esse inuocandos / quia scriptum est Laudate Dominum in Sanctis eius eadem ratione ex eodem loco contendant sonum Tubæ esse inuocandum / Psalterium / Citharam / Tympanum / Chorum / Chordas / Organa / et Cymbala esse inuocanda / quia sequitur / Laudate Dominum in sono tubæ Laudate eum in Psalterio et Cithara / etc. Quid insanimus? Sed hæc hactenus / ne quid impium / id est / a verbo Dei et fide Christiana alienum cantetur. Psal. vlt.

❧ Eadem ratione abstinebūt et a legendis

sanct-

Sanctorum/ quas vocant/ ne videlicet eas publice legant/nam priuatim legere/ si quis tempus perdere vult/ non prohibemus/ vt nec fabulas Esopi/ sed hæ eruditionem habent/illæ autem pro maxima parte ineptissimis scatent fabulis et maria sunt mendaciorum/ egregium instrumentum/quo Monachi superstitiones propagarent et Christũ nobis obliterarent.

✿ Sunt autem ibi sæpe talia mendacia/vt eruditi et Historiarum periti mirentur hos fucos et Satanæ laruas indoctos homines non videre/vt quando sanctus Matthæus Euangelista fingitur habuisse templum et Altare/et ante Altare vbi Missam celebrauit occisus a Principe/ quod pro concione prohibuisset ei monialem accipere in vxorem.

✿ Vbi tempore Apostolorum erant templa Christianorum/nisi illa viua/ de quibus Paulus ait/ Templum Dei sanctum est quod estis vos. Item An nescitis quod corpora vestra Templum sunt spiritus sancti habitan-

i. Cor. iii.
i. Cor. vi.

habitantis in vobis? Hac templa ædifica-
bant Apostoli/ Pastores/ et sancti Docto- Ephe.
res ad complementum corporis Christi/ iiii.
vt Paulus dicit Ephesiis/ quos et ædifica-
tos super fundamentũ Apostolorum et Pro- Ephe
phetarum ipso summo angulari lapide Iesu v.
Christo / Nõ quod reprehendo domos quas
Ecclesias vocamus/ vbi conueniamus ad
Euangelium Christi audiendum/ac oratio-
nem publicam et Sacramenta suscipienda/
sed hystoriam mendacem arguo/ quia tales
Ecclesiæ tunc ignorabantur.

✿ Neqz vero nostra altaria habebant
tunc ad sacrifitia purgatorii excogitata/ sed
dicebant vt est in Epistola Heb: Habemus Heb.
Altare/idest Christũ/ de quo non licet edere viii.
iis qui tabernaculo deseruiunt. Loc9

✿ Sed vnde tunc Moniales erant? an de vir-
ex doctrina Apostolorum/ qui dixerunt/De gini-
virginibus præceptum Domini non habeo/ bus.
consilium autem do/tanquam misericordiam i.Cor
a Deo v.

i. Cor. vii. a Deo cōsecutus ut sim fidelis: Tunc quæ virgines hoc donum continendi habeant a Deo (reliquis non hoc consulit Paulus) sua sponte sine votis et legibus, hoc est, ut Paulus ait, sine laqueo, seruabantur in ædibus parentū, Sic enim ait Paulus, Si quis statuerit seruare suam virginem etc. et seruiebant parentibus et rei familiari, non ociosæ aut gratis panem contra Dei ordinationem manducantes, neq; addictæ infidelibus obseruationibus et prodigiosis cultibus, sed tantum Domino Christo placentes secundum Euangeliū gloriæ Dei quod Paulus prædicabat. Siquidem interim liberæ erant a curis huiusmodi, non sollicitæ pro marito, pro filiis, pro possessionibus etc.

ii. Tess. iii.

✿ Vnū ventrem suo labore facile alebant, dum sciebant, paulo post se hic nihil relicturas quod possent amare. His perpetuo manebat liberum postea nubere, si vellent.

✿ Quod institutū et donū paucarum virginum

virginum cum postea quidam Episcopi et alii immodestius extollerent obliti verborũ Pauli factum est/ vt tales virgines dicerentur sponsæ Christi/cum tamen Apostolorum tempore sponsa Christi nõ diceretur nisi Ecclesia fidelium/ quemadmodum et Paulus dicit Corinthiis conuersis ad Christum ex quibus multi fuerant scortatores/ adulteri/ immundi/ etc. Despondi inquit vos vni viro virginem castam exhibere Christo etc. v. Cor xi.

✿ Iniuria certe fuit illis/ ob corporis virginitatem/ tribuere quod totius erat Ecclesiæ propter fidem in Christum quemadmodum hodie cum monachi sua defendere debẽt pro se ineptissime ex sacris literis citant quæ totius sunt Ecclesiæ/ et quæ fidei sunt/monachatui suo tribuunt.

✿ Hinc ea commendatione illectæ plures virgines ceperunt se quasi Christo dicare quas præstitisset tradere coniugiis quã impuro Satanæ cælibatui.

Erant

Ephe. iiii

❀ Erant enim caro et ſanguis vt nunc et cum iam videbantur non poſſe nubere / per deſperationē. vt Paulus de quibuſdā ait / tradiderunt ſeſe omni immunditiæ / Siquidē cum ſeorſum a parentibus et arbitris amicis habitarent / quaſi non laboraturæ in ædibus paternis / ſed Deo ſoli ſuo ocio alibi ſeruituræ / veniebant ad eas Diaconi et alii / et elegerunt eas ſibi in matres ſpirituales / Reliqua non volo dicere. Dicat beatus Martyr Cyprianus / cuius verba non grauabor / huc aſſcribere / vt congnoſcas veram eſſe hyſtoriam quam dixi.

❀ Sic autem ipſe in quadam Epiſtola ſcribit. Poſtulas quid nobis videatur de virginibus / quæ cum ſemel ſtatum ſuū continenter et firmiter tenere decreuerint / detectæ ſunt poſtea in eodem lecto pariter manſiſſe cum Maſculis / ex quibus vnum Diaconū eſſe dicis. Quam graues multarnm ruinas hinc fieri videmus / et per huiuſmodi illicitas et periculoſas coniunctiones cor-

rumpi

rumpi plurimas virgines cum sūmo animi dolore conspicimus/ Quod si se ex fide Christo dicauerunt/pudica et casta sine vlla fabula perseuerent/ ita fortes et stabiles premium virginitatis expectent. Si autem perseuerare Nolūt aut NON POSSVNt/ melius est vt nubant quam in ignem diliciis suis cadant/ certe nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant etc. Hac interim Cyprianus.

✿ Tales sententias Patrum diligentissime cauit ne referret suum decretum Gratianus/ erroneis patrum dictis sape abutitur vt nectant conscientiis laqueos / Vide quam hic Cyprianus libere ex verbo Pauli/ melius est nubere quam vri/ pronunciet pro coniugio talium etiam voto obstrictarum/ ne consentiat doctrinis Damoniorum nubere prohibentium.

✿ Quas vero nunc Nonnas et Moniales habemus / non sunt ex virginibus de

quibus

Liuius i primo Historiæ Romanæ.

quibus Paulus consulit, ut notum est, sed ex doctrinis dæmoniorum, de quibus Paulus prædixit, secundum exemplum gentilium virginum quas Vestales appellabant, et quarum una fuit Romæ nata, ut scribit Liuius, in primo historiæ Romanæ, icirco usque adhuc, ubi martyrum sanctorũ sanguine vix satiata est, cum suo Papatu merito defendit Monialium et aliorum falsas religiones ne suæ matri ingrata inueniatur.

✿ Dicat nunc ergo stultus ille Historiographus legendarum qua veritate audeat asserere suam Hypogeniam plus quam ducentis virginibus Deo dicatis fuisse præfectam, et omnes publice in Ecclesia a sancto Matthæo benedictas. Hæc portenta verborum et rerum nostri temporis, audet ille ineptulus affigere illi sæculo Apostolorum, et iam stulti Episcopi ista aperta mendacia confirmant, habentes etiam hodie in suo Pastorali libro orationem, quam mentiuntur esse Matthæi Apostoli et legunt eam super suas

per suas

per suas Moniales verbis satis ineptis/ quasi vero ex scriptis Apostolorum et actis Apostolicis ignoret Ecclesia sancta quid Apostoli Christi docuerint/ aut quasi vero ignoremus illius temporis historias/aut quasi Apostoli non manifeste damnent istos conscientiarum laqueos/ quos ille mendax probat.

❧ Ridiculum vero vel in primis est/quod Beatum Euangelistam corã altari Missam celebrasse dicit/ vt stultis et rudibus persuadeat/ istas Missas Papisticas (in quibus ex sacramento et sacra communicatione corporis et sanguinis Christi fecerunt sacrificium pro viuis et defunctis) semper in Ecclesia fuisse/quasi vero non satis/superqz notum sit ex Epistola ad Corinth. scripta/ quid Apostoli sancti de Sacramento ex Christi institutione docuerint/quidue Ecclesia Christi ab eis obseruandum susceperint et obseruauerint.

❧ Neq; vero ille impostor et fabularum compilator aliorũ mendacia solum pro vera historia nobis venditare voluit (quemadmodũ de singulis Apostolis longas facit historias/ de quibus tamẽ Eusebius diligentissimus nostrarũ historiarũ conscriptor/ nihil pene aliud nouit/quã quod sacris literis in nouo Testamento proditũ est) sed etiam quæ bene dicta apud alios inuenit/sæpe deprauauit/quod genus est hoc/quod deprauat verba Beati Laurentii.

❧ Ambrosius scribit Laurentiũ Diaconũ ad Sixtum Episcopum vrbis Romæ dixisse. Quo progrederis sine filio pater/ aut quo Sacerdos sancte sine ministro properas? Experire num degenerem tibi delegeris ministrum/cui commisisti Dominici corporis et sanguinis consecrationem.

❧ Ita etiam hac verba vt narrat Beatus Ambrosius/ sine vlla hæsitatione vbique hactenus cecinimus de Beato Laurentio in

tio in nostris Ecclesiis/ et tamē depꝛauatoꝛ ille ex verbo consecrationem/ facit dispensa=tionē/veritus ne quis ex tali historia aliquid sentiret contra sacerdotales et indelibiles il=los Romana bestia characteres/si Diacono permitteret/quam vocant/ consecrationem.

❧ Et somniat interim semper fuisse ta=les Diaconos/ quos nunc sine Diaconorū officio habemus/quasi non alii Diaconi fu=erint oꝛdinati ab Apostolis/ Act: vi. de qui=bus Paulus scribit i. Timoth. iii. quales fuerunt Stephanus Hierosolimis et Lau=rentius Roma. Vbi nunc sunt thesauri Ec=clesiarum et oblationes Christianorū quas Diaconi dispensent pauperibus ?

❧ Quemadmodum autem ille fabulatoꝛ nihil certi habeat de histoꝛiis multis/ testa=tur vel illud ꝙ de moꝛte Sancti Bartholo=mei scribit. Alius inquit dicit eum cruci=fixum / alius excoꝛiatum/ alius tantum

decollatum/ et potest dici ꝙ ista omnia sint vera/ ꝙ primo fuerit casus deinde crucifixus postea de cruce depositus et excoriatus (sic enim loquitur) postremo vero decollatus.

❀ Iste neniæ olim in Ecclesia publice non legebantur sed prohibebantur/ nunc autem non solū leguntur sed etiam omnes conciones occupant/ Vide quid Gelasius scribit in Decretis dist. xv. Sacrosancta etc.

Vbi cum reliquis nominat etiam historiam Assumptionis Beatæ virginis/ quas nugas nos hactenus tantum non adorauimus/ neq̧ sacras literas neq̧ quorundam recte monita secuti.

❀ Ex his omnibus facile vides quid sentiamus cum suademus impia publice neque cantanda neque legenda. Cur enim cum contumelia Dei negligamus sanctam scripturam fabulas secuti?

Piæ

❧ Præterea sciant Monachi / per ea que ipsi iam suscipiunt ex sacra scriptura cantanda et legenda/non præscribi nouas leges aut commendari nouum aliquod institutum Monachorum/quo rursum irretiantur conscientiæ/ sed per hac tantum consuli illis qui nunc aliud vitæ genus suscipere non possunt vt habeant cantando et legendo aliquod exercitium sacræ scripturæ et verbi Dei/quemadmodum omnis cantus et lectiones a principio ad hoc fuerunt instituta/vt etiam vides in verbis Gelasii Papæ/ Qui autem ex eis continere non possunt/ nimirum non habentes donum de quo Christus et Paulus dicunt/ et magis idonei sunt alia conditione seruire aliis / non possunt bona conscientia in Monasteriis permanere/ tantum abest vt possint posthac ad alios tuas sectas et superstitiones pertrahere. Matt: xix. i. Cor. vii.

❧ Eadem plane dicimus de Canonicis/

qui nullo tam vsui sunt, Ecclesiæ Christi, possunt et ipsi residui, si non aliis officiis necessariis sunt cõmodi, ita hisce scripturæ exercitiis cãtando pro suo tempore exerceri.

❧ Sic vero potest ordinari cãtus cum lectionibus (si ita placet) secundum numerum horarum hactenus consuetarum.

Pro Matutinis

PRimo dicatur Symbolum Apostolorum et oretur oratio Dominica, Mox Cantor incipiat aliquã Antiphonam, iuxta cuius tonum statim sequãtur tres Psalmi, his finitis Antiphona cõpleatur. Inde Legantur tres Lectiones et canantur tria Responsoria de tempore aut si quæ alia sunt ex sacris literis, ita vt post singulas Lectiones singula sequantur Responsoria. Lectiones vero tantum ex Bibliis, idest veteri et nouo Testamento legantur, vt visum fuerit, et sint breues sine

Iube

Jube Domine/ et sine Tu autem etc. sed pronuncientur distincte cum tono quemadmodum solent legi Prophetia/ In fine ultima verba cuiusqz Lectionis/ vt Prophetia solebat/ sic finiantur/ Sol/ Sol/ Sol/ La Sol/ Fa/ Fa/ Post tertium Responsoriū/ q cum Gloria patri etc. canitur. sequatur Te Deum etc. Mox Cantor incipiat aliquam Antiphonam secundum cuius tonū/ canatur tantum vnus ex Psalmis Prophetalibus qua Cantica vocantur/ Dominica die Benedicite omnia etc. Feria secūda Cōfitebor tibi Domine quoniam iratus etc. Feria tertia/ Ego dixi etc. Feria quarta/ Exultauit etc. Feria quinta. Cantemus etc. Feria sexta/ Domine audiui etc. Sabbatho/ Audite cœli/ etc. Post hanc Antiphonam completam/ sequatur statim alia Antiphona cū Benedictus Dominus etc. Postea dicatur Kyri eleisō / Christe eleisō/ Kyrie eleison/ Pater noster etc. Et ne nos. Ostende nobis Domine misericordiam tuam/

Et salutare tuum da nobis/ Dominus vobiscum Oremus / cum Collecta aliqua de tempore / aut alia quæ sit syncera/ Post AMEN statim canatur Benedicamus more consueto.

✿ Liberum esto quibus Antiphonis uti velint vel ex Psalterio vel aliis/ modo sint pia cantica siue de tempore siue de festis/ quæ seruabuntur in his Regnis et ducatibus/ secundum historiam Euangelicam.

Pro prima

Non dicatur/ Deus in adiutorium sicut nec in Matutinis / Domine labia mea/ sed cantetur statim in principio. Jam lucis orto etc. Mox Antiphona cum Psalm. Beati immaculati. Retribue. Post Antiphonã completam loco capituli legat lector vnam breuem lectionem secundum tonum vt in matutinis / ibi vero incipiat in Biblijs vbi finem fecerat in Matutinis/ sic pergat etiam in Tertia et Sexta et Nona/ Mox post

hanc

hanc lectionem dicat vnus Oremus/ cum Collecta/ post Amen autem nihil sequatur.

❧ Symbolum Beati Athanasii. Quicunqz vult saluus esse/ tantum Dominica die cum Psalmis prædictis canatur in prima.

Pro Tertia

❧ Canatur hymnus/ Nunc sancte etc. Deinde Antiphona cum tribus Psalmis consuetis. Inde legatur lectio et Collecta/ vt de prima dictum est.

Pro Sexta

❧ Canatur Hymnus Rector potens/ Antiphona/ tres Psalmi consueti cum lectione et Collecta / vt supra.

Pro Nona

❧ Canatur Hymnus Rerum Deus etc.

canatur Antiphona cum tribus Psalmis consuetis / addatur lectio et Collecta vt supra.

Pro vesperis

✿ Cantor incipiat aliquã Antiphonã secundum cuius tonũ sequantur tres Psalmi / ex illis quorũ primꝰ est / Dixit Dominus et qui hunc sequuntur / vsqꝫ ad finem Psalterii Dauidici / Post Antiphonam sequatur vna Lectio eo modo quo dictum est / siue ex veteri siue ex nouo Testamento / vt placuerit. Post lectionem canatur hymnus ferialis aut de festo aut alius syncerus hymnus / Sunt enim multi pii et præclari hymni. Vt autem ab hymnis caueamus quæ merita et inuocationes sanctorum habent pietas et fides Christiana postulat. Quis enim nunc post hac vellet eleuata lignea cruce impie canere / O crux aue spes vnica / hoc passionis tempore / auge piis iustitiam reisqꝫ dona veniam ∴ Post hymnum

Det Cy Slad
num sequatur Antiphona cum Magnificat.
Inde Kyrie eleison/ etc. vt in matutinis.

❧ Post Benedicamus loco Completorii legant submissa voce / sine tono aliquo/ sed tamen distincte/ Psalmum Qui habitat cum Nunc dimittis/et post Gloria patri/et addant Kyrie eleison/ Christe eleison/ Credo/ Pater noster/ Postea dicant simul omnes / In manus tuas Domine Jesu commendamus spiritus nostros/Redemisti nos Domine Deus veritatis.

Finis

❧ Psalmi in Matutinis et vesperis sic ordinentur vt semper procedatur/ ibiqz rursum altera die incipiatur vbi superiori die cessatum est. Ita nullo tedio afficientur cantantes / nec superstitiosus Psalmorum numerus grauabit pie sentientes. Magna

vero

vero utilitas erit lectionum/quando bis vel plus in uno anno/nulla molestia licebit tota perlegere Biblia/ et ita ad sacras assuefieri scripturas/ut habeant cõsolationem ex verbo Dei qui meliorem nunc conditionem/ ætate aut aliter impediti /suscipere non possunt/donec Deo suum reddant spiritum per solũ Jesum Christum Dominum nostrum.

✤ At ais Cur non dicetur Domine labia etc. Deus in adiutorium etc. quæ bona verba sunt et ex scriptura sacra? Respondeo. Quis prohiberet? et tamen in eo sensu non canuntur quo scripta sunt a spiritu sancto. Nam Deus in adiutorium etc. oratur contra persecutores Ecclesiæ/ atqz hoc sunt illi hodie/ qui toties in die dicunt/ Deus in adiutorium/ In verbis. Domine labia etc qui dicit/promittit Deo/quod vult prædicare docere et cõfiteri gratiã Dei et gratuitam remissionem peccatorum ipsis etiam incredulis/ quemadmodum ait. Docebo iniquos etc. Hoc docere et confiteri nostri horarii

neqz

neqȝ volunt neqȝ possunt sed summe oderunt abominantur et persequuntur.

❧ Satis hactenus abusi sumus scripturis in alieno sensu. Porro si omnia cantanda sunt quæ bona sunt/non erit cantandi finis. Placeat ergo syncerior scripturæ vsus/ vt purior ex fide nostra sit oratio.

De Vigiliis.

❧ Vigilias quas vocant/pro defunctis non canant/ quando nihil aliud sunt quam abusus sanctissimorū Psalmorū et verborū Beati Job/ et isto abusu verborum Det non alio respicitur quam in mendax illud et fictum purgatoriū. Satis lusum est pro mercede iniquitatis et Iudæ loculis. Post hac non irritemus Dominum.

De Missa.

❧ Norunt Christiani quemadmodum

Christus

Christus instituerit in Sacramento suum corpus a fidelibus, siue presbyteri siue non presbyteri sint, edendum, et suum sanguinem bibendum in sui commemorationem.

Norunt et quicunque amant sanctam illam vnam Catholicam et Apostolicã Ecclesiam, quid Apostoli de Sacramento docuerint, et quid Ecclesia Christi crediderint et obseruauerint. Nempe hoc Sacramentũ esse corpus et sanguinem Christi iis Christianis qui edunt et bibunt, et ad hoc solum esse Corpus Christi et sanguinem, nempe ad edendum et bibendum in Christi commemorationem, idest, vt solus Christus prædicetur, q̃ suum corpus tradiderit pro nobis in mortem, et sanguinem pro nobis effuderit in remissionem peccatorũ, reliqua omnia quæ pro peccatis diluendis hactenus suscepimus nihil aliud esse quam stercora et mendaciũ Diaboli, ex doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium etc.

Nos vero hoc Euangelium siue hanc

Christi

Christi commemorationem et neglexinus/ et in iustitias humanas mutauimus / et ex sacratissimo Sacramento fecimus sacraficiū pro viuis et defunctis/ abolita Christi institutione/ et hoc ficto et abominato sacrificio vorauimus et diuitum et pauperum bona/ facti Dii quos adorarent principes terræ / et coluimus Mammona etiam sub nomine paupertatis/ et ociosos ventres etiam sub nomine sancti Jeiunii et abstinentiæ/ Omnes superstitiones et sectas perditionis fouebat hoc fictum sacrificium et horrenda mutatio institutionis Christi/ Deniqz qui olim erant Presbyteri et Episcopi et sancti pauperum Diaconi/ Item scripturarum interpretes et sacræ Theologiæ professores et Euangelii Doctores/ vt Paulus Eph. iiii. ista dona a Christo Glorificato Ecclesiæ data gloriatur/ nunc per hoc impium sacrificium nihil aliud facti sunt quā Missarii sacerdotes / nulla vtilitate/ magno damno Ecclesiæ. Iccirco post hac ab istis Missis abstine-

abstinebunt. Qua de re scripti sunt aliquot egregii tractatus ab iis qui non sunt Sacramentiperdæ sed sacræ institutionis Christi defensores. Scripta autem sunt talia ex institutione Christi / Nam quæ aliter scribuntur nihil debet morari fides Christiana in hac parte. Hæc ita nunc inuulgata sunt et a fidelibus suscepta vt ignorare non liceat. Qui autem ignorat ignoret. Nouit Dominus qui sint sui. Nouit Dominus viam iustorum / via autem impiorum peribit / Fatetur ab initio tota Ecclesia / fatentur et omnes aduersarii nostri nobiscum / hoc Sacramentum verbo Christi nobis fieri et dari / Quid ergo nos miseri inde tentamus facere aliud sine verbo Christi atque adeo contra verbum Christi? Crede Christo / nihil efficies tua præsumptione.

✿ Cum igitur nulli communicare voluerint et cœnam Domini celebrare / quemadmodum Christus instituit et Apostoli docuerunt et Ecclesia Christi suscepit et obserua-

uit

uit (erroribus nostris ignoscat clementia Dei) tunc omnino non tractetur Sacramentum Christi. Siquidem manifesta blasphœmia et irrisio est dicere aliis/ Accipite/ edite/ bibite/ cum interim certus sis et constitueris apud te nemini te daturum/ neminem esurum et biturum/ conuiuas non esse/neqz posse fieri vt edat et bibat illic Ecclesia congregata ad mensam Domini/annuncians mortem Christi. Quoniam non commemorationem mortis Christi illic cum tua Ecclesia instituis/sed potius tuum illud turpe et priuatum silentium. Breuiter humanam institutionem pro Christi institutione impie venditas / et nihil ibi vis facere eorum quæ Christus instituit.

✿ Hoc præterea hic admonemus ne Monachi aut Canonici qui hæc suscipiunt / faciant nouas traditiones / et cogant fratres ad communicandum/ vt hac occasione habeant sæpe Missas/ Sed libere liberis

liberum relinquant Sacramentũ/ tunc primum videbunt quam non amanter prius quesierint Sacramentũ/quando fere quotidie Missas celebrabant/ nunc enim rarius volent accedere/ Satis etiam fuerit cœnam Domini Dominicis diebus tantum et in festis celebrare/ si tamen sunt qui communicare volunt corpore et sanguine Christi.

✿ Singulis itaqz diebus siue festis siue non festis quando non sunt/ vt dictum est/ communicantes/ potest cantari Introitus Latine et reliqua omnia Missalia/vsqz post Credo/ etiam in vestibus quas sacras vocant/ si ita volunt.

✿ Post Credo cantetur Sexta vel Nona. Dominica vero die vel in festis/ postquam presbyter cecinit Gloria in excelsis Deo/ et Chorus respondit/non organa. Et in terra pax/hominibus bona voluntas/ cessetur/vt tota Ecclesia mox canat/ Allaniste Gud hi nmerig etc. continue vsqz ad finem sine organis. Post Chorus et organa pergant

canendo

canendo. Laudamus te / Benedicimus etc. vsque ad finem. Post halleluia/ loco Sequentiæ rursum canat tota Ecclesia/ canticum Danicum aliquod/ continue sine organis/ Hoc modo nihil impedietur cantus latinus. Hoc autē non velle Laicis permittere/ quā quæso speciem haberet ? de Parochis vero dictum est in ordinatione Ecclesiarū. Præterea post Credo finitū/ cantet tota Ecclesia/ Wi Tro alle paa een Gud etc. sine organis.

❧ Postea prædicet vnus Euangeliū Danice/ vt cæteri vel discant vel consolationem accipiant/ quemadmodū oportet fieri in Ecclesia Christi. Qua enim esset illa Ecclesia/ quæ non agnoscit publicam verbi tractationem ?

❧ Current etiam Monachi pro suis laicis et indoctis sacerdotibus/ vt doceāt eos diligentissime Catechismum/ quem paruum vocamus/ Hoc est/ Primum ipsa verba

decem præceptorum/Symboli Apostolorum Orationis Dominicæ/Baptismi et Eucharistiæ/ et deinde vbi hoc illi bene didicerint/doceantur etiam quid ipsa verba relint/quemadmodum breuiter in paruo Catechismo conscriptum est. Quomodo enim aliquis poterit esse Christianus qui hæc scire contempserit?

✿ Quod vero vulgus Nobilium et rusticorũ et ciuium de his nunc nihil plus nouit quam Equus et Mulus/ reddent Episcopi et Pastores Ecclesiarum/et papistarũ reliquæ factiones tantum suum ventrem et Mammona et dignitates colentes/ reddent inquam horrende Deo rationem in illo die Videbunt quem contempserunt.

✿ Si autem antequã accipiant Euangelicum aliquem Prædicatorẽ/ non est inter Monachos aliquis adeo doctus qui possit commode tractare pro concione verbũ/ constituatur vnus qui sedens aut stans publice legat

legat Danice ex Postilla dimidiam horam aut vltra/ siue postea fiat communio siue non fiat. Nam hac prædicatio siue lectio pertinet ad Christi communionem atqꝫ adeo ipsissima est Christi commemoratio/ Quemadmodum Paulus exponens. Mortem inquit Domini annunciabitis donec veniat.

✿ Oportet enim in hoc sacro conuiuio/ quando celebratur/ non tacere sed Prædicare / quod Christus seipsum tradiderit pro nobis hostiam sacram Patri in odorem suauitatis / et effuderit sanguinem suum in remissionem peccatorum nostrorum/ quemadmodum habent verba sacra institutionis.

✿ De hoc debet Ecclesia audire/ canere (vt etiã Laici nunc faciunt) gratias agere/ postea hoc ipsũ docere suos filios et familiã (id quod multi mali adhuc negligunt) Hæc est vt dixi Christi cõmemoratio/ non illud ridiculum Silentiũ/ quod in Missa vocant.

❀ Hæc commemoratio semper debet fieri (nisi Christus non sit semper Prædicãdus) etiam quando non accedimus ad mensam Domini. Cœna autem Domini sine eius commemoratione celebrari non debet/ secundum eius mandatum et institutionẽ. Ita vt possit commemoratio sine cœna esse/ Cœna autem sine commemoratione nequaquam. Nã etiamsi alia desint/ tamen vel ipsa publica recitatio verborum institutionis Christi in cœna Dominica/ est Christi commemoratio et cõsolatio et confirmatio fidei nostræ.

❀ Sed hactenus satis de publica prædicatione siue recitatione verbi Dei diebus festis/ siue fiat communio siue non fiat.

❀ Post verbũ Dei admoneantur vt orent pro omnibus omniũ hominum conditionibus/ pro Ecclesia/ pro pace/ salute etc. Hic est noster Canon/ Papistæ autem hæc feria cum suis mendatiis simul con-

gesserunt

gesserunt in illum occultum Missæ Canonem.

❀ Post Orationem publicã cantetur aliquis Psalmus vel canticum Danice/nec erubescamus cum Laicis et indoctis fratribus vnum laudare Patrẽ per vnũ Jesum Christum Dominum nostrum.

❀ Post hoc/ si non adsunt communicantes/ statim sequitur Sexta vel Nona.

❀ Quando vero conueniunt fratres ad communicandũ Dominica die aut festo/ tunc post concionem aut recitationem illam quam dixi finito Danico Psalmo incipiat Presbyter coram Altari præfationem quamcũqȝ voluerit / sic / Dominus vobiscum. Sursum corda ect. Deinde canatur/ Sanctus. Omnia/ si ita Placet / latine cantentur/Præter ea quæ iam sequuntur.

Sequitur Post Sanctus/ statum consecratio quam vocant.

Q

❧ Hic suademus oratione͂ Dominica͂/ et verba institutionis Christi/ et vltima͂ collectam cum benedictione/ Danice pronunciari/ vt sic consulamus fidei rudium et indoctorum/ et non erubescamus (tradendo Sacrame͂ta) de Ecclesia Danica in qua nati sumus/ quando neq; Iudæi neq; Græci aliter tradiderunt Sacrame͂ta qua͂ sua lingua in qua nati erant. Quam ridiculu͂ esset tradere populo Euangeliu͂ lingua non intellecta/ ita ridiculu͂ est tradere Sacramenta verbis non intellectis. Non omnes intelligunt qui Latine legunt.

❧ Vt aute͂ apertis verbis pronunciemus institutionem Christi coram cœnaturis siue co͂municaturis et ratio postulat et fides et præterea factum Christi. Quid enim intelexissent Apostoli si Christus tradendo Sacramen-

cramentum siluisset ut nostri Papistæ: vnde haberemus queso institutionem Christi: quid ibi credam, quid ibi faciam, nisi audiam Christum loquentem: Quid mihi cum eo quod murmurat apud se presbyter: Cur non audiam Christi institutionē: An dignum est vt suscipiam Sacramentum sine verbo, quando sine hoc, illud non est mihi Sacramentum: quemadmodum et Augustinus dicit. Accedit verbum ad Elementū et fit Sacramentum.

Sicut in Cena Christus suo manifesto verbo fecit et tradidit hoc Sacramentum ita et nunc in Ecclesia ille ipse, et non alius licet per ministros, manifesto verbo facit et tradit hoc Sacramentū communicantibus, Nam hic cum Sacrificantibus nihil est ei commune, Alioqui nisi ipse Sacramentum nunc quoque faceret et daret, nemo facere aut dare posset, Stulticia enim est et impietas, præsumere, quod rasura, vnctiones,

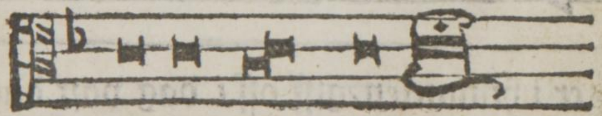
et characteres ficti hic aliquid efficiant/Ambrosius cum tota Ecclesia dicit/ Sermone Christi hoc conficitur Sacramentum/fides aliud non potest dicere vel sentire.

Si autē pios offenderis quandoq; aliud dixisse / Hoc computato inter sanctorum errores / non defende contra verbum et institutionem Christi / Hic vt est vnica salus nostra / ita et vnicus est Doctor noster et Magister / de quo Pater clamat / Hunc audite/ Et Moses/ Qui inquit / Prophetam illum non audierit / ego vltor existam dicit Dominus/ Abeant alio qui defecerunt a fide ad doctrinas dæmoniorum. Huius pastoris vocem agnoscunt oues/ alienum non sequuntur.

Præterea isti Canonici et Monachi vt Christiani / libenter hic debent cedere suo sensui/ et tradere et accipere Sacramentum/ quemadmodum omnes nunc Ecclesiæ in Dania vbi syncerum prædicatur Euangelium

um accipiunt / ne videantur post hac in su-
sceptione Sacramentorum plus velle esse /
quam reliqui Christiani / vt hactenus / Su-
scipiunt autem alii secundum Chri-
sti institutionem / non sine
verbo / Cur non et
isti sic suscipe-
rent :.

Sic Ergo Praeparato Pane et Calice post Sanctus Prasbyter oret et Pronunciet.

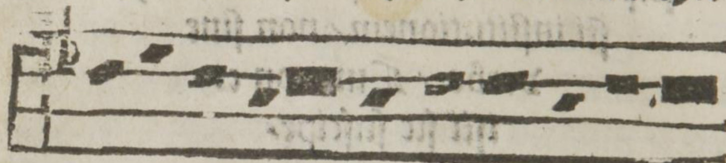

Lader oss bede.

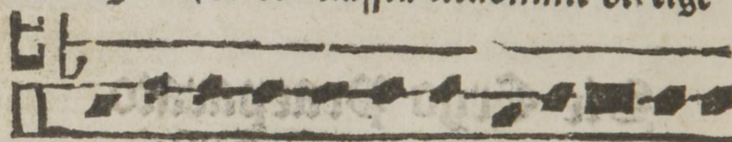

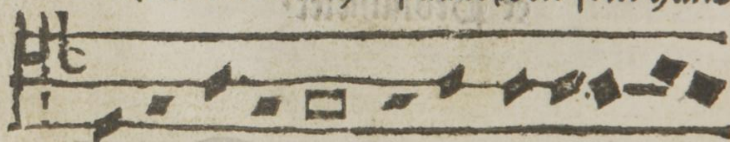
Fader vor du som est i himmelen / Hel-

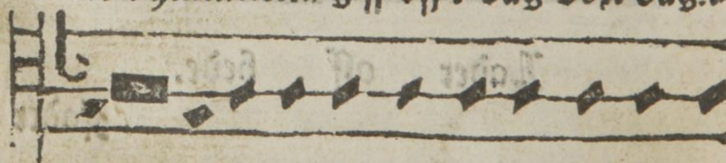
ligt worde dit naffn/tilkomme dit rige

worde din vilie her paa iorden som hand

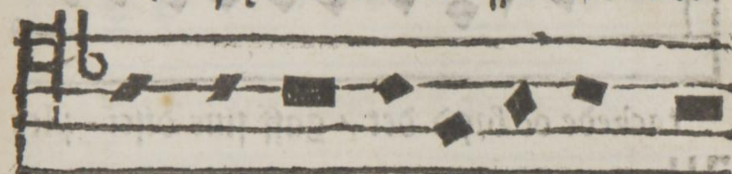
er i himmelen/giff oss i dag vort dagli-

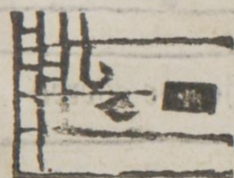
ge brød/Forlad oss vor skyld sō wi forlade

vore skyldener leed oss icke vdi

fri stel se Men frels oss fra ont.

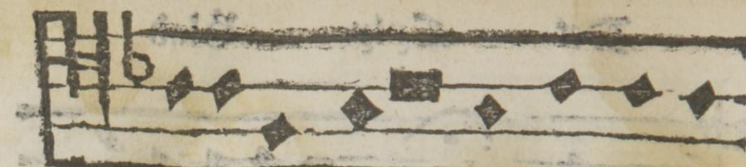

AMEN.

STATIM accepto Pane

Vor Herre Jesus Christus i den nat

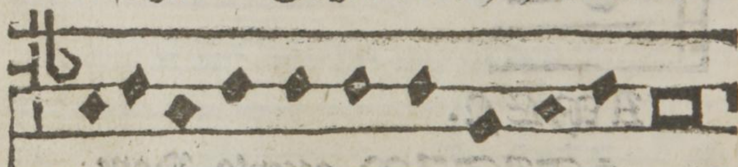
det hand bleff forraad / Tog hand brødet

tackede oc brød det / gaff sine disci pler

oc sagde / Tager dette hen oc edered

det er mit legom / som giffues for eder

det gøre i min hukommelse.

Accepto

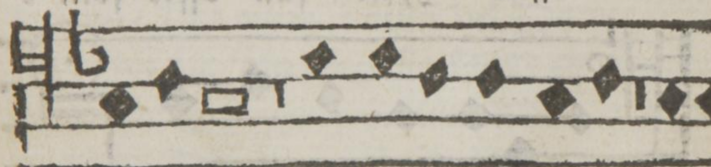
Accepto Calice.

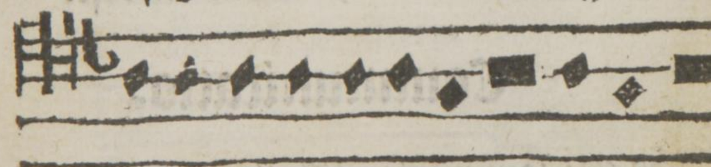
Lige saa tog hand oc kalcken/ effter

afftens maaltid / tackede gaff dennom

oc sagde / Dricker alle der aff dette

er det ny Testamentis kalck i mit blod

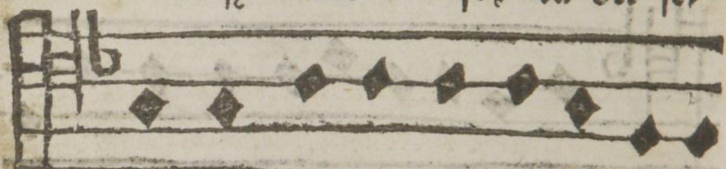
det

det ſom bliffuer vdgydet for eder

til ſynderns for la del ſe/

dette gører ſaa offte ſom i

dricke i min hu kom mel ſe.

Communicatio.

❧ Hic communicent ſtatim vtraqȝ ſpecie Poſſunt etiam quando volunt ſanctum pa/
nem dare

nem dare antequam benedicatur Calix/ et postea benedicto Calice dare etiã Calicem/ quemadmodum Christus in Cana fecit/ Hac ordinent vt voluerint/ Nam quamuis pulchrum sit hic imitari factum Christi/ tamen liberi in hoc esse debemus/ modo hic nihil faciamus aut sentiamus quod sit contra verbum/ mandatum et institutionem Christi.

✤ Sub Cõmunicatione cessent Organa et cantetur Agnus Dei/ Latine vel Danice/vel vtrumqz/Vel Hymnus Pange lingua/ Aut aliud Latine vel Danice/Debet enim hic tota Ecclesia facere commemorationem Christi/ Non tamen diu cantetur ne laus Dei fiat molestia etc.

✤ Post Communicationem sequitur hac aut similis Collecta.

Lader off bede.

❧ Wi tacke deg Herre almectiste euige Gud/at du met disse salige gaffuer haffuer oss vederqueget/ Nu bede wi din Barmhiertighed/ at du lader denne samme gaffue oss ret bekommis/ til vor Troes styrckelse paa dig/ Oc til en brendendis kierlighed imellem oss indbyrdis/ For din Søns Jesu Christi vor Herris skyld. Amen.

❧ Vltima benedictio datur
versa facie ad
alios sic.

❧ Herren velsigne dig/ oc beuare dig/ Herren lade liuse sit ansigt offuer dig/oc vere dig naadig / Herren lathe sit Aasiun paa dig / oc giffue dig fred.

Respondetur
AMEN.

Disse

Disse Sex oc tiue

Artickle / som bleffue paa Religions vegne bewilgede / sā-tyckede oc beseglede i Ribe / Skulle holdis lige ved den rette Ordinantz som i Ottense bleff offuerseet oc beseglet. Dog samme Ordinantz der met wforkrencket i alle maade.

Christian met Guds naade/Den Tre-die/Danmarckis/Norgis/Vendis/oc Gottis Konning Hertug i Slesuig/Holsten/Stormaren/oc Dytmerschen/Greffue i Oldenburg/oc Del-menhorst etc.

I Christian met Gudz naade / Danmarckis Norgis Vendis oc Gottis Konning / Hertug i Slesuig / Holsten / Stormaren oc Dytmersken. Greffue i Oldenborg oc Delmenhorst / Giøre alle vitterligt / At effterdi der tit oc offte er berat faar oss / huorledis at vor Reformatz oc Ordinantz som wi nu sist met vort elskelige Dãmarckis Rigis Raad / effter lerde mendz raad oc samtycke haffue beseglet oc obenbare ladet vdgaa / icke ved mact holdes / eller her til haffuer hafft sin framgaang som det sig burde / Oc paa det at wi een gaang for alle / maatte finde de Raad / middel oc lempe til / huor met alle ting maatte saa bliffue forordineret oc bestillet / at samme vor Ordinantz kunde diss bedre haffue en god fremgaang / oc aff alle oc huer serdelis ved mact holdes. Da haffue wi diss til behoff ladet alle vore befalnings mend / Dissligeste alle Su-

perintendenterne offuer alle Sticterne/ offuer alt vort Rige/ Danmarck/ forscriffue hid til oss/ til vor Købsted Ribe/ oc befalet samme vore Superintēdenter/ at de skulde optegne alle brøster/ huor met de viste oc kunde tencke at samme vor Ordinantz mest oc høyest met bleff forhinderet/ Oc dem paa artickle offuerantuorde oss/ huilcket de oc saa giort haffue. Huilcke samme artickle wi nu met vort elskelige Danmarckis Rigis Raadt/ som nu her hoss oss tilstede er/ haffue i alle forscreffne vore befalnings mendz for Sticterne neruarelsse/ disputeret/ offuerueyet oc i saa maade beraadslaget oc samtycket som her efftersølger/ Huilcke samme efftersølgende artickle alle oc huer serdelis lige ved forscreffne vor Ordinantz som wi om Religionen haffue ladit vdgaa/ ville at skulle ved mact holdis / Dog skal forscreffne Ordinantz ligeuel bliffue ved sin mact/ oc der met være wforkrencket i alle maade.

Den

Den Første artickel.

Først at som Superintendenterne haffue giffuet oss tilkende/ huorledis at huor nogen Sognepræst dør eller affgaar her i Riget Da pleye menige Sognemend at trette om en Sognepræst at vduelie igen/ huor aff tit oc offte skeer/ at huilcken person som haffuer mest slect eller venner i en Sogen/ eller haffuer den største part paa sin side/ Den bliffuer Sognepræst huad heller hand er duelig eller lærd der til/ eller ey. Da ville wi at der met her effter saa holdis skal/ At naar nogen Sognepræst Døer eller affgaar/ Da skulle menige Sognemend strax der til keyse oc vdneffne siu aff de eldste oc acteste mend der i Sognen / Huilcke samme siu mend skulle haffue fuld mact til/ met Herretz Prouestens raad oc samtycke der i Herret / at keyse oc vduelie en anden from lærd mand til dens

Sognepræst i den dødis oc affgaangne Sogne præstis stad. Och huilcken persone som samme siu mend/ met Herretz Proustens raadt oc samtycke i saa maade vduelendis vorde/ Der skulle Sognemendene være til fredz oc lade dem nøye met/ Oc sāme Sognepræst som i saa maade vduelis /skal stray forvisis til Superintendenten i huilckens Stict samme Sogner liggendes ere. Oc der aff hannem examineris oc offuerhøris oc siden fremdeles aff Superintendenten forscriffuis til befalninges manden faar Stictet oc der aff hannem stadfestis effter vor Ordinantzis lydelse. Dog huor nogen Riddermandz mand haffuer Jus patronatus til nogen Kircke/ da maa hand selff vduele oc met Prouestens raad tilskicke en lærd mand til en Sognepræst til samme kircke/ Dog at samme persone skal først forscriffuis til Superintendenten / oc aff hannem examineris oc offuerhøris om hand er lærd oc god for en Sognepræst/før end hand bliffuer indsæt i samme Sogen:

Den

Den anden Artickel

JCke skulle helder samme befalnings mend for Sticterne/ mue for gunst/ gaffue/ vild eller venskaff emod vor Ordinantzis lydelsse/ stadfeste nogen til Sognepreſt vden hand tilforn er examinerit oc offuerhørt aff Superattendenten/ om hand er lærd oc duelig for en Sogneprest/ Oc ey helder maa tage pendinge for samme Confirmatz/ som skede i gammel tid/ meget mindre mue eller skulle Superintendenterne for gunst eller gaffue/ vild eller venskaff/ forhindre nogle til at bliffue Sogneprester/ om de aff forscreffne siu mend der i Sognen/ met Herritz Proustens raadt/ ere der til vduolde/ oc de ere lærde oc duelige til Sogneprester.

Den Tredie artickel

☙ Jtem/ At efftersi der saa findis stor

vskickelighed i Ecteskaff oc Horesager/ Da haffue wi der om nu saa beuilget oc endelige besluttet / At der met saa holdis skal/ at alle Ecteskaffs sager oc Horesager ville wi at de som paa vore vegne haffue Sticterne i befalning/ skulle met Capittel i huert Stict steffne dem faare / oc vdratte / oc inted besuare Superintendenten der met/ vden saa er / at der kommer saa store drabelige sager faare / at de kunde dem icke vdratte vden Superintendēternes raad/ Da skulle de mue opsatte samme sager paa nogen tid/ at de i meddeler tid/ enten scriffelige eller mundelige kunde giffue det Superintendenterne til kende/ oc der paa faa sagt deris gode Raad / Huilcket Superintendenterne icke helder skulle mue vegre dem/ kunde de oc vdratte samme sager foruden Superintendenternes raad/ Da skulle de inted besuare Superintendenterne der met.

Den Fierde artickel.

❧ Oc effterdi at der icke er Capitel i

vort land Fyen/Smaa landene/ eller i Ven-
delbo Stict/ Da skulle vore befalnings
mend for Fyens stict tage den som Prior
er i S: Knudz Closter met nogle aff de æ-
teste brødre som der inde ere/ eller andre aff
Sognepresterne/ eller lærde mend som der
næst ved dem boendis ere til dem/ oc vd-
rætte samme sager som forscreffuit staar/
huilcket vor befalnings mand for Vendel-
bo stict i lige maade holde skal/oc tage huil-
ke mend som hannem næst belegen ere til
sig/ oc vdrætte lige som forscreffuit staar.
Sammeledis lige saa i Smaa lande-
ne/Lolland oc Falster.

Den Femte artickel.

Om Superintendenterne och
haffue ladet oss tilkende giffue
huorledis at Sogne Presterne
idelige aff Lansmendene be-
suaris oc dem paalæggis atskillige ny tyn-
ger oc besuaringer imod deris priuilegier

Oc disligist imod vor Ordinantzis lydelse/Da ville wi vore Lansmend her met forbudet haffue/ nogen ny besuaringe emod vor Ordinantzis lydelse/ eller emod Sognepresternis priuilegier at besuare eller paalægge dē ydermere end i Bispernis tid/effter gammel seduane/Men dem der ved beskytte oc hanthaffue. Oc der som det findes at samme befalnings mend findes der emod at gøre/ oc at Sperintendenterne bliffue der om besøgte eller tiltalne/Da skulle de lade dem vnderuise oc raade bod der paa/ Saa wi icke alle tide skulle bemødis eller besuatis der met/ Oc vor Ordinantz saa meget disbedre maa haffue sin fremgaang.

Den Siette Artickel

SAmmeledis haffue wi nu oc beuilget oc samtycket/ At huor een Sognepresst haffuer tuenne Prestegaarde/ da skal Presten bo i den ene/ Oc den nyde fri til oldengield til sine egne suin/ oc til ildebrand

debrand om der er saa megen skou til gaarden/ Oc aff den anden gaard skal hand maa opbære oc nyde alt fruct oc Landgilde/ Dog forsuaret aff samme gaard skal bliffue hoss rat Offuerigheden/ Dog saaat huilcke Sogneprester som tilforn i Bisbernis tid haffue hafft herligheden oc forsuaret aff den anden Prestegaard/ de skulle oc nu maa nyde samme herlighed oc forsuar/ Oc huilcke som icke tilforn haffue hafft nogen herlighed eller forsuar til samme Prestegaard/ de skulle det her effter icke heller nyde/ Dog skal ligeuel Laudgildet følge dem/ Oc om saa er at der icke er skou til den gaard som Presten i boer/ da skal Sogneprestẽ nyde fri oldengield til sine egne suin/ oc fri ildebrand til skelighed aff de skoue som ligge til den anden Prestegaard / om der er saa megen skou til/ Dog skulle vore Lensmend haffue tilsiun met/ at Presterne icke forhugge skouene/som til samme deris Prestegaarde ligge.

Den Siuende artickel

ITem/ Huilcke som holde Capellaner/ de skulle ingen Capellaner mue holde/ eller sætte i samme Sogner/ wden de ere tilforn aff Superintendenterne examinerede oc offuerhørde/ Oc Superintendenterne kende dem gode oc duelige der faare.

Den Ottende artickel

OC hues som nogle Jorder oc Eydomme ere komne fra Kirckerne eller Prestegaardene met wrat/ Da skulle befalnings Mendene faar Stickterne dele samme eydomme der til igen.

Den Niende artickel

❧ Oc efftherdi at der tit oc offte er berat faar oss / Huorledis at der skal vare stor tuist oc wenighed mellem Købstadz mend oc deris Sogneprester/ om Sognepresternis vnderholding/ i det/ at Sognepresterne icke haffue saa megen rante som de kunde holde

dem aff

dem aff/ oc Borgerne ere fast wuillige selff-
ue at vnderholde deris Sognepresier/ Da
haffue wi nu der om saa besluttet/ At i alle
Købstader/ huor de bruge Auel oc pløye oc
Saa/ de skulle aff samme fruct ratferdelige
tiende/ effter som andre der Auel bruge / oc
ligeuel løne dem met offer oc anden seduan-
lig rantte som de tilforn ere vordne til ens
om. Oc paa det/ at forscreffne Sognepresier
i Købstaderne mue diss rigere faa deris op-
hold/ oc wi icke altid skulle offuerløbes
der om/ Haffue wi vnt vor part aff sam-
me tiende at skulle huert Aar forskickis oc
fordelis/ halffparten til Kirckens/ oc anden
parten til Prestens behoff. Oc i huilke Køb-
stader at der icke saa meget pløyes eller saaes
at tienden oc den andē rentte som deris Sog-
nepresier her til hafft haffue/ kād forsla eller
tilracke at opholde deris sognepresier met/ da
skulle borgerne oc Sognemēdene der til leg-
ge pendinge aff deris eget/ saa at samme de-
ris Sognepresier faa deris tilbørlige vnder-
holding

holding / paa det / at de diss bedre kunde haffue oc faa duelige oc lerde Sognepresten/ som skulle lare oc vnderuise dem deris sials salighed. Oc huor der findis flere Sognekircker i en Kiøbsted / oc de icke selffue kunde eller ville føde deris Sogneprester/ Da skulle Sognemendene ødelegge een eller flere/ paa det/ at de andre dissbedre oc rigligere kunde holdis ved macht.

Den Tiende artickel

ITem/ Det som oc findis smaa Købstedet/ som inted pløye eller Saa/ oc almuen icke er saa formuendis/ at de selffue kunde løne oc vnderholde deris Sognepræst/ Der ville wi at der skal tilleggis noget aff vor part aff tienden/ Saa meget som Almuen kunde haffue til hielp/ oc gøre oc beskicke deris Sognepræst en tilbørlig vnderholding aff / til sig/ sin Hustru/ Børn/ oc daglige folck/ Dog skulle Lansmendene haffue tilsiun at

siun at Borgerne oc Sognemendene der off-
uer icke forherde dem / at inted giffue de-
ris Sogneprest/ oc alenisle ville legge det
paa oss.

Den Ellefste artickel

❧ Item/ Huor oc findis smaa Sogne
Kircker paa Landz byerne / som icke haff-
ue Anneper/ Der skulle Befalningsmen-
dene for Sticterne haffue tilsiun/ oc der eff-
ter leyligheden / til samme Sogneprestis
vnderholding/ legge nogen part aff tienden
som oss tilkommer.

Den Tolfte artickel

❧ Item/ Skulle Bønderne oc ratfer-
delige tiende effter Recessens oc Ordinan-
tens lydelsse/ Oc lade dem scriffue hues de
yde/aff Sogneprestien/ Findes de at haffue
tiendet wretferdelige/ da skulle de der faare

straffes effter vor Recesses oc Ordinantzes lydelse. Oc huilcke som icke lade dem scriffue/ de skulle straffes lige som de inted haffue Tiendet.

Den Trettende artickel

✿ Item/ Skulle vore Lansmend aff alle Vore oc Kronens Slotte oc Gaarde Tiende / paa det/ at andre mue tage der aff it gaat exempel.

Den Fiortende artickel

✿ Item/ De gade huss oc husmend som icke Saa Korn /De skulle høste oc arbeyde met Sogneprestem een dag om aaret/ i den stad som de skulde Tiende. Oc alle Pibbersuenne oc Tieniste folck som bruge Kornsæd/de skulle der aff Tiende effter vor Recesses oc Ordinantzes lydelse/ Oc aff Sogneprestem lade dem scriffue/ vnder den straff som forscreffuit staar.

Den Femtende artickel

✿ Item/Skulle oc befalnings mendene for Sticterne/ huer i sit Stict/ forfare huor

Degnene icke haffue selffue Degne bolig/da skulle de se/ huor de kunde fli dem Bolige aff Kirckens/ Oc der som de icke kunde fli dem det aff Kirckens/ Da skulle de fli dem raad i andre maade det bæste dem muligt er. Oc skal huer Bonde giffue dem saa meget Korn som de haffue giffuit dem aff Arildz tid. Oc hues som dette korn/ eller anden deel som Sognemendene nu giffue deris Degne/ icke kand forsla eller tilrække/Da skulle vore befalnings mend der om forhandle mellem Sognemendene oc Degnene/ at Degnene faa en tilbørlig vnderholding/saa det gaar lige til paa baade sider.

Den Sextende artickel

Item/I Købstederne/ oc i de Lande som icke saa rundelige Saas Korn/ at bønderne kunde giffue deris Degne korn/ eller pleye at løne deris degne met korn/Da skulle de giffue dem som de haffue giffuet dem aff Arildz tid.

Den Søttende artickel.

❀ Item/ Der som en Bonde haffuer naagen Sognepreſt noget til at tale met ratte/ De ſkal hand tale hannem til faar Herritz Prouſten/ i huilcket Herrit hand i boendis er/ De Herritz Prouſten ſkal vare plictig til ſtrax at hielpe Bonden ſaa meget ſom rat er/ offuerſamme Preſtmād/ ſaa fremt ſom Preſten icke vil lade ſig aff Bonden fordele til tinge.

Den Attende artickel

❀ Item/ At effterdi der oc findes ſtor wſkickelighed met de Hoſpitaler her i Rigit/ ſaa at huilcke ſom her til haffue hafft nogle Hoſpital i vare eller forſuar/ da haffue de meer ſøgt deris egen profit/ end de Fattiges/ Da ville wi at der met her effter ſaa holdes ſkal/ At i huert Almindeligt Hoſpital ſkal tilſkickis oc forordineris een god from Gudfryctig mand/ Huilcken ſom er

enten vgifft oc fører it gaat fromt kyskt leffnet/eller oc er gifft oc haffuer ingen børn. Den samme person skal forestaa sãme Hospital/ oc opbære oc forvende al den rentte oc indkomst / viss rente oc vuiss/ til de Fattigis ophold oc behoff/ som i samme Hospital ere/ eller did indkommendis vorde/ Oc der at haffue sin klade oc føde/ oc opholding/ Oc i alle maade mene de fattige met tro/vidændis oc rammendis deris gaffn oc beste. Oc naar samme forstander dør eller affgaar/Da skal hues hand effter sig lader bliffue hoss samme Hospital/ oc skulle de Fattige være hans arffuinge.

Den Nittende artickel.

❧ Oc efftherdt (den almectigste Gud være loffuit oc benedidit) at den Spitalske siuge icke er her i Landet saa almindelig som hun vor i gammel tid/ Da ville vi at alle S: Jørgens gaarde/ Oc andre smaa

Hospitaler som ere funderede til Spitalske Folck/ skulle leggis til de store almindelige Hospitaler i huert land eller Stict. Oc hues rente oc gotz som her til haffuer ligget til samme S. Jørgens gaarde eller smaa Hospitaler/ oc icke forlent nogle i derts liffz tid skal her effter ligge oc bliffue til samme almindelige store Hospitaler/ oc foruendis til de fattigês beste/ Oc der aff Aarlige gøre gode rede oc regenskab.

Den Tiuende artickel.

✿ Oc der som nogle aff forscreffne S: Jørgens Hospitaler ere nogle forlente i deris liffz tid/ Da skulle de settis oc taxeris paa en Aarlig affgifft/ som de/ som haffue samme Hospitaler i forlaning skulle huert Aar giffue der aff til sãme almindelig Hospital. Oc i huilcke samme S. Jørgens Hospitaler som end nu findis spitalske folck Da skulle de føris til det næste almindelige Hospital/ Oc skal hoss samme almindelige Hospi

Hospital opbyggis it bequemt huss/ enten i abbilgaarden / eller paa en anden bequem stad der noget vd fra/ Huilcket samme huss skulle samme spitalske folck leggis i /oc der aff det almindelige Hospital haffue deris røct/ varetegt/ spising oc vnderholding aff een gryde/ paa det / at der inted skal bliffue fortaret oc spilt til vnytte / oc icke holdis dubbelt omkaastning.

Den xxi artickel.

✿ Item/Ville wi oc/at de som ere forstandere for samme almindelige Hospitaler/ Skulle huert aar i vore Befalnings mendz for Sticterne/Superintendenternes oc Sognepresternes i huer Købstad offueruarelse/ gøre gode oc klare regenskab for al den deel lidet eller meget / som de aff samme Hospitalers rente oc indkomst haffue opbaaret oc igē vdgiffuit. Er der oc Capitel hoff samme Hospital boendis/ Da skulle de sidde met offuer samme regenskab.

❧ Item/ Skulle Hospitalers forstandere ingen mact haffue at tage nogle i samme Hospitaler/ for gunst eller gaffue/ vild eller venskab/ vden de som det storlige behoff haffue/ oc det skeer met Borgemesters Raadtz oc Sognepresters raadt oc samtycke.

Den xxii. artickel

❧ Item/ Naar nogen Superintendent dør oc affgaar/ Skal den Superintendent som vduelis igen/ giffue sig til Domkircken oc anamme samme Stict oc Embede effter vor Ordinantzis lydelse. Oc skal samme Superintendent som vdueles/ nyde bruge oc beholde den rente oc Residentz som hand tilforn haffde/ it halfft Aar der nast effter i det minste/ Dog icke flytte før end om Paaske eller S. Michels dags tide/ Oc den aff dødis Superintendentis Hustru skal bliffue oc saa lenge boendis paa Superintendentens Residentz / Oc skal hun til

til sin oc den dødis Superintendentis børns baste/beholde halffdelen aff det tilkōmendis aars rente som Superintendēten tilkōmer.

Den xxiii. artickel

❧ Item/ J huert Capittel huor Dom kircke er/ skal Capittel holde en lerd mand for en Theologus oc Læssemestere/ Oc der som de icke sette eller holde den som lærd er/ oc den besørge met en erlig vnderholding oc besolding/ da skulle Superintendenterne giffue oss det tilkende. Prior aff S. Knudz Closter skal och i lige maade holde en lærd Theologum/ oc besørge den met lige tilbørlig vnderholding oc besolding.

Den xxiiii. artickel

❧ Item / Huilcke personer som ere forlente met nogle Prebender eller Canickedomme / de skulle flytte til Domkirckerne

oc residere der hoff / oc gøre tynge oc tieniste der effter Ordinantzens lydelse/ vnder sam=me Canickedoms oc Prebendis fortabelse/ Vndertagne de personer som ere i Cancele=rie/ Rentmestere eller andre vore egne dagli=ge tienere/ eller de oc ere til Studium.

Den xxv artickel.

✿ Oc efftherdi at tit oc offte er kom=men klage oc kiaremaal for oss/at mange sla huer andre i Kirckerne oc paa Karegaardene Da ville wi at Kircke fred skal forfølgis oc straffuis effter vor Recesses lydelse / lige sō Tingfred.

Den xxvi artickel.

✿ Item/ De som icke holde helligt al=le Søndage oc andre Høytilige dage som ere berammede oc budne i vor Ordinantz/Oc findis der imod at gøre / enten met agt el=ler arbeyde/ Da skal huer aff sit Herskab

der faare

der saare straffes/ lige som for hellebrøde effter Louen/som er tre marck.

❀ Til ydermere vidnesbyr/oc bedre forwaring/at wi alle forscreffne artickle i alle deris ord/puncter oc Clausuler/som de i alle maade vduise oc indeholde/ville aff alle/ oc huer vore vndersaatte/Geistlige oc verdslige skulle fultgøres oc wbrødelige ved mact holdes/Haffue wi ladet trycke vort Signet naden paa denne vor Ordinantz/Giffuet i vor Købstad Ribe/Torsdagen næst effter Sanctorum Philippi oc Jacobi Apostolorum dag Aar etc.
M. D. xlii.

Peder Palladius til den Christen Læsere.

Efftherdi at der findis brøst/ Saa vel hoss Kircke Tienere/ som hoss andre/ at Kongelig Maiestatz Ordinantz icke holdis ved mact/ i mange Steder/ oc mand klager/ at Ordinantzen findis icke fal/ See da saa de den her atter vdprentet igen/ oc ret offuerseet effter den sande Original saa vel som den første/Gud giffuit at mãge deris aarsag och paaskud vaare icke aff skrømterii/ saa at de lede effter/ det de icke lyster at finde/Det er/ de skøde icke meget om Ordinantzen/ som icke helder om andet Huad øffuerigheden Christelige biuder oc befaler/Men huilcken Sogneprest oc Sielesørger i dette gantske rige/ som icke holder sig effter denne Ordinantze/ hand er ingen tro Tiener vdi sit embede/ oc der til met en meneder / Her offuer kand huer randsage sig selff oc rette sig/ oc Købe Ordinantzen oc holde sig der effter / vdi vor Herre Jesu Christo. Gud giffue oss sin naade der til AMEN

Register

Register paa de besønderligeste Artickler wdi denne Ordinantze.

Huor

Huorledis

Om

Om

Superat-

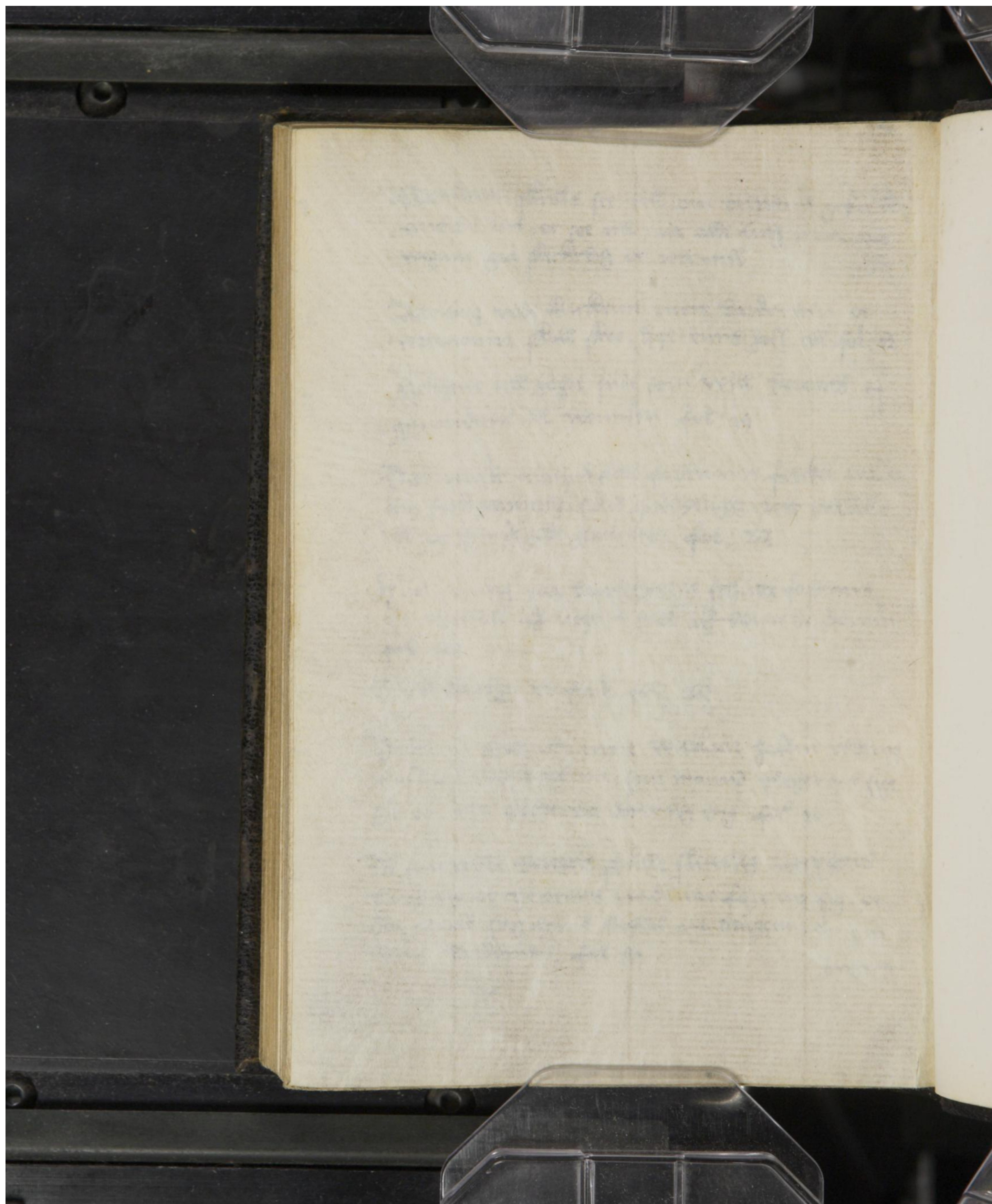
Register offuer Riber Ordinantz.

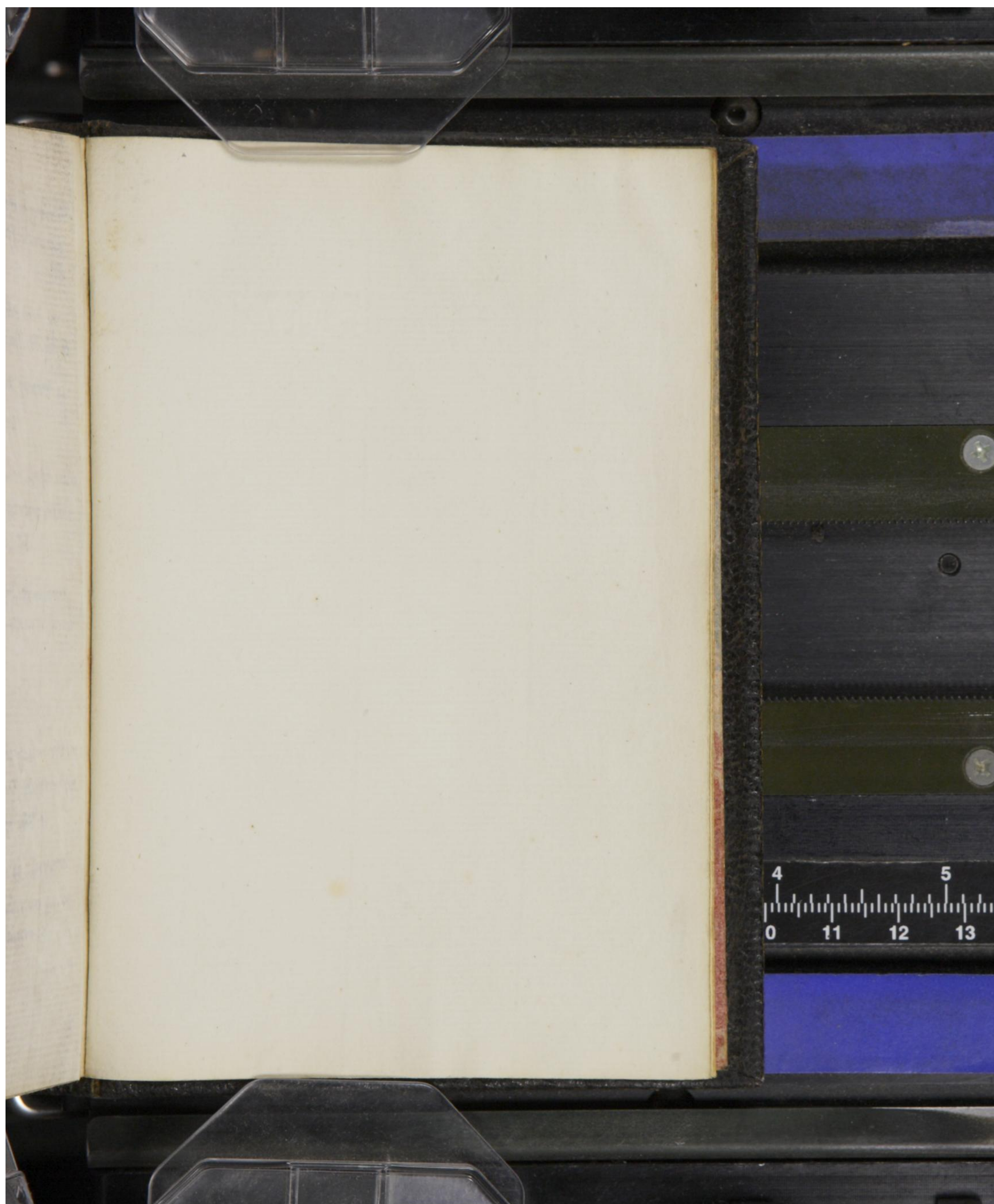
SOLI DEO GLORIA.

H G H V D A

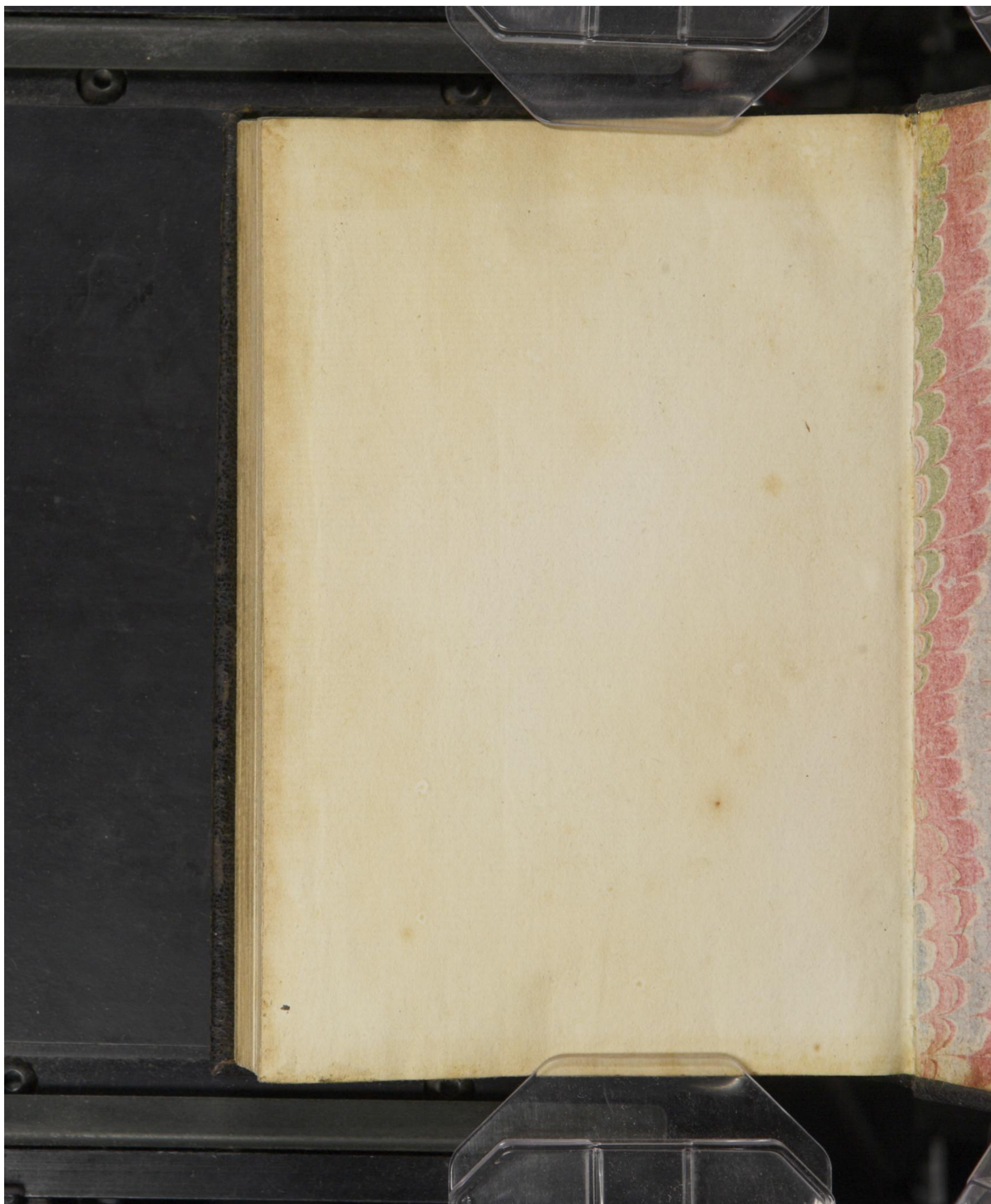
Prented i Københaffn M. D. Liii.

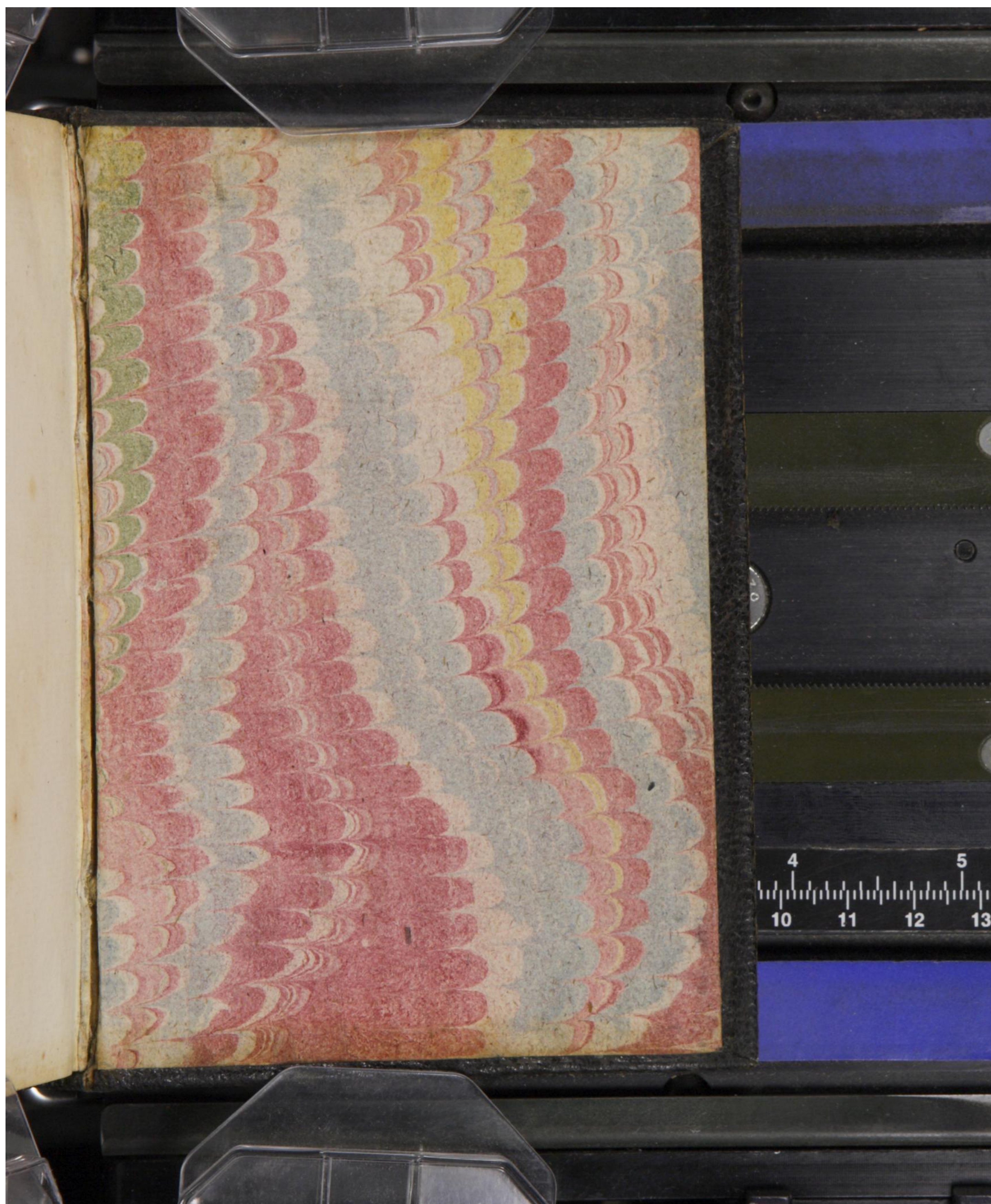

4
5
10
11
12
13